

Komparace dat z šetření rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze

Porovnání let 2016 až 2021

Komparace dat z šetření rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze (2016–2021)

Komparaci dat realizuje Centrum sociálních služeb Praha - Pražské centrum primární prevence.

Centrum sociálních služeb Praha (CSSP) je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy. Poskytuje terénní, ambulantní i pobytové služby široké škále osob v tíživé životní nebo sociální situaci. Rozsah služeb realizovaných CSSP zahrnuje služby především z oblasti sociální, ale jeho nedílnou součástí jsou také některé ze služeb zdravotnických, informačních, apod. Zároveň CSSP zaměřuje svou činnost i na sféru odborného vzdělávání a metodickou a koncepční aktivitu nejen v oblasti sociálních služeb na území Prahy.

Pražské centrum primární prevence (PCPP) vzniklo v roce 2008 jako odborné metodické pracoviště zaměřené na oblast primární prevence rizikového chování na území hl. města Prahy.

- Poskytuje metodickou podporu, konzultace, supervize a vzdělávání v prevenci
- Podílí se na tvorbě informačních a metodických projektů
- Připravuje analýzy z oblasti rizikového chování, které jsou podkladem pro vytváření plánů a strategií v oblasti primární prevence rizikového chování v Praze
- Podílí se na vědecko-výzkumné činnosti ve spolupráci s akademickými pracovišti

Komparaci zpracovali: Roman Petrenko a Miroslav Líbal

V rámci CSSP-PCPP spolupracovali Jan Žufníček, Pavel Dosoudil, Jana Gricová, Lucie Myšková a David Čáp.

Poděkování dále patří Janě Havlíkové (MŠMT, dříve MHMP), Monice Puchelové (oddělení prevence Magistrátu HMP), metodikům prevence z pražských pedagogicko-psychologických poraden a školním metodikům prevence a ředitelům ze škol, které se do šetření zapojují.

Obsah

Metodika a struktura výběru	snímek 05 - 10
Užívání návykových látek	snímek 11 - 23
Zkušenost s rizikovým či nežádoucím chováním	snímek 24 - 37
Užívání digitálních technologií	snímek 38 - 53
Rizikové sexuální chování	snímek 54 - 60
Duševní zdraví žáků	snímek 61 - 66
Duševní zdraví – wellbeing (WHO-5)	snímek 67 - 76
Duševní zdraví – depresivní poruchy (PHQ-9)	snímek 77 - 85
Poruchy příjmu potravy (SCOFF)	snímek 86 - 91
Trávení času během karantény (2020)	snímek 92 - 104

Metodika

Velikosti výběru

2016 – **18 580 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií
2017 – **8 644 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií
2018 – **8 482 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií
2019 – **9 278 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií
2020 – **8 724 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií
2021 – **9 793 respondentů** ve věku 11 až 21 let z pražských základních škol, středních škol a gymnázií

Termíny dotazování

07. 11. – 27. 11. 2016
01. 11. – 22. 11. 2017
27. 11. – 17. 12. 2018
21. 11. – 20. 12. 2019
01. 12. – 23. 12. 2020
15. 11. – 22. 12. 2021

Metodika

Metoda sběru dat Distribuce odkazu na dotazník jednotlivým školám. Samostatné vyplnění elektronického dotazníku žáky na internetu (CAWI) během vyučování.

Vyřazování respondentů Za účelem zpřesnění výpovědní hodnoty dat bylo před jejich zpracováním provedeno čištění.

2016	– z původního počtu 22 819 respondentů bylo vyřazeno 4 239 respondentů
2017	– z původního počtu 9 574 respondentů bylo vyřazeno 930 respondentů
2018	– z původního počtu 10 510 respondentů bylo vyřazeno 2 028 respondentů
2019	– z původního počtu 11 472 respondentů bylo vyřazeno 2 194 respondentů
2020	– z původního počtu 11 392 respondentů bylo vyřazeno 2 668 respondentů
2021	– z původního počtu 11 203 respondentů bylo vyřazeno 1 410 respondentů

Poznámka Veškeré zobrazované hodnoty jsou uvedeny v %.

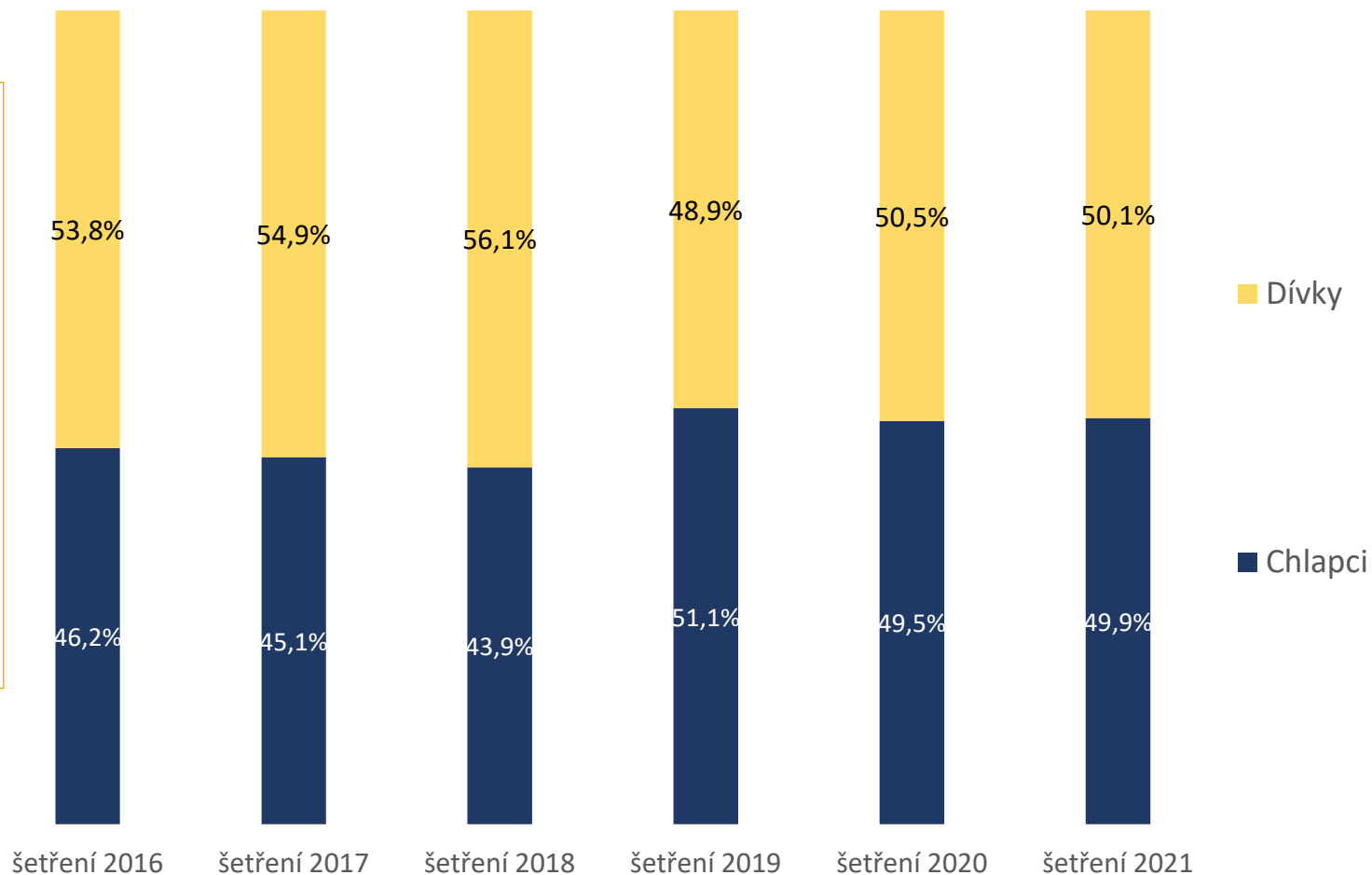
Struktura výběru (jedná se o údaj o podobě dat před převážením)

Rozložení dle pohlaví:

V průběhu jednotlivých let kolísá zastoupení dívek a chlapců, kteří se šetření zúčastnili.

Tuto skutečnost ovšem kompenzujeme tzv. převažováním dat.

Nejvýraznější zastoupení dívek v původních datech jsme měli v roce 2018, a to 56,1 %. Naopak v roce 2019 jsme měli v hrubých datech více chlapců než dívek, kterých bylo pouze 48,9 %.

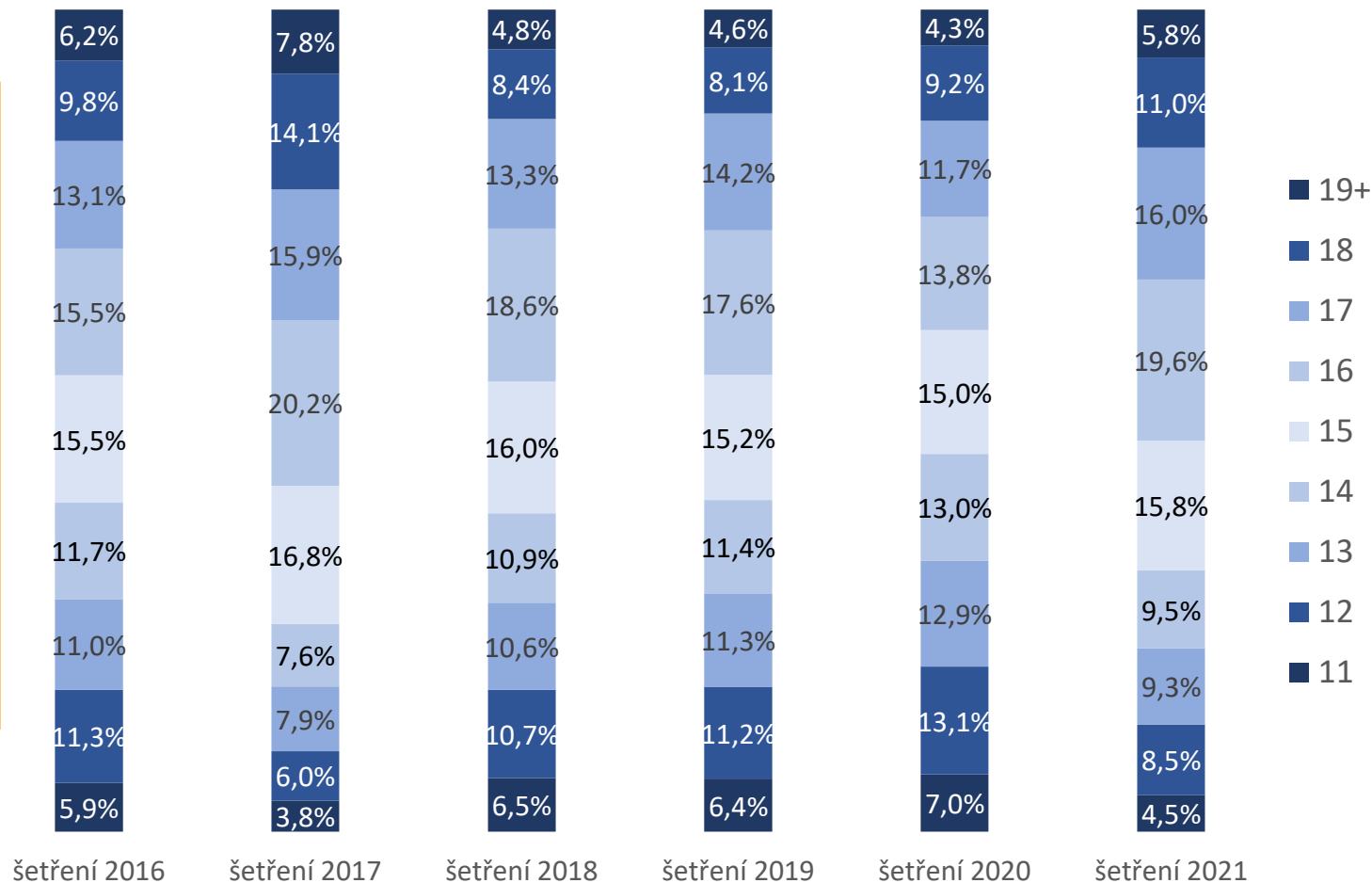
Struktura výběru (jedná se o údaj o podobě dat před převážením)

Rozložení dle věku:

V průběhu jednotlivých let je ve výběru podobné věkové rozložení žáků, kteří se šetření zúčastnili.

Nejvýraznější zastoupení starších žáků nastalo v roce 2017, kdy bylo 58 % žáků starších 15 let, zatímco ve skutečnosti bylo v daném roce na pražských školách mezi žáky 2. stupňů ZŠ a SŠ žáků starších 15 let pouze 42 %.

Tento fakt každý rok kompenzujeme tzv. převážením dat.

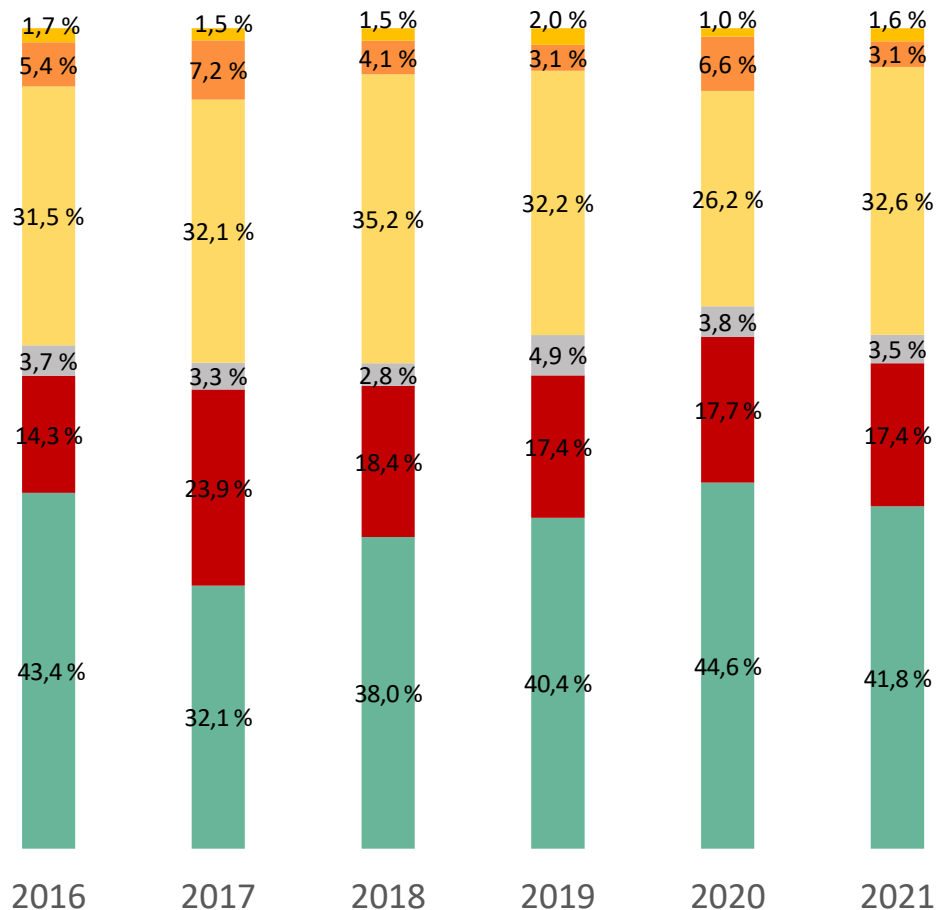
Struktura výběru

Rozložení dle navštěvovaného typu školy:

Dotazník vyplňují žáci od 6. třídy základní školy až po 4. ročníky středních škol. Ve všech letech byli nejvíce zastoupeni žáci 2. stupně základních škol (32 až 45 %), následování žáky středních odborných škol (26 až 35 %).

Ve všech vzorcích bylo relativně malé zastoupení žáků středních odborných učilišť (3 až 5 %). Žáků víceletých gymnázií* máme ve vzorcích mezi 14 % (v roce 2016) až 24 % (v roce 2017).

*Víceleté gymnázium = součet osmi a šestiletých gymnázií

Metodika

Porovnávání vážených dat

Dále prezentované hodnoty pocházejí z **převážených datových souborů**. Data byla převážena na základě skutečného počtu chlapců a dívek pro jednotlivé věkové ročníky.

Šetření probíhala oslovením všech pražských škol, ale výběr respondentů nebyl dále nijak omezen a záleželo na ochotě škol a jednotlivých žáků. Každý rok se tak z hlediska rozložení pohlaví, věku či druhu navštěvované školy sejde trochu jiný vzorek žákovské populace. Výskyt rizikového chování silně závisí na věku respondentů, ale také na pohlaví, proto je vážení dat před jejich srovnáváním důležitým krokem k validitě prezentovaných závěrů.

Převážení znamená, že záměrně kompenzujeme počty respondentů našich šetření tak, aby odpovídaly celkové populaci žáků a žákyň v Praze z hlediska rozložení věku. Věkové kategorie, které jsou ve výběrovém souboru podreprezentovány, budeme počítat vícekrát a naopak věkové kategorie, které jsou nadreprezentovány, budeme počítat méněkrát. Tím se nám vykompenzují výběrem vzniklé rozdíly ve věkové struktuře žáků a komparace dat získá přesnější základ.

Data převažujeme z hlediska věku a pohlaví žáků.

Užívání návykových látek

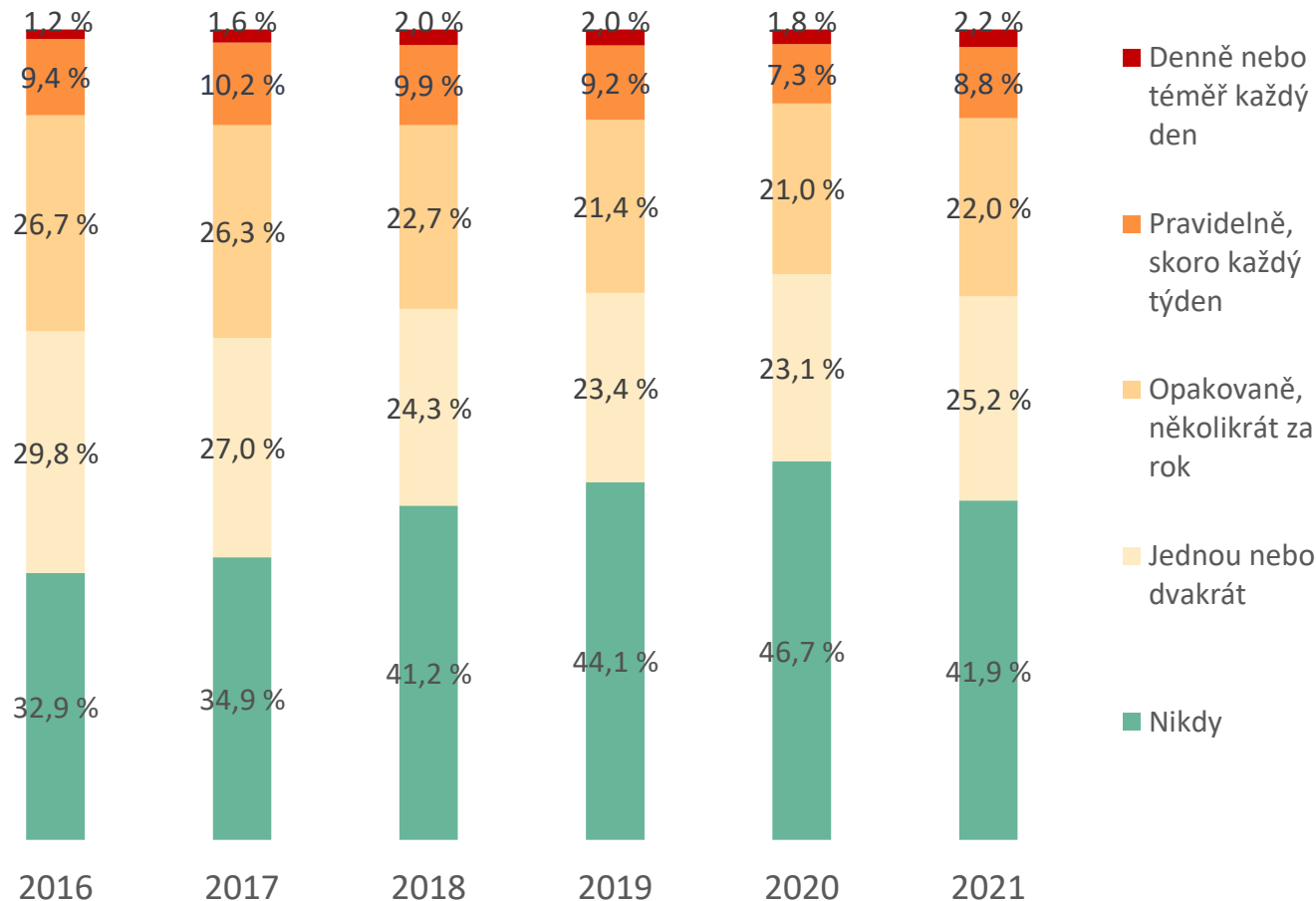
Užívání návykových látek – alkohol

Kolikrát se Ti v uplynulém roce stalo, že jsi pil/a alkohol:

Četnost konzumace alkoholu vykazuje za sledované období podle získaných dat mírně se zlepšující tendenci. Žáci konzumují alkohol méně často. Podíl žáků, kteří za poslední rok nepili alkohol, se zvýšil z 33 % v roce 2016 na necelých 42 % v roce 2021.

Podíl pravidelných konzumentů v průběhu let kolísá od 11 do 12 %. V roce 2020 došlo u tohoto ukazatele k propadu na 9,1 %, patrně i následkem protiepidemických opatření. Užívání alkoholu se v roce 2021 vrátilo na hodnoty blízké roku 2019.

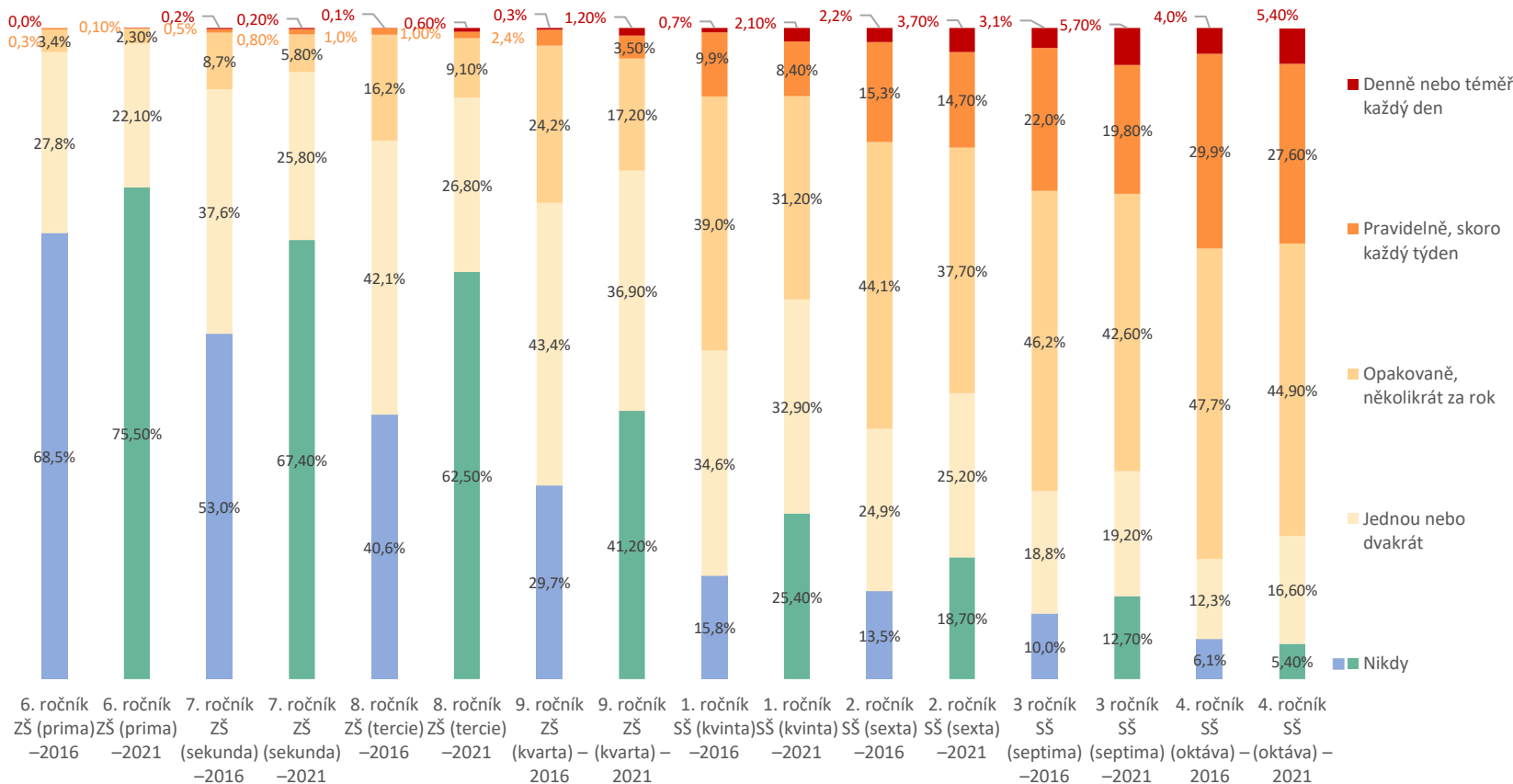
Nesledujeme množství alkoholu, které žáci konzumují, proto by formulace ve znění „žáci pijí méně alkoholu“ nebyla přesná. I když předpokládáme, že u většiny osob znamená menší četnost také menší objem konzumace.

Užívání návykových látek – alkohol dle ročníků (srovnání 2016 a 2021)

Kolikrát se Ti v uplynulém roce stalo, že jsi pil/a alkohol:

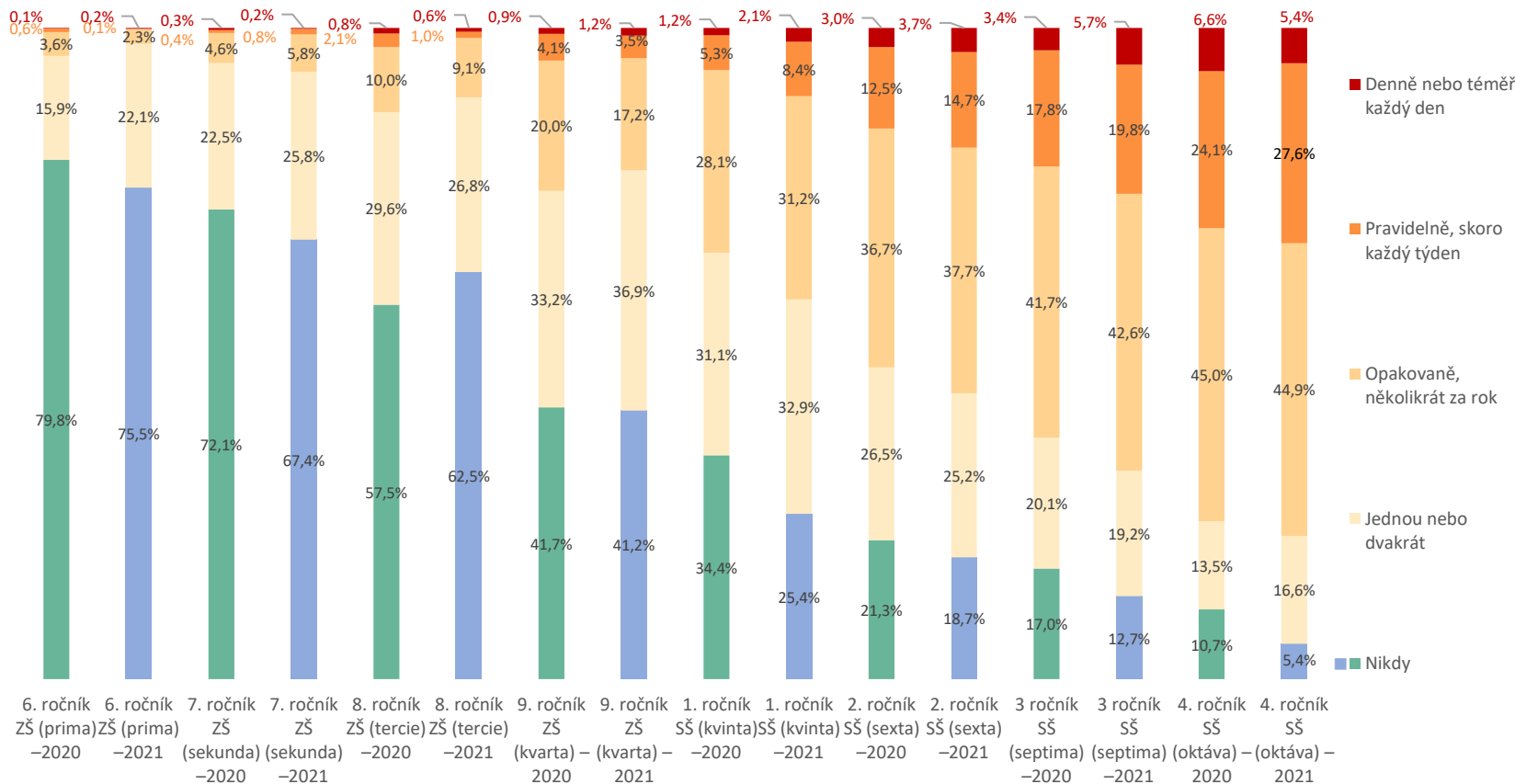
Při srovnání let 2021 a 2016 vidíme, že četnost konzumace alkoholu je klesající ve všech námi sledovaných ročnících, tedy od 6. třídy ZŠ až po nejvyšší ročník SŠ.

Užívání návykových látek – alkohol dle ročníků (srovnání 2020 a 2021)

Kolikrát se Ti v uplynulém roce stalo, že jsi pil/a alkohol:

Při srovnání let 2020 a 2021 vidíme, že četnost konzumace alkoholu se v zásadě mírně zvýšila, což příkládáme absenci proticovidových opatření. Užívání alkoholu se tak v roce 2021 vrátilo na hodnoty blízké roku 2019.

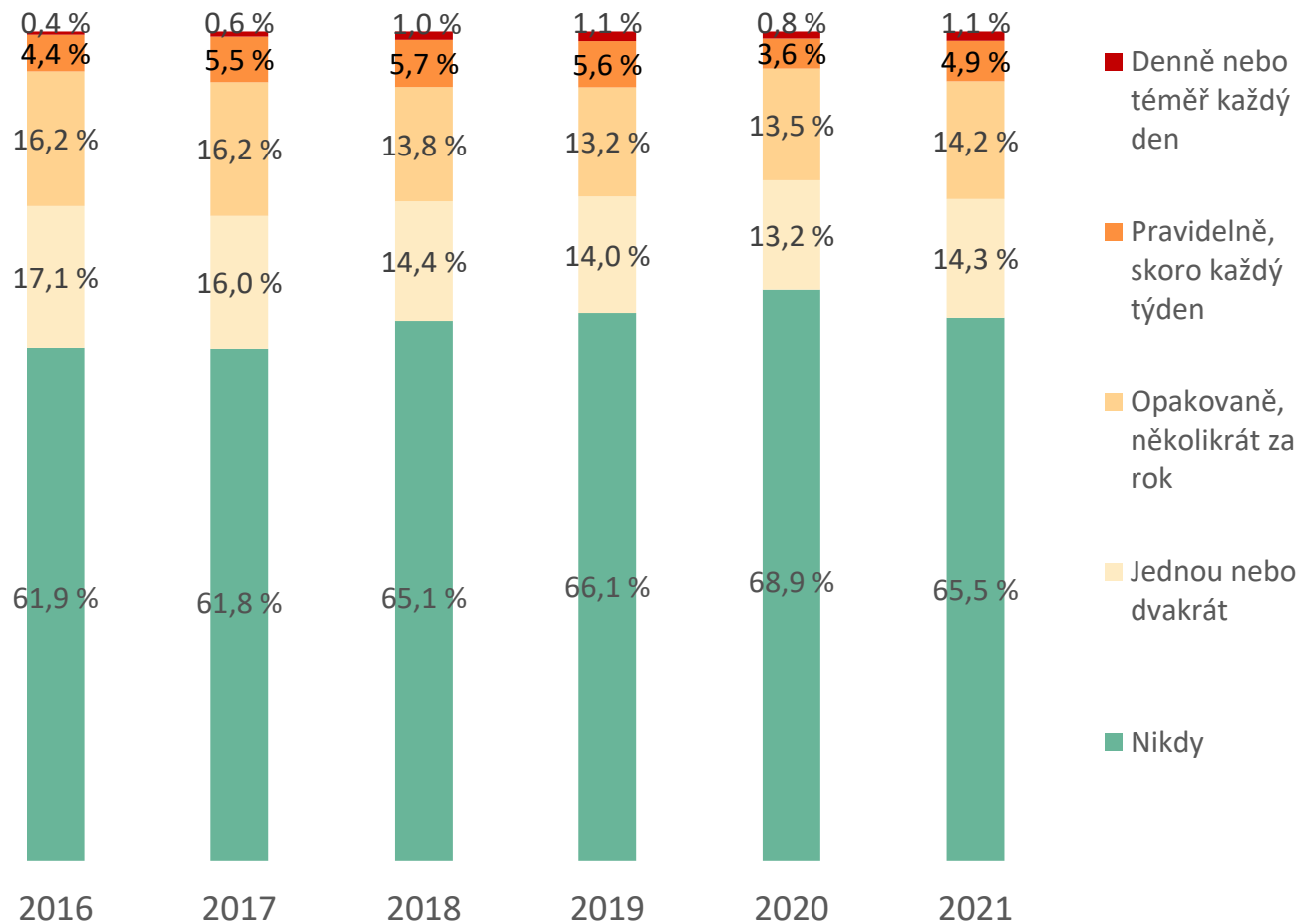
Užívání návykových látek – opilst

Kolikrát se Ti v uplynulém roce stalo, že jsi se opil/a:

Také četnost výskytu opilsti u žáků má dlouhodobě spíše sestupnou tendenci.

Počet žáků, kteří podle svých slov nikdy v posledním roce nebyli opilí, se zvýšil z 62 % v roce 2016 na 66 % v roce 2021.

Výkyv roce 2020 nejspíše souvisí s následky protiepidemických opatření.

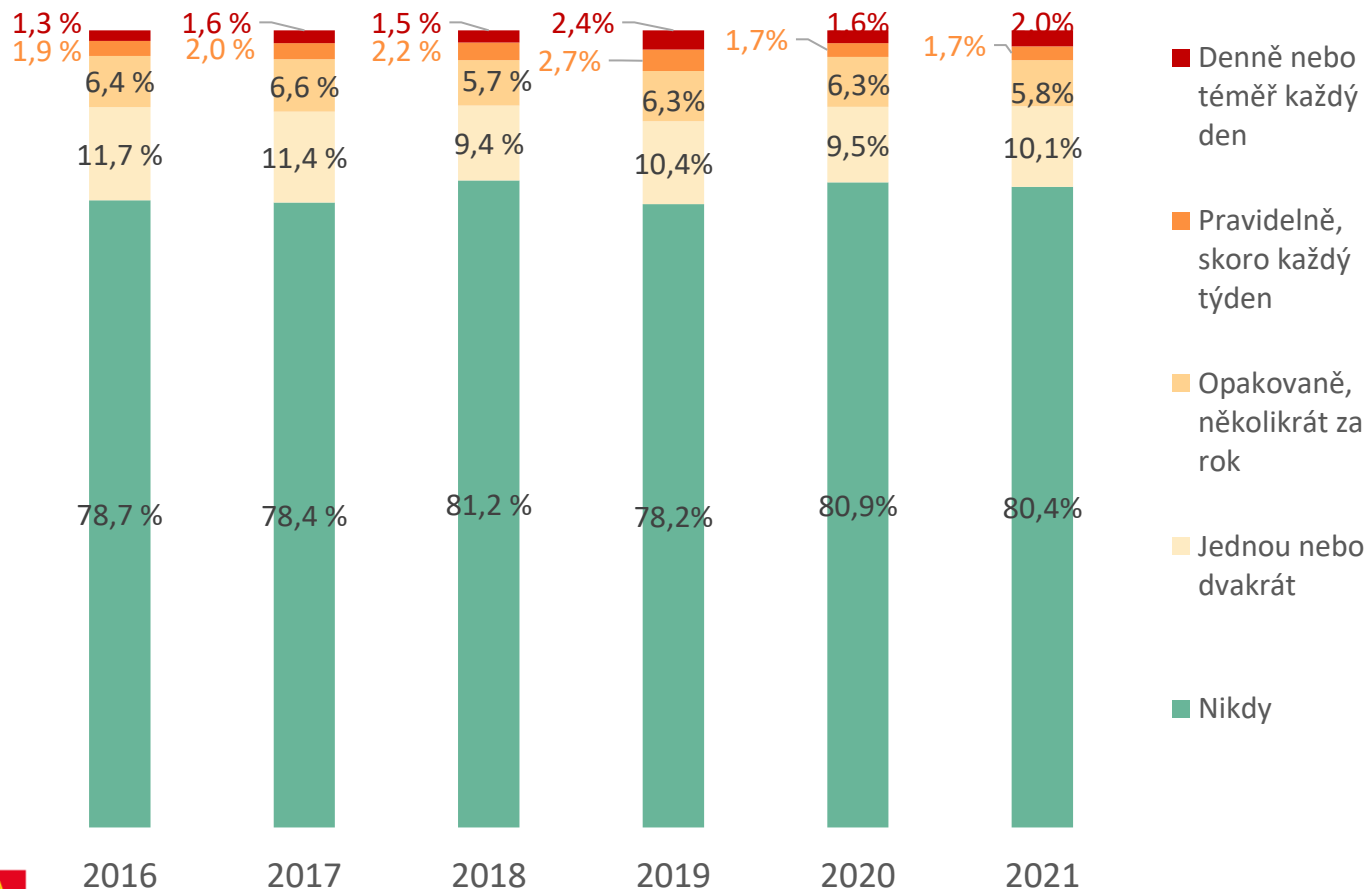
Užívání návykových látek – marihuana

Kolikrát jsi v uplynulém roce kouřil/a marihuanu nebo hašiš:

Dlouhodobě se drží trend, že více než 78 % žáků (až 81,2 % v roce 2018) udává, že v uplynulém roce marihuanu nebo hašiš vůbec nekouřili.

V letech 2016 až 2019 se zvyšoval počet žáků, kteří kouření marihuany přiznali skoro každý týden či den. Podíl vzrostl z 3,2 % v roce 2016 až na 5,1 % v roce 2019.

V roce 2020 došlo ke zmenšení této skupiny pravidelných uživatelů na 3,3 % patrně i vlivem koronavirových opatření. Hodnoty v roce 2021 se přibližují např. roku 2018.

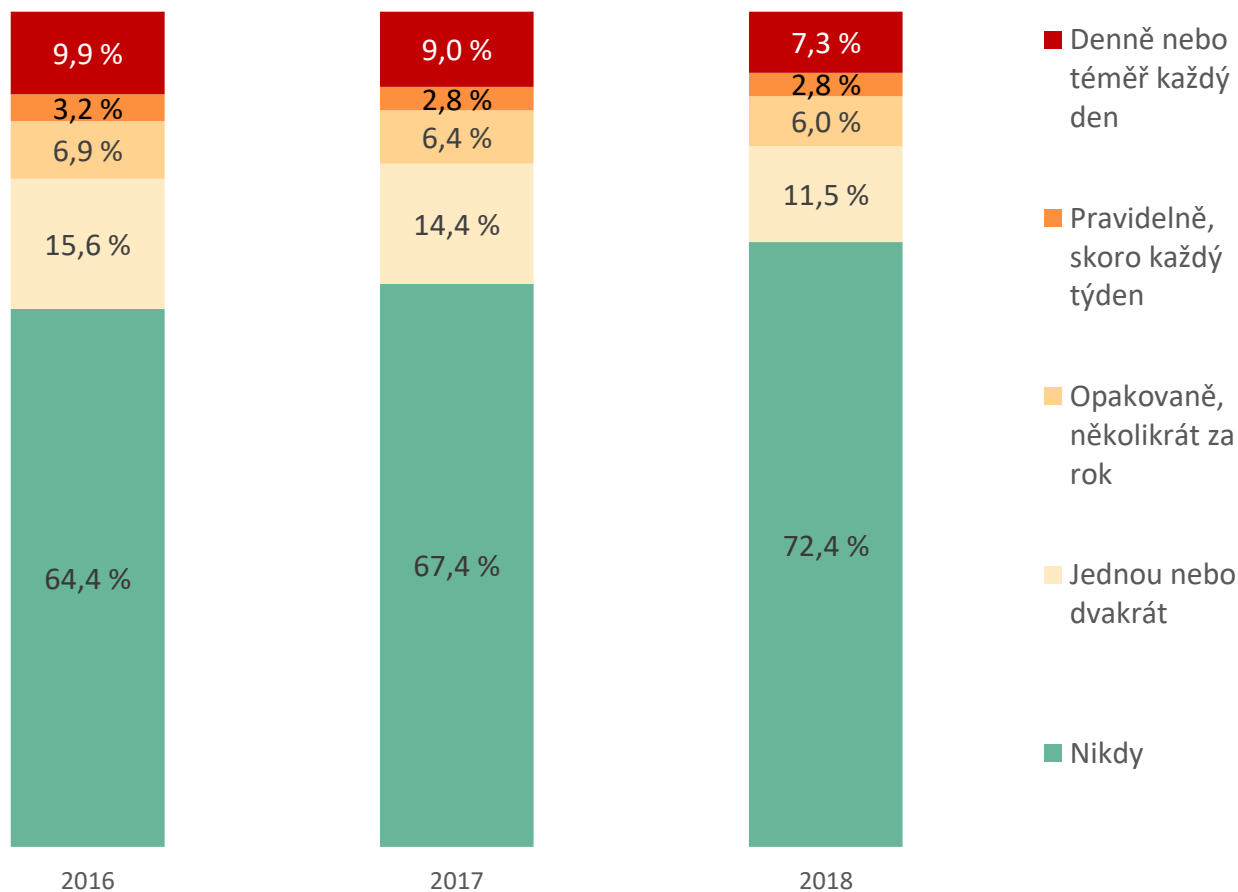

Užívání návykových látek – cigarety, tabák, nikotin

Kolikrát jsi v uplynulém roce kouřil/a cigarety nebo tabák:

Na otázku, kolikrát žáci za poslední rok kouřili cigarety, odpovídal v letech 2016 až 2018 rostoucí počet osob, že nekouřily nikdy. Počet těchto žáků rostl ze 64,4 % v roce 2016 přes 67,4 % v roce 2017 až na 72,4 % v roce 2018.

V roce 2019 jsme upravili znění otázky a ptali se na nově 4 různé způsoby užívání tabáku/nikotinu (viz následující slide).

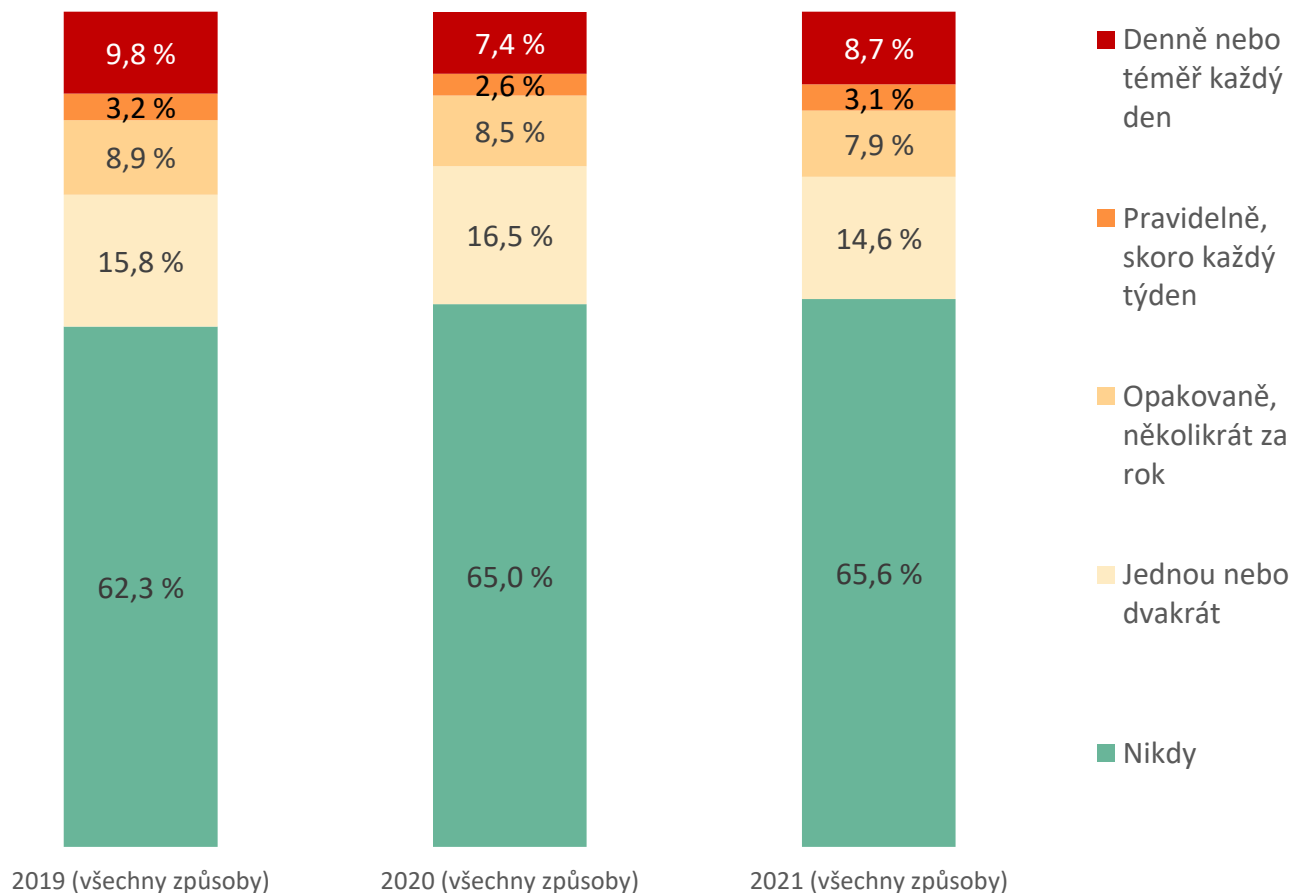
Užívání návykových látek – cigarety, tabák, nikotin

Kolikrát jsi v uplynulém roce kouřil/a cigarety nebo tabák:

V roce 2019 jsme upravili znění otázky na kouření a ptali se nově na 4 různé způsoby užívání tabáku/nikotinu.

Následkem této změny došlo ke zvýšení podílu žáků, kteří uvedli užití některé z forem tabáku/nikotinu a to celkem na 38 % v roce 2019, resp. 35 % v roce 2020 a 2021.

Za toto krátké období není patrný žádný jasný trend. Domníváme se, že přestože dochází k poklesu užívání klasických tabákových cigaret mezi žáky, jejich místo nahrazují jiné formy užívání.

Užívání návykových látek – cigarety, tabák, nikotin (2019–2020)

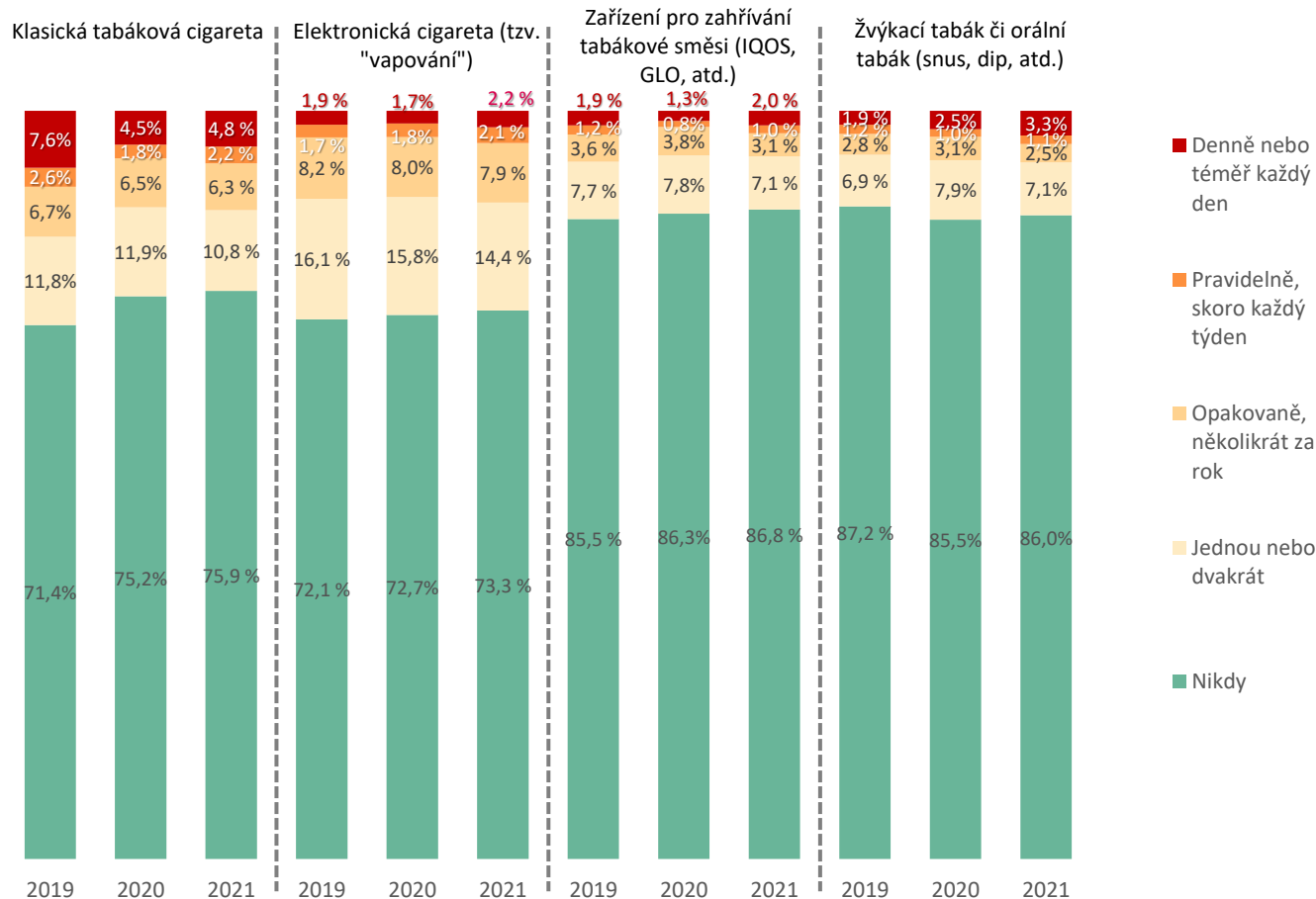
Kolikrát jsi v uplynulém roce užil/a následující látky:

V roce 2019 jsme se žáků poprvé dotazovali na detailnější informace k užívání cigaret, tabáku a nikotinu. Na výběr měli žáci čtyři různé způsoby užívání tabáku/nikotinu.

Z výsledků vyplynulo, že v roce 2020 jsou již nejčastější formou užívání tabáku/nikotinu mezi žáky elektronické cigarety, jejichž užití přiznalo 27,3 % žáků. Většina z těchto případů se týkala užití jen jednou či dvakrát za rok. Opakované užívání uvedlo 11,5 % žáků.

Klasické tabákové cigarety zaznamenávají ústup na 24,1 %, ale drží si prvenství u té části žáků, která kouří pravidelně.

Užívání zařízení pro zahřívání tabákové směsi alespoň jednou vyzkoušelo necelých 14 % žáků a velmi podobný podíl je také u užití žvýkacího či orálního tabáku.

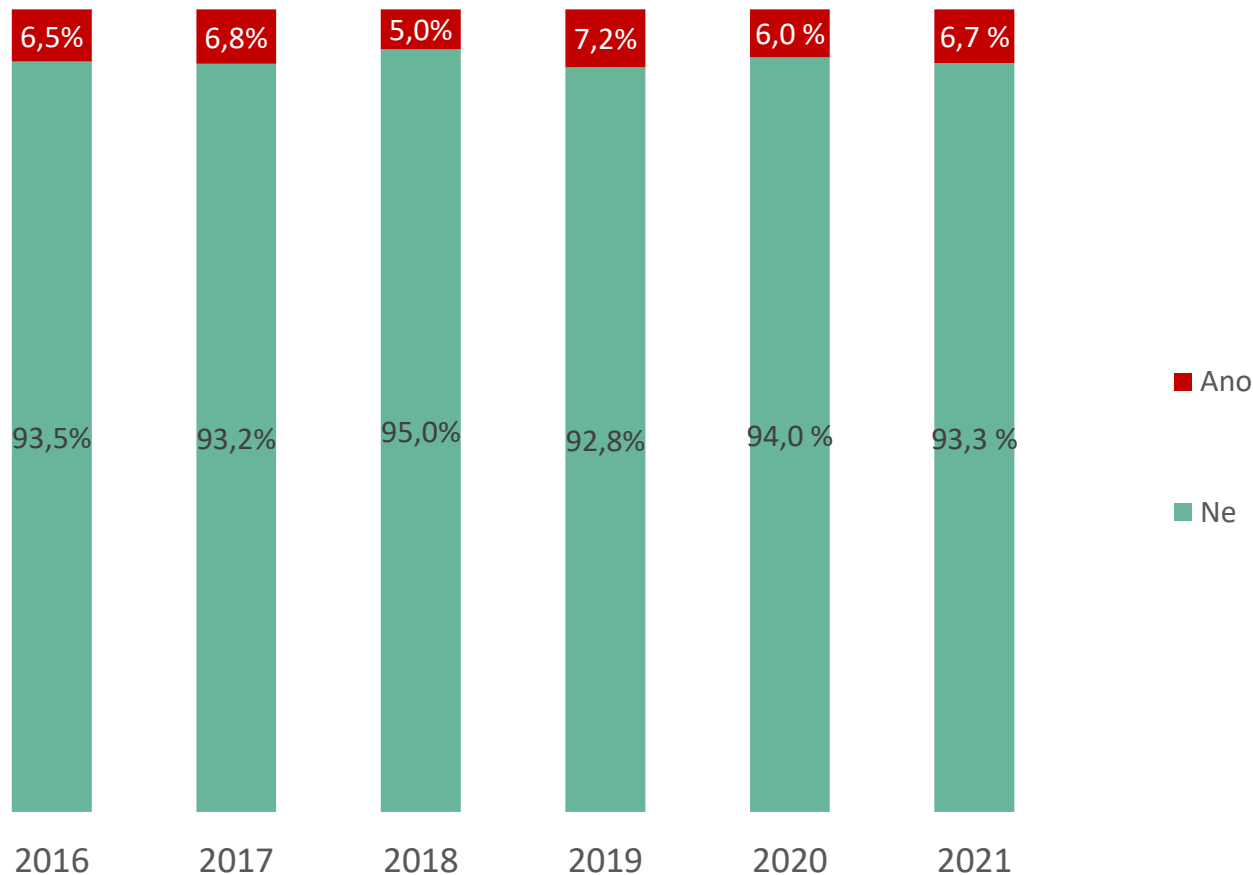

Užívání návykových látek – jiné návykové látky

Vzal/a sis v uplynulém roce jinou návykovou látku:

Procento žáků, kteří si za uplynulý rok vzali nějakou jinou návykovou látku než alkohol, tabák a marihuanu, je v jednotlivých letech velmi podobné. Po převážení šlo v letech 2016, 2017 a 2019 přibližně o 7 % žáků. V roce 2018 uvedlo pouze 5 % žáků, že zkusilo za posledních 12 měsíců jinou návykovou látku, v roce 2021 pak 6,7 %.

Nejčastěji užívanou látkou z položek nabízených v dotazníku byla kombinace alkoholu a léků a léky na uklidnění. Na dalších místech se nachází extáze a kokain. U všech látek platí, že většina respondentů je užila pouze jednou či dvakrát.

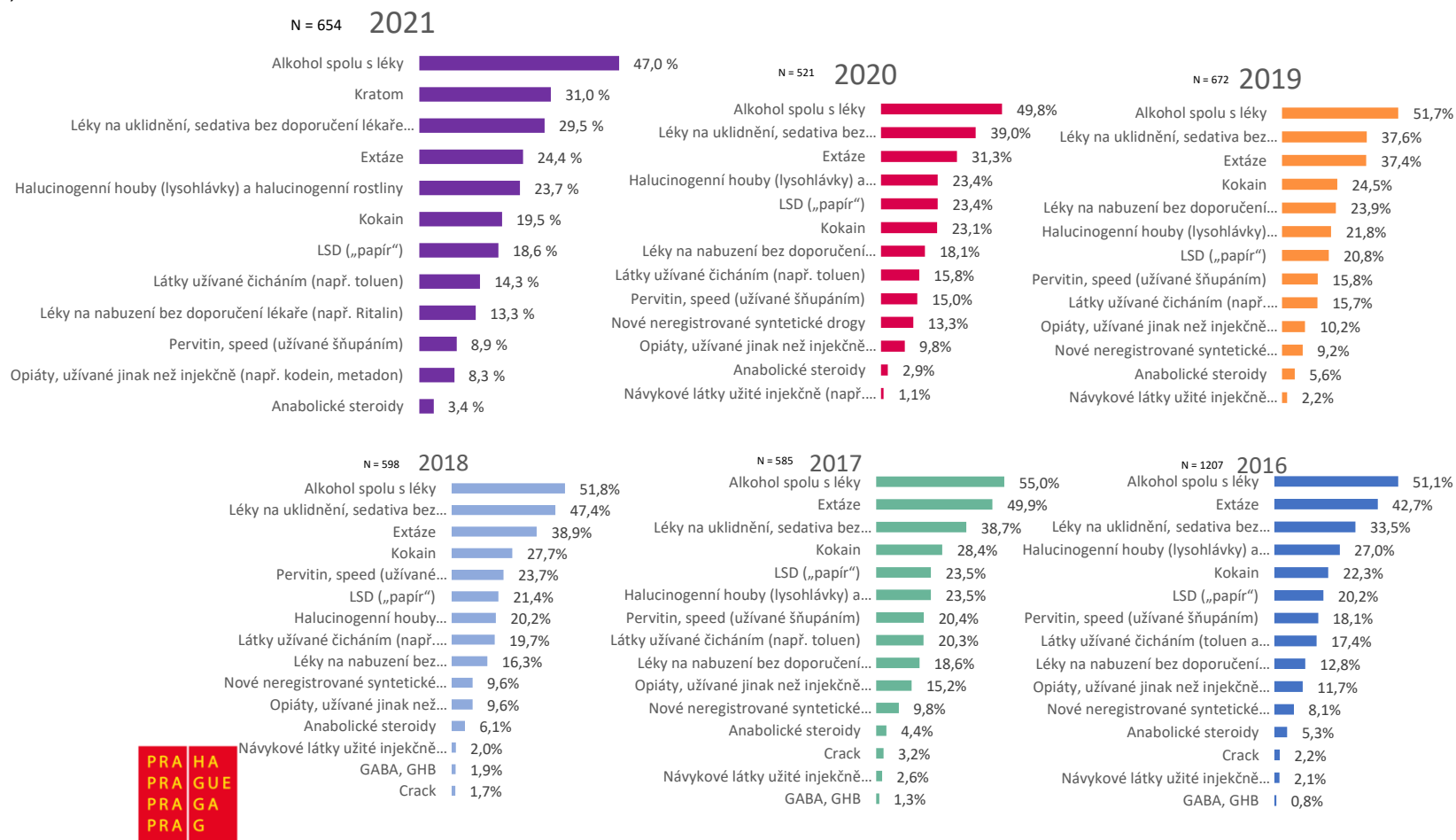

Užívání návykových látek – jiné návykové látky

Zastoupení jiných návykových látek mezi žáky, kteří uvedli, že užili v uplynulém roce **alespoň jednou** některou z nabízených dalších návykových látek („jednou nebo dvakrát“ až „denně nebo téměř každý den“; od roku 2021 od „jednou nebo dvakrát“ až „opakovaně, vícekrát za rok“):

Při podrobnějším pohledu pouze na ty žáky, kteří uváděli, že některou z jiných látek opravdu užili, můžeme vidět, že co se týká druhů užívaných látek, nepřinesl rok 2021 zásadní změnu. Pokračoval pokles látek užívaných na párty či v klubech (extáze, kokain), zřejmě jako následek koronavirových opatření.

V roce 2021 jsme v seznamu látek měli nově zařazený i Kratom, u nějž zaznamenáváme nárůst užívání.

Rizikové chování – srovnání s jiným výzkumem

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2019 **ESPAD**

<https://www.drogy-info.cz/nms/vyzkum-nms/evropska-skolni-studie-o-alkoholu-a-jinych-drogach-espac-2019/>

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) přinesla v roce 2019 zjištění o poklesu užívání návykových látek mladistvými. Stejně zjištění obsahovala i předchozí studie ESPAD z roku 2015.

1. Ve srovnání s rokem 2015 došlo k výraznému poklesu prevalence kouření cigaret u 16letých
2. Mezi roky 2015 a 2019 došlo k výraznému poklesu uváděné konzumace alkoholu
3. Podle dat za rok 2019 pokračoval pokles zkušeností mládeže s nelegálními drogami

Rizikové chování – srovnání s jiným výzkumem

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2019 **ESPAD**

Pokud srovnáme výsledky našeho výzkumu s výsledky studie ESPAD, vidíme u sledované skupiny ve věku 15 a 16 let velmi podobné výsledky, navzdory rozdílné metodologii a rozdílné délce doby, na kterou se dotazujeme.

Ve studii ESPAD přiznalo konzumaci alkoholu v posledních 30 dnech 62,7 % žáků, v šetření CSSP přiznalo konzumaci alkoholu za poslední rok opakovaně či pravidelně 42,3 % žáků.

U kouření tabáku se průměrné hodnoty pohybují kolem 23 %, u užití marihuany kolem 13 % a u užití jiných návykových látek okolo necelých 8 %.

	Praha 2019 (jen 15–16 let) v uplynulém roce užili opakovaně	ESPAD 2019 (15–16 let) v posl. 30 dnech
Konzumace alkoholu	42,3 %	62,7 %
Kouření tabákové cigarety	21,9 %	23,6 %
Užití marihuany (konopné látky)	14,2 % *28,6 %	11,6 % **28,4 %
Užití jiné návykové látky	*7,9 % extáze a zneužití léků	7,6 % extáze a halucin.

* - zahrnuje všechny, kdo alespoň 1x užili

** - alespoň jednou za život

Zkušenost s rizikovým či nežádoucím chováním

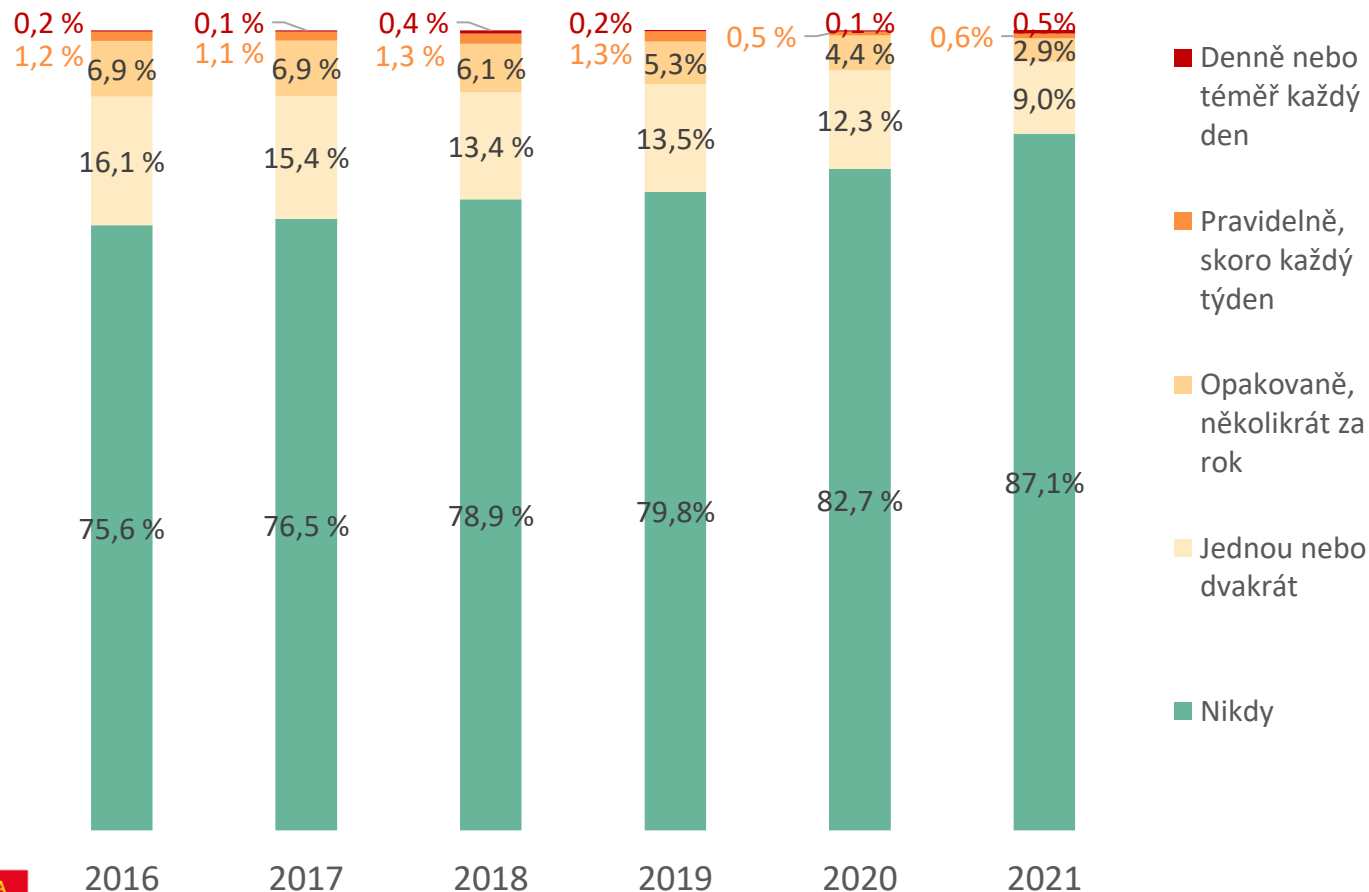
Rizikové chování – záškoláctví

Byl/a za školou (nešel/nešla do školy bez omluvitelného důvodu):

Četnost přiznaného záškoláctví se celkově snižuje. Data ukazují, že méně žáků se cíleně vyhýbá škole. V roce 2016 uvedlo alespoň jeden případ záškoláctví ročně 24,4 % žáků, v roce 2017 23,5 %, v roce 2018 21,1 % žáků a v roce 2019 jen 20,2 % žáků.

Data za rok 2020 a 2021 jsou ovlivněna koronavirovou situací a nejistou definicí záškoláctví v případech distanční výuky.

Nicméně celkové trendy za sledované období 2016 až 2021 ukazují mírný pokles. Drobný pokles záškoláctví ukazují také data České školní inspekce.

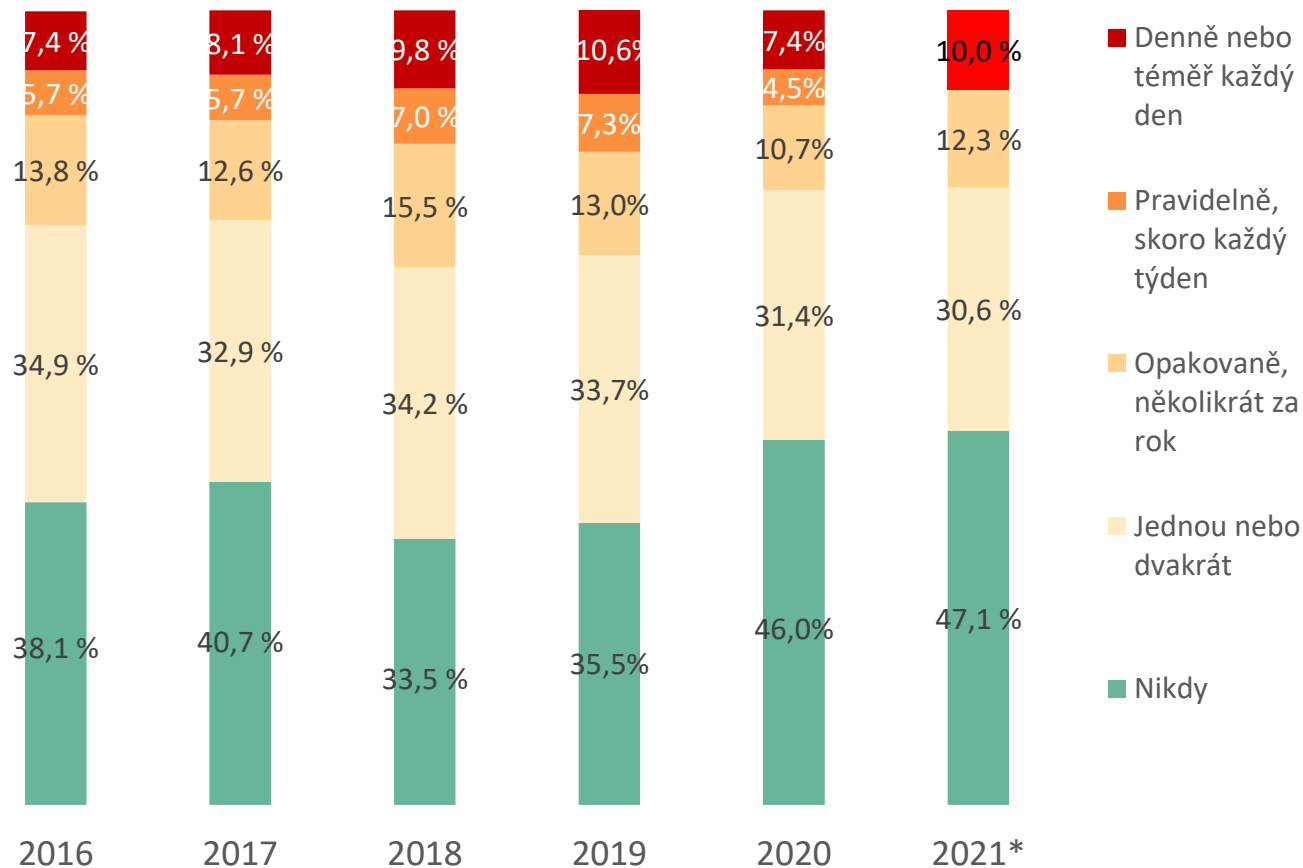
Zkušenost s nežádoucím chováním

Byl/a slovně napaden/a spolužákem či spolužačkou:

Zkušenost s tím, že by byla slovně napadena spolužákem či spolužačkou, má většina žáků. Podíl ve sledovaných letech kolísá v rozmezí od 66,5 % (v roce 2018) do 52,9 % (v roce 2024).

Od roku 2016 do roku 2019 rostl výskyt případů, kdy se s takovým jednáním setkávají žáci pravidelně, skoro každý týden nebo téměř denně. V roce 2019 mělo takovou zkušenost již téměř 18 % žáků.

Data za roky 2021 a 2020 jsou ovlivněna koronavirovou situací a přechodem na distanční vzdělávání, nicméně reportují menší počet slovního napadání mezi žáky.

*Od roku 2021 je dotazník na základě zpětných vazeb od respondentů zjednodušen a nová možnost „skoro každý týden či den“ zahrnuje předchozí 2 možnosti, které byly odděleně. Ostatní možnosti zůstaly stejné. Proměnná tak nově nabývá jen 4 různých hodnot místo 5.

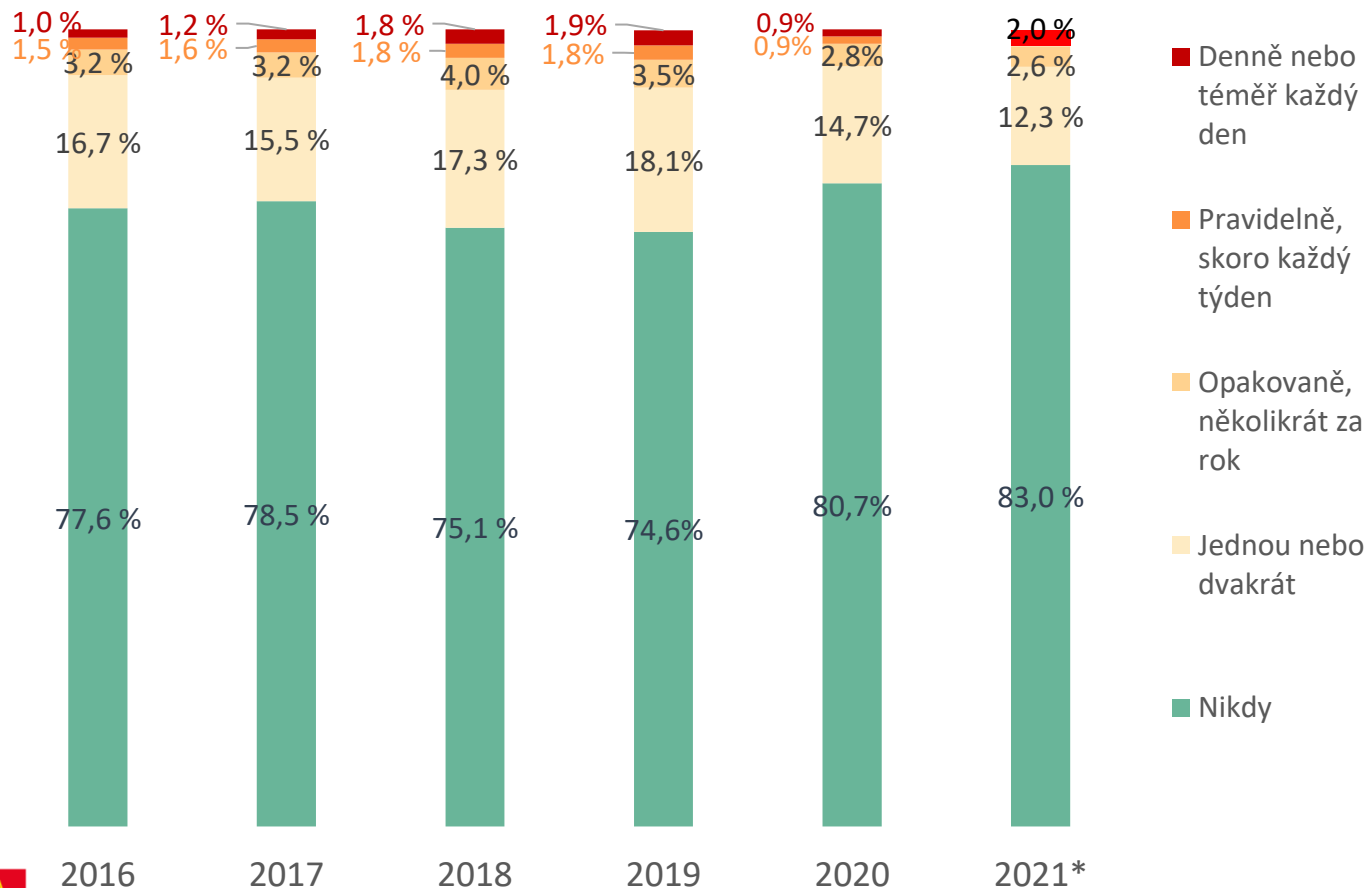
Zkušenost s nežádoucím chováním

Byl/a fyzicky napaden/a spolužákem či spolužačkou:

Zkušenost s fyzickým napadením ze strany spolužáka či spolužačky měla před koronavirovou situací přibližně čtvrtina žáků.

V letech 2020 a 2021 poklesl podíl žáků, kteří zažily fyzické napadení na necelou pětinu žáků (19,3 % v roce 2020 a 17 % v roce 2021).

V roce 2021 se 83 % žáků s fyzickým napadením ze strany spolužáků nesetkalo nikdy, 12,3 % jednou nebo dvakrát a 4,6 % opakovaně či pravidelně.

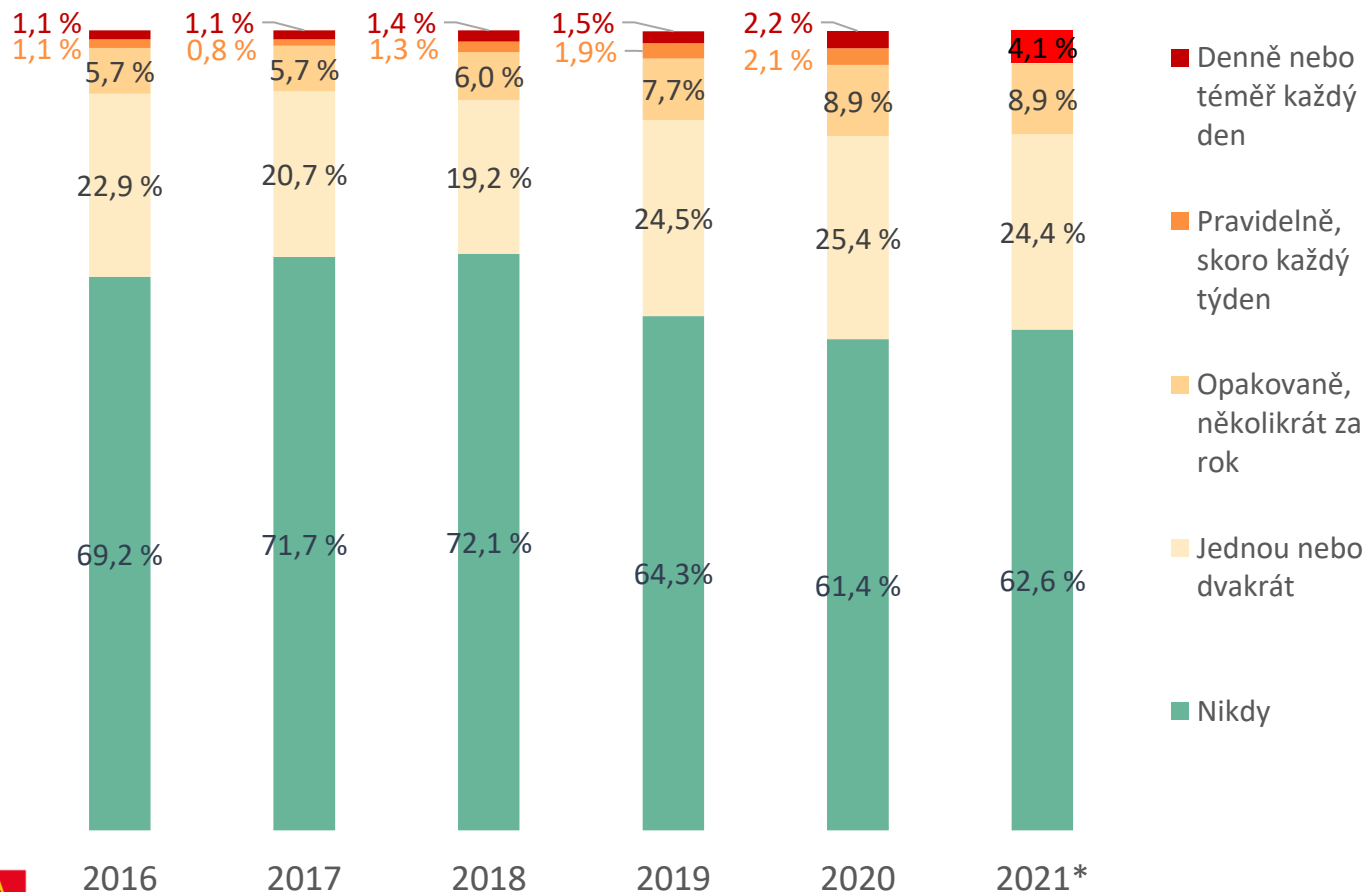
Zkušenost s nežádoucím chováním

Na internetu tě někdo pomluvil, nadával ti, ubližoval:

Napadení na internetu není v dotazníku blíže definováno a necháváme tak na zvážení každého respondenta, co považuje za napadení.

V letech 2016 až 2018 došlo k poklesu počtu žáků, kteří uvádí, že se s napadením na internetu setkali, v letech 2019 až 2021 ale došlo ke zvýšení a s napadením na internetu se potkalo více než 35 % žáků v roce 2019, přes 38 % v roce 2020 a přes 37 % žáků v roce 2021.

S pravidelným napadáním téměř každý den a/nebo skoro každý týden se v roce 2021 setkávalo 4,1 % žáků, což je společně s rokem 2020 nejvíc za sledované období.

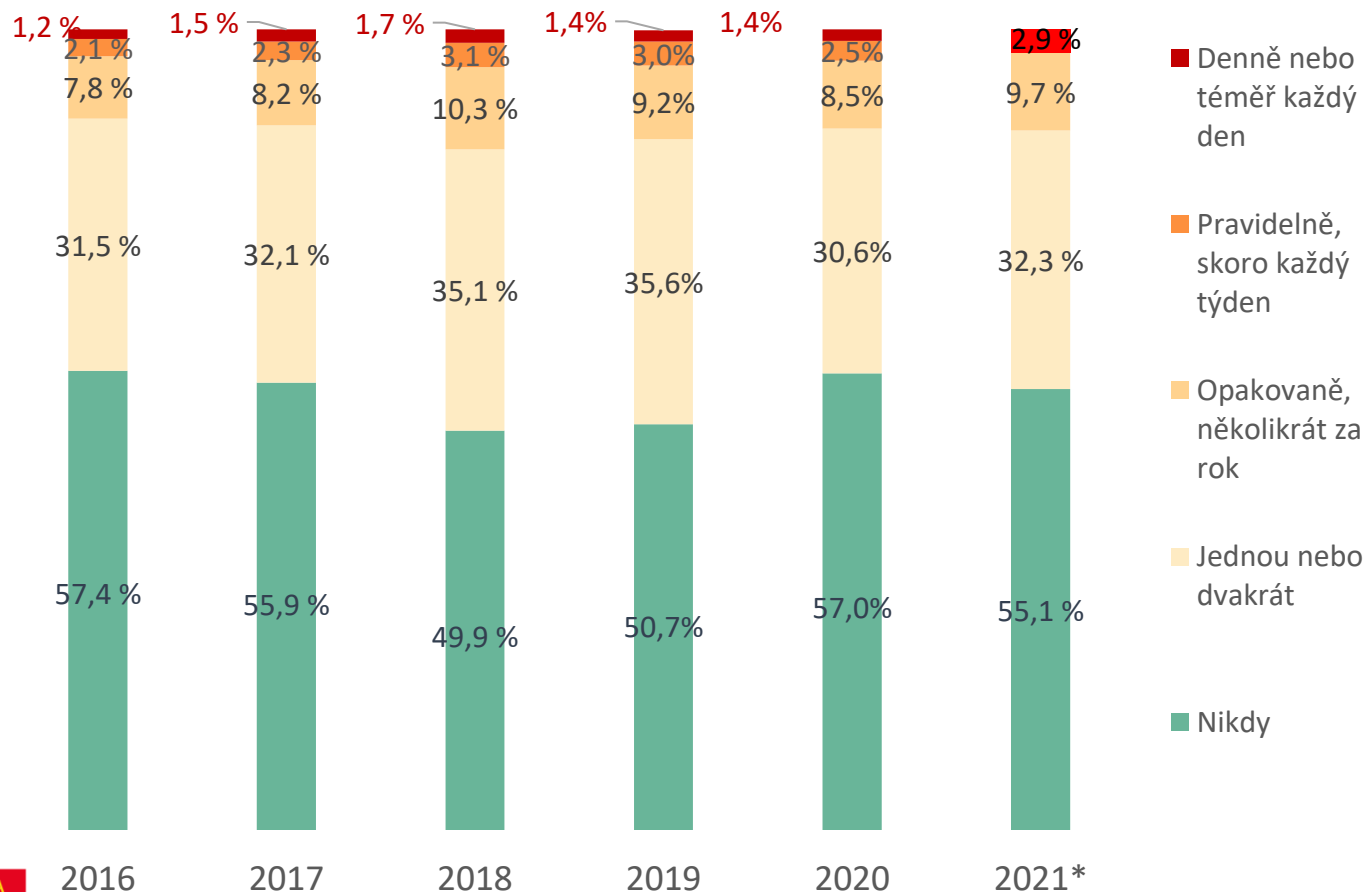

Zkušenost s nežádoucím chováním

Byl/a ponížen/a, zesměšněn/a učitelem/učitelkou:

Názor, že byla v uplynulém roce ponížena či zesměšněna učitelem či učitelkou, vyjadřuje za sledované období let 2016 až 2021 průměrně 45 % žáků.

Celkem 12,6 % žáků v roce 2021 odpovědělo, že se s ponížením či zesměšněním setkali opakovaně, necelých 45 % žáků pak minimálně jednou.

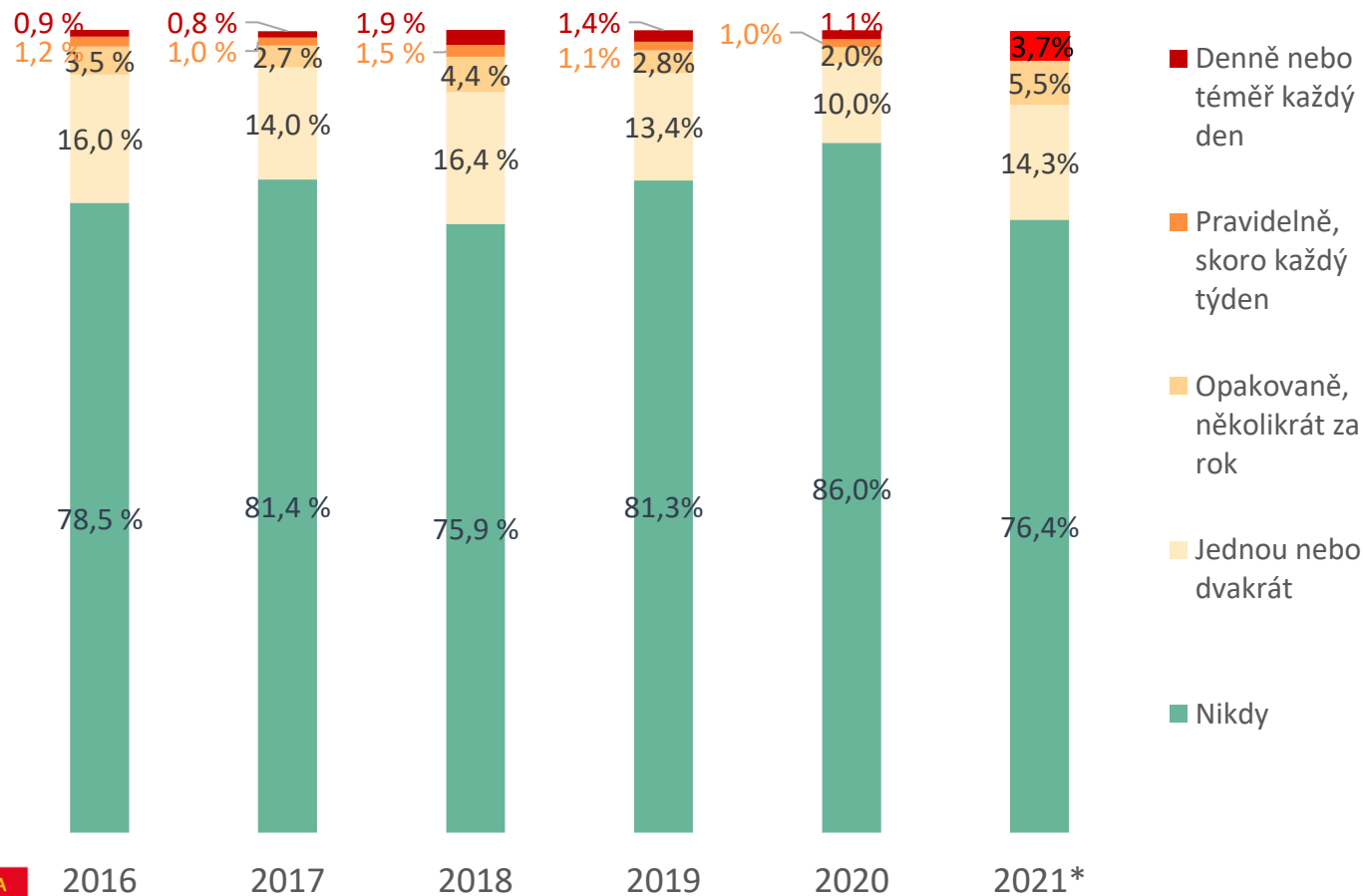

Zkušenost s nežádoucím chováním

Byl/a sprostý/á k učiteli nebo učitelce:

V roce 2021 se k tomu „být sprostý“ k učiteli či učitelce přiznalo 23,6 % žáků. Z nich 9,2 % uvedlo, že se tak stalo pouze jednou nebo dvakrát.

Hodnoty za rok 2021 se tak vrátili na úroveň hodnot v roce 2018, zatímco pokles zaznamenaný v roce 2020 byl zřejmě ovlivněn koronavirovou situací a přechodem na distanční vzdělávání

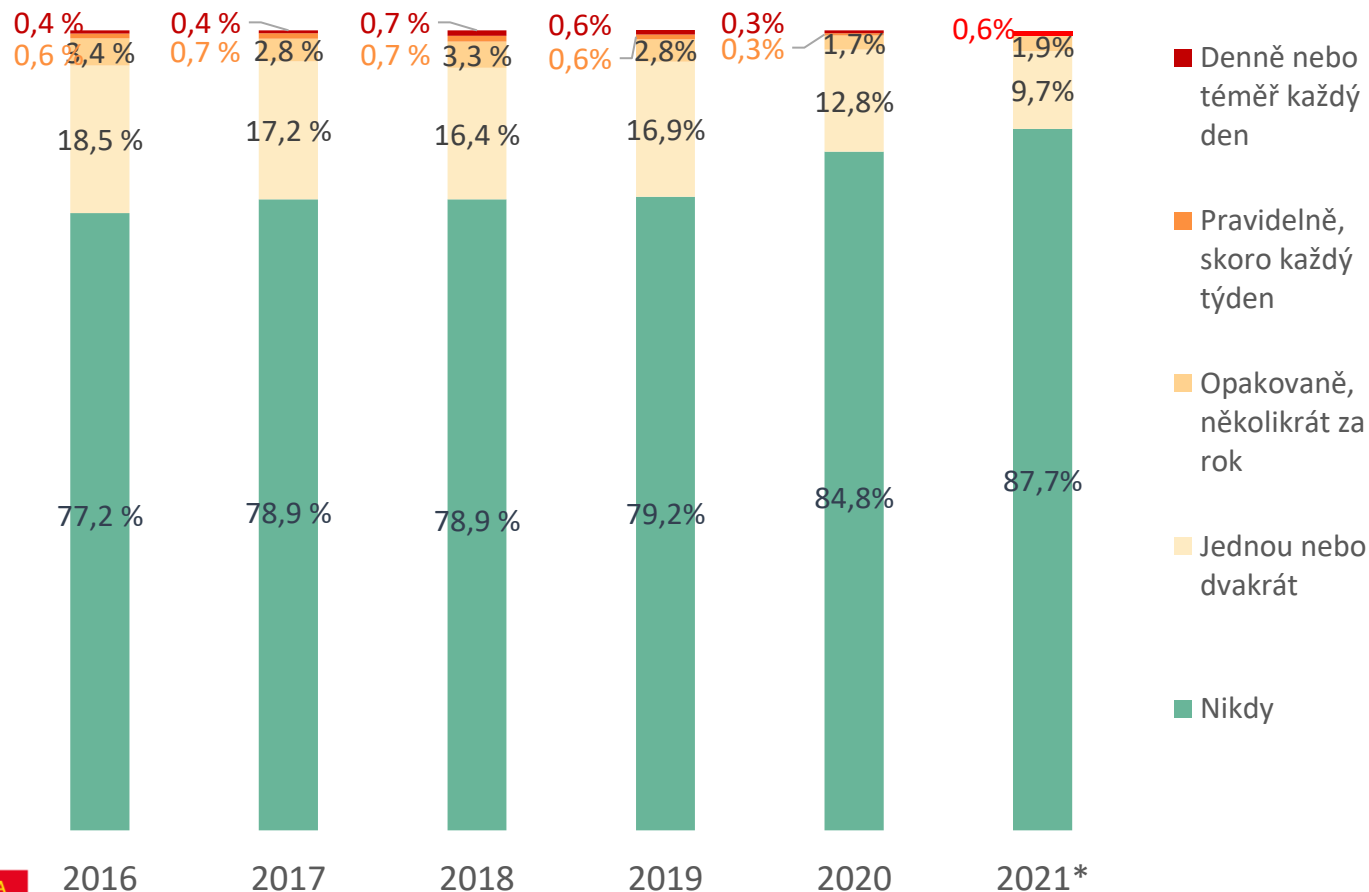

Zkušenost s nežádoucím chováním

Ničil/a cizí majetek:

V průběhu sledovaných let mírně stoupá počet dětí, které na otázku zaměřenou na ničení cizího majetku za poslední rok odpověděly, že cizí majetek nikdy neničily. V roce 2021 to bylo dokonce 87,7 %, v předchozích letech hodnota stoupala od 77,2 % (v roce 2016) přes 78,9 % (v letech 2017 a 2018), 79,2 % (rok 2019) a 84,8 % (rok 2020).

Opakované ničení cizího majetku přiznalo za uplynulý rok 2,5 % žáků.

Zkušenost s nežádoucím chováním

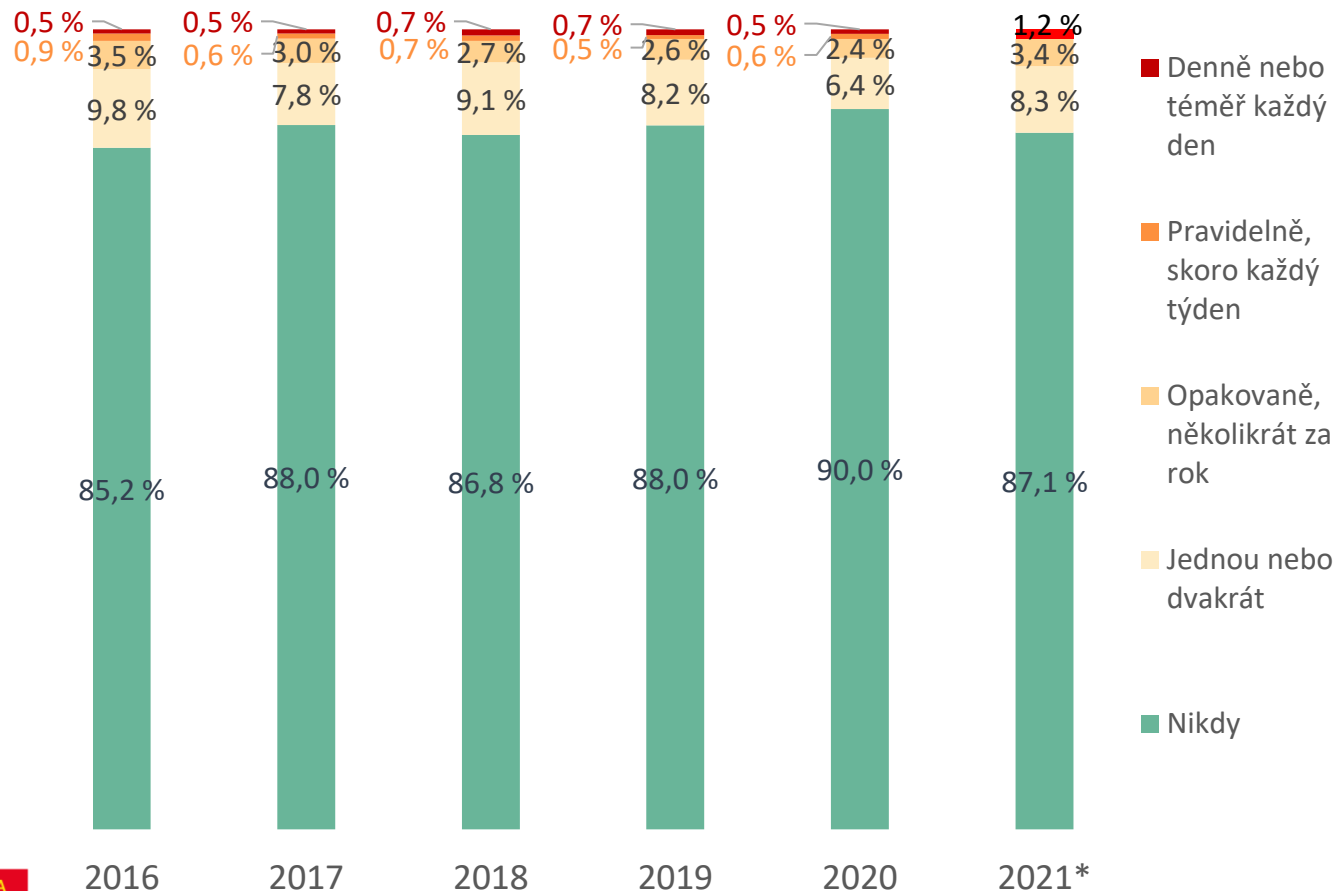
Sázel/a peníze nebo hrál/a na automatech:

Gambling v podobě hraní (ne)výherních automatů a kurzového sázení je u žáků rozšířen poměrně málo.

Časté či pravidelné vsázení peněz nebo hraní automatů uvedlo 4,9 % žáků v roce 2016, 4,1 % 2018 a 4,6 % v roce 2021. Z dlouhodobého hlediska tedy není patrný trend poklesu či nárůstu.

Dalších přibližně 8 až 9 % žáků uvádí vsázení peněz nebo hraní automatů jednou či dvakrát za rok.

V roce 2020 šlo jen o 6,4% žáků, což může souviset s celkovým omezením rizikového chování kvůli epidemiologickým opatřením.

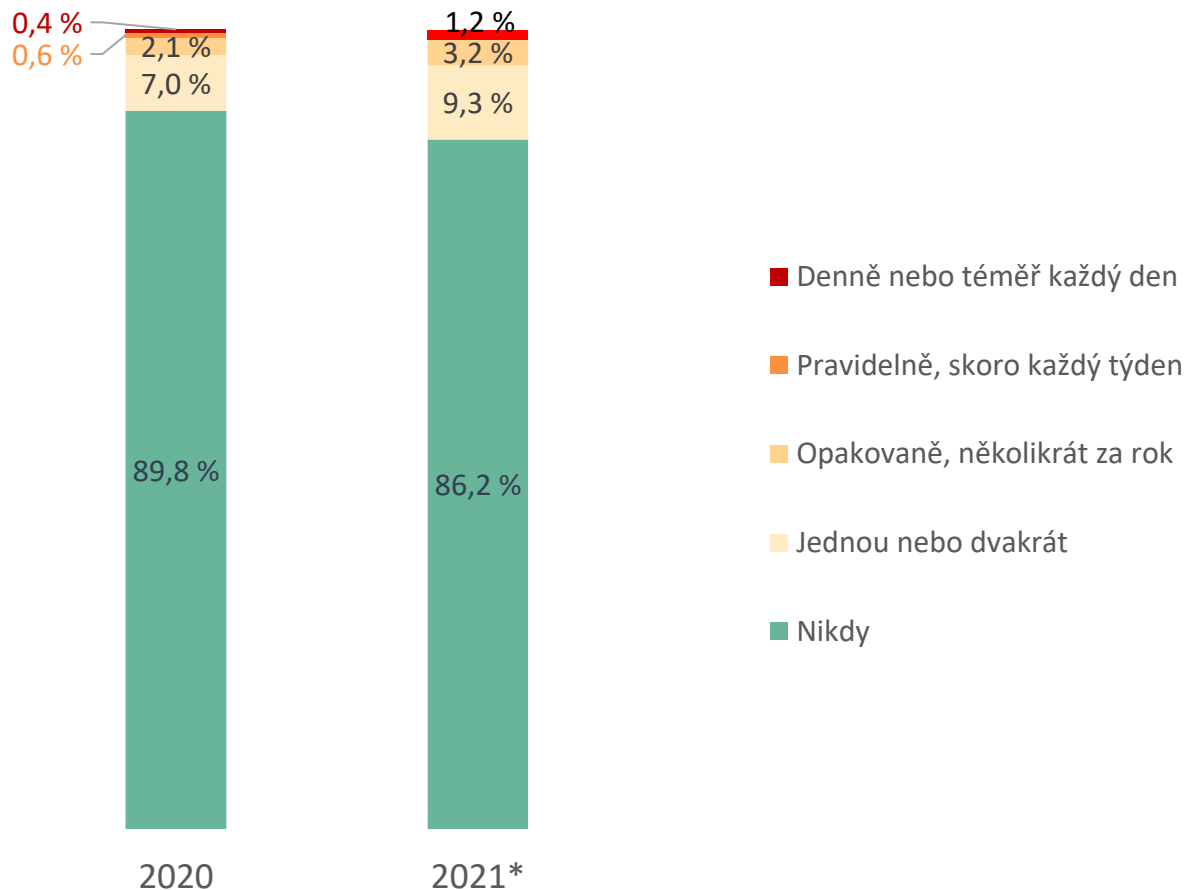
Zkušenost s nežádoucím chováním

Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma)

V roce 2020 jsme zařadili novou otázku na výskyt „násilí mezi rodiči“. V roce 2021 byla otázka upravena na znění „Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma). Termín násilí není v dotazníku blíže specifikován.

Celkem 10,2 % žáků v roce 2020 a 13,8 % v roce 2021 uvedlo, že se za poslední rok setkali s násilím ve své rodině (resp. v roce 2020 mezi rodiči).

Změna formulace otázky může (ale nemusí) vysvětlovat meziroční nárůst.

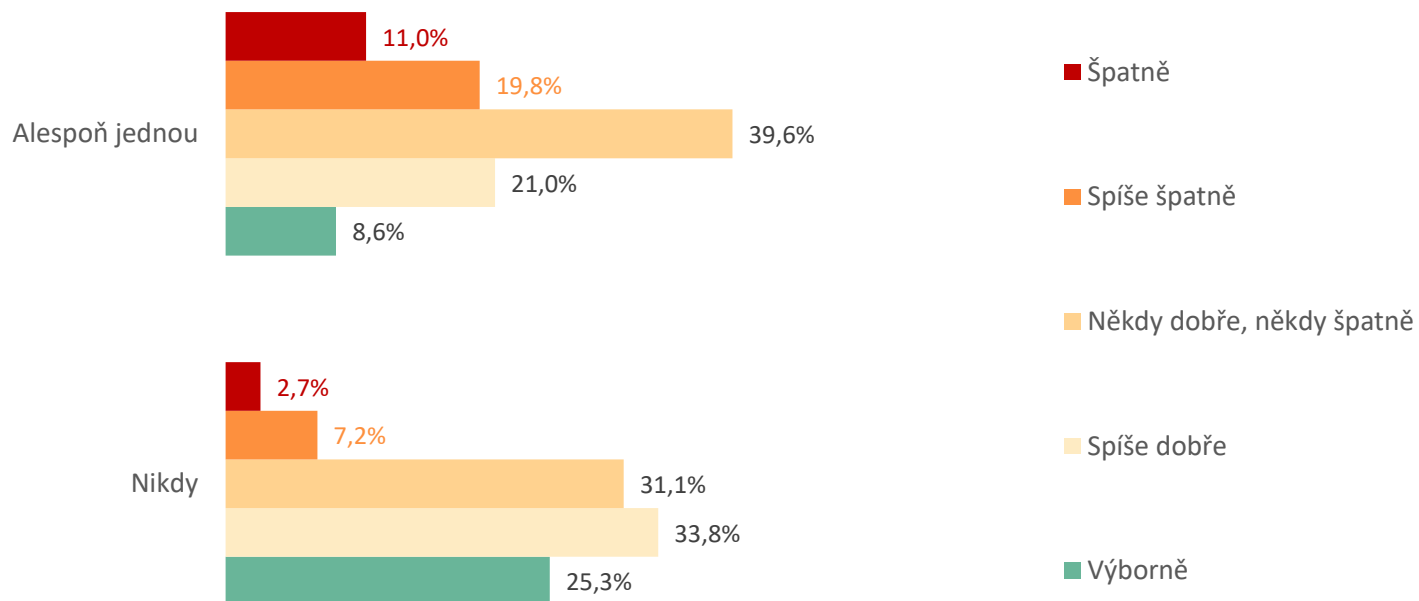
Souvislost nežádoucího chování a životní spokojenosti (2021)

Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma)

Výskyt násilí v rodině (očekávatelně) výrazně ovlivňuje, jak se žáci cítí spokojeni se svým životem.

U žáků, kteří se s násilím v rodině setkali jednou či vícekrát, najdeme až třikrát více žáků, kteří se celkově ve svém životě cítí špatně či spíše špatně.

Jak se cítíš celkově spokojen se svým životem? vs. Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma)

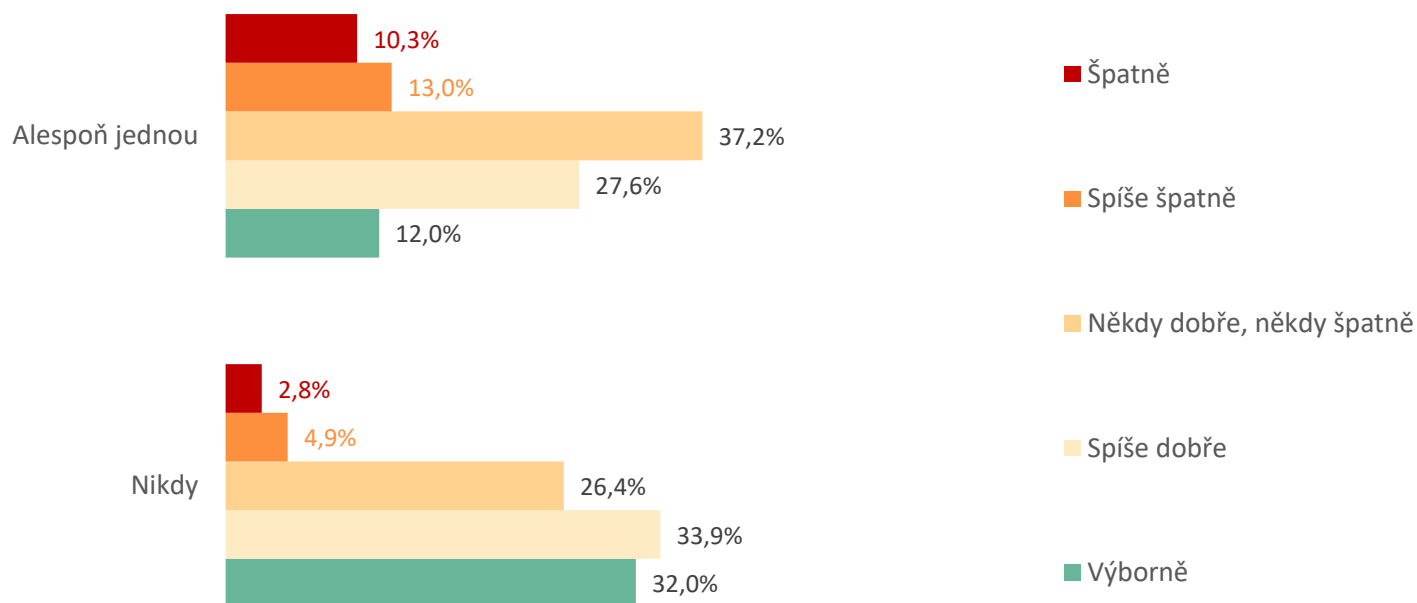
Souvislost nežádoucího chování a životní spokojenosti (2020)

Byl/a jsi svědkem násilí mezi rodiči

Také v roce 2020 platil stejný princip. Výskyt násilí mezi rodiči výrazně ovlivňuje, jak se žáci cítí spokojeni se svým životem.

U žáků, kteří se s násilím mezi rodiči setkali jednou či vícekrát, najdeme až třikrát více žáků, kteří se celkově ve svém životě cítí špatně či spíše špatně.

Jak se cítíš celkově spokojen se svým životem? vs. Byl/a si svědkem násilí mezi rodiči?

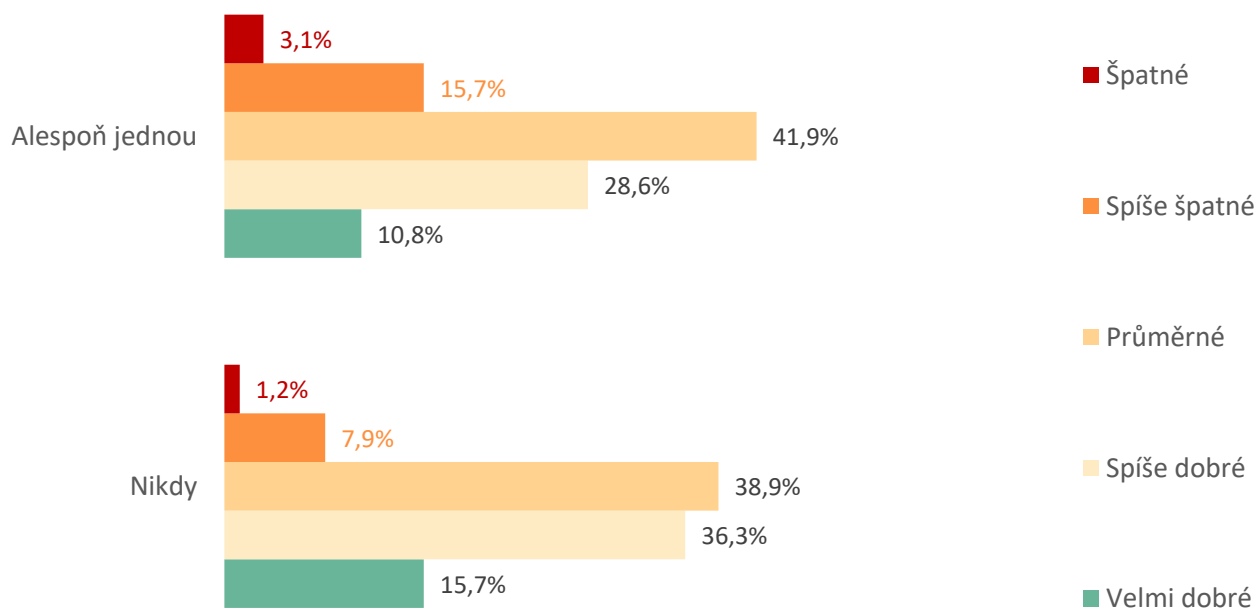
Souvislost nežádoucího chování a prospěchu (2021)

Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma)

Výskyt násilí v rodině také (nepřekvapivě) koreluje s prospěchem žáků.

U žáků, kteří se s násilím v rodině setkali jednou či vícekrát, najdeme téměř dvakrát tolik žáků, kteří své školní výsledky hodnotí jako špatné či spíše špatné, než mezi žáky, kteří se s násilím v rodině nepotkávají.

Jaké máš ve škole výsledky? vs. Setkal/a se s násilím ve své rodině (doma)

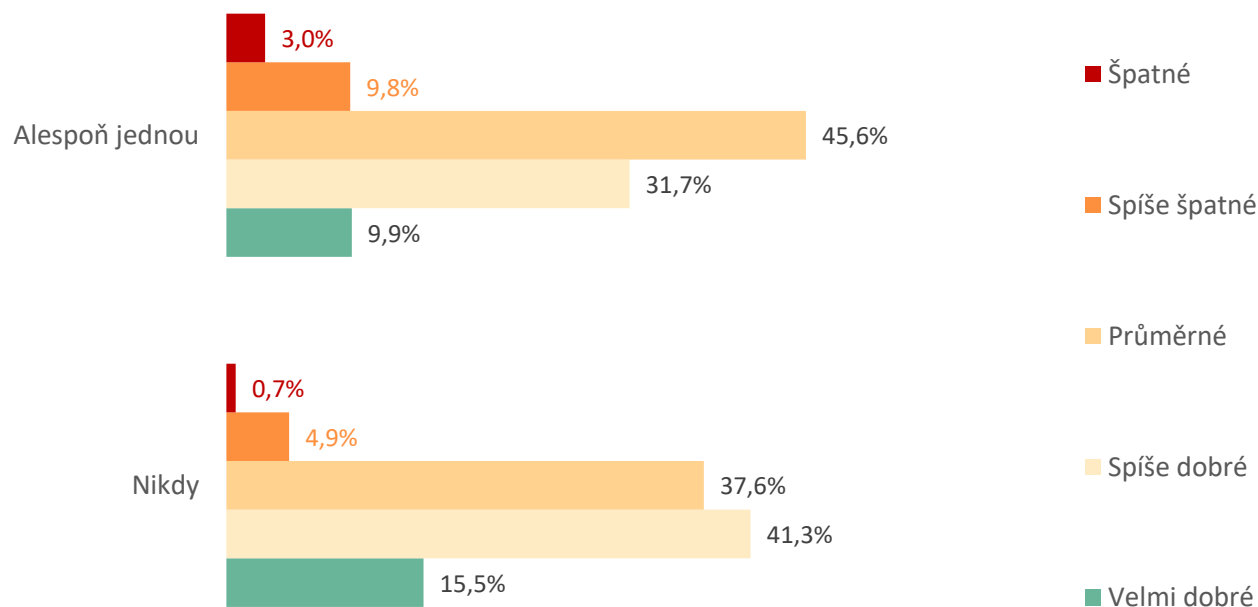
Souvislost nežádoucího chování a prospěchu

Byl/a jsi svědkem násilí mezi rodiči

Výskyt násilí mezi rodiči v roce 2020 také koreloval s prospěchem žáků.

U žáků, kteří se s násilím mezi rodiči setkali jednou či vícekrát, najdeme více než dvakrát tolik žáků, kteří své školní výsledky hodnotí jako špatné či spíše špatné.

Jaké máš ve škole výsledky? vs. Byl/a si svědkem násilí mezi rodiči?

Užívání digitálních technologií

Zkušenost s nežádoucím chováním (2021)

Kvůli času strávenému danou aktivitou měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

V roce 2021 došlo ke zvýšení počtu dětí, které reportují problémy kvůli digitálním a on-line aktivitám.

Nejvíce dětí si způsobí komplikace či problémy z důvodu nadměrného sledování videoobsahu a využívání sociálních sítí.

Závažné problémy (opakující se pravidelně) hlásí přibližně 8 % dětí.

Kvůli času strávenému hraním digitálních her

Kvůli času strávenému sledováním videí

Kvůli času strávenému na sociálních sítích

Kvůli sledování erotického obsahu

- Pravidelně, skoro každý týden či den
- Opakovaně, několikrát za rok
- Jednou nebo dvakrát
- Nikdy

Užívání digitálních technologií (2019–2021)

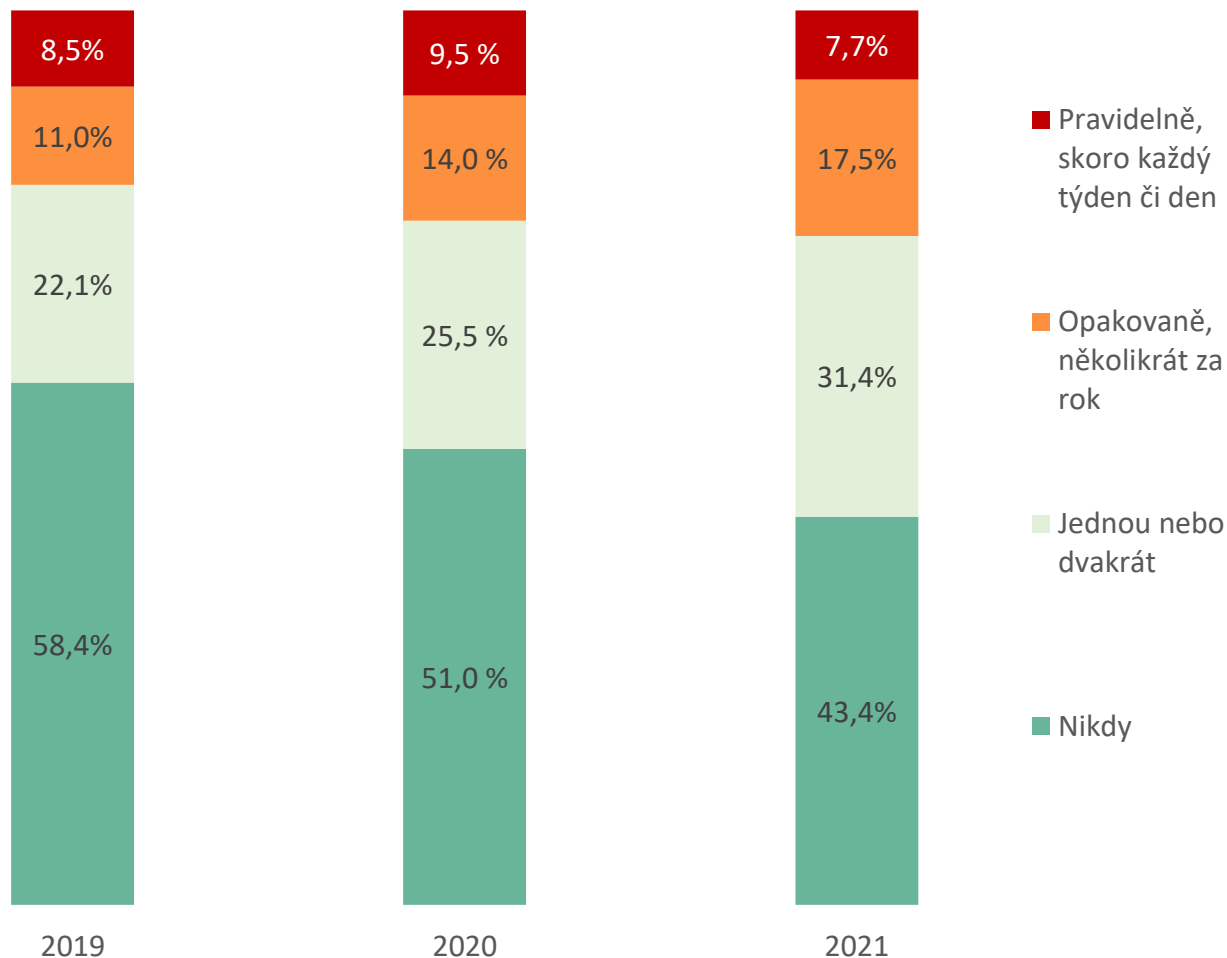
Kvůli času strávenému **sledováním videí** měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Od roku 2019 jsou činnosti, kvůli kterým měli žáci nějaký problém, sledovány podrobněji.

Kvůli sledování videí (zejm. videoobsahu na sociálních sítích) přiznalo v roce 2021 až 56,6 % žáků problémové následky.

Jedná se o výrazné zhoršení oproti předchozím ročníkům.

*V letech 2019 a 2020 byly v dotazníku zvlášť možnosti „pravidelně, skoro každý týden“ a „téměř každý den“ (zde již sloučené), v roce 2021 byla v dotazníku použita pouze kategorie ve znění „Pravidelně, skoro každý týden či den“

Užívání digitálních technologií (2019–2021)

Kvůli času strávenému **na sociálních sítích** měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

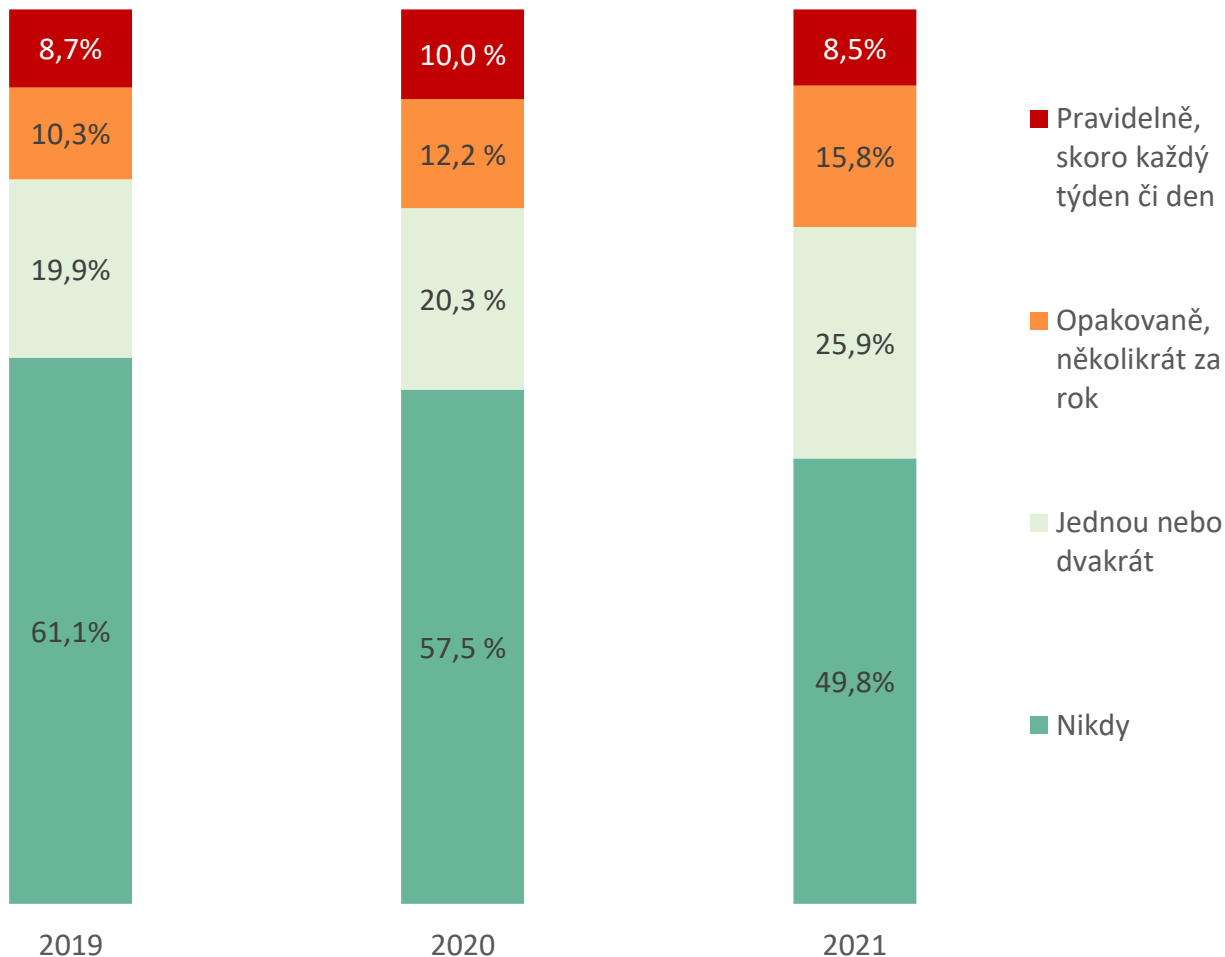
Od roku 2019 jsou činnosti, kvůli kterým měli žáci nějaký problém, sledovány podrobněji.

Kvůli času na sociálních sítích (zejm. chatování a sdílení obsahu) přiznalo v roce 2021 problémové následky celkem 50,2 % žáků.

Jedná se o výrazné zhoršení oproti předchozím ročníkům.

8,5 % žáků udává, že problémy trpí téměř každý týden či den.

*V letech 2019 a 2020 byly v dotazníku zvlášť možnosti „pravidelně, skoro každý týden“ a „téměř každý den“ (zde již sloučené), v roce 2021 byla v dotazníku použita pouze kategorie ve znění „Pravidelně, skoro každý týden či den“

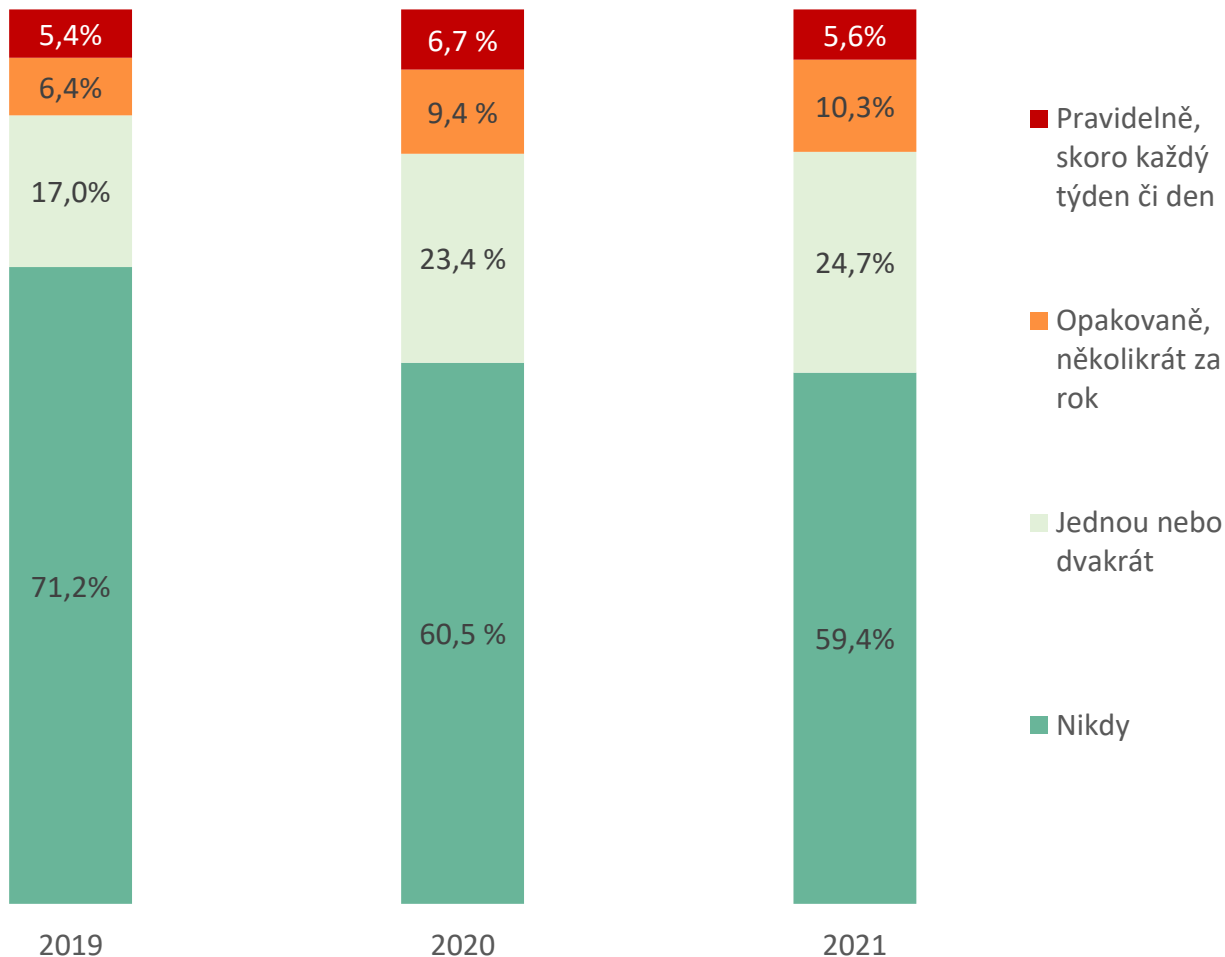
Užívání digitálních technologií (2019–2021)

Kvůli času strávenému hraním digitálních her měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Od roku 2019 jsou činnosti, kvůli kterým měli žáci nějaký problém, sledovány podrobněji.

Kvůli času strávenému hraním her přiznalo v roce 2021 problémové následky celkem 40,6 % žáků, což je oproti roku 2019 nárůst.

*V letech 2019 a 2020 byly v dotazníku zvlášť možnosti „pravidelně, skoro každý týden“ a „téměř každý den“ (zde již sloučené), v roce 2021 byla v dotazníku použita pouze kategorie ve znění „Pravidelně, skoro každý týden či den“

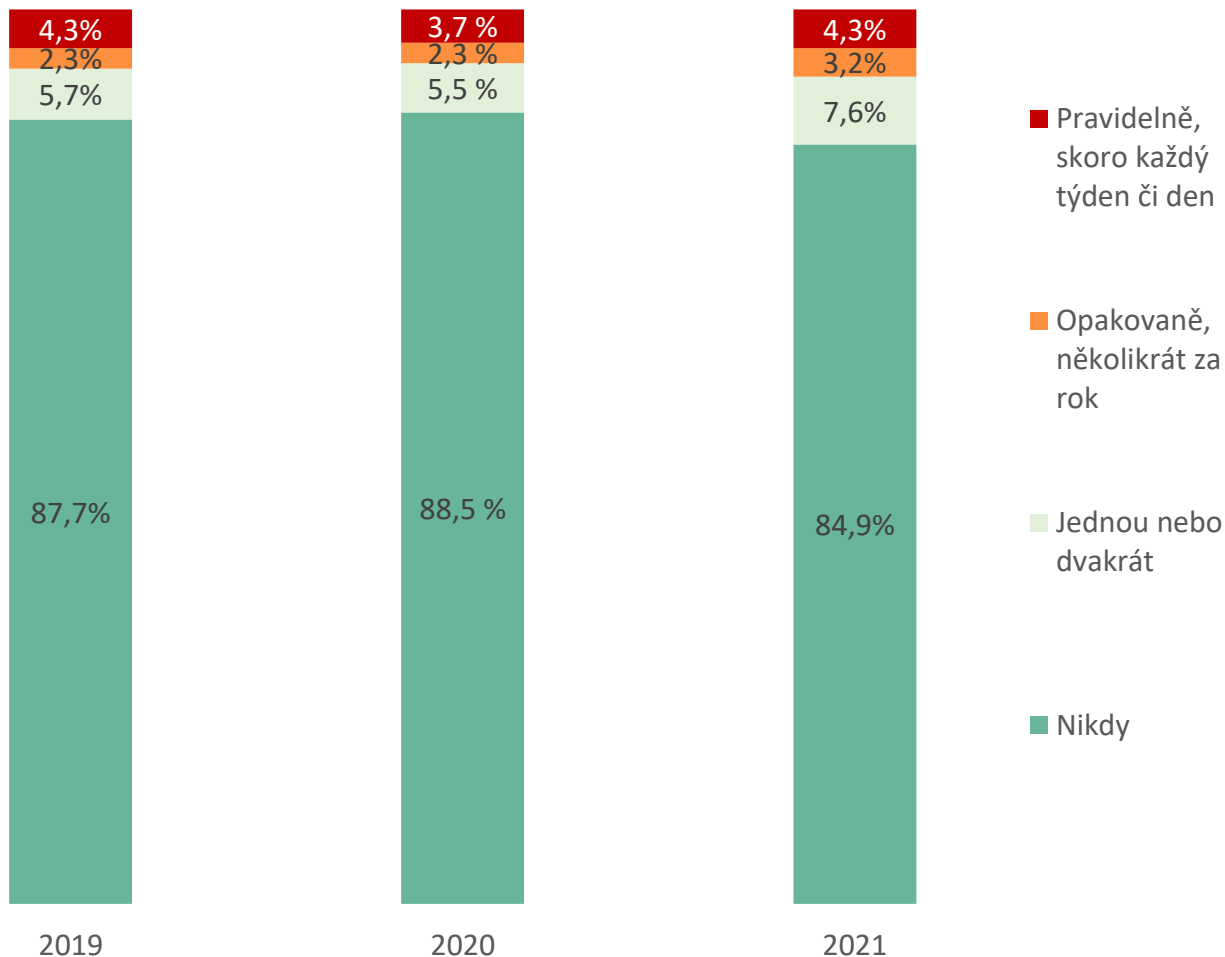
Užívání digitálních technologií (2019–2021)

Kvůli času strávenému sledováním erotického obsahu měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Od roku 2019 jsou činnosti, kvůli kterým měli žáci nějaký problém, sledovány podrobněji.

Kvůli času strávenému sledováním erotického obsahu přiznalo v roce 2021 problémové následky celkem 15,1 % žáků, což je oproti roku 2019 i 2020 mírný nárůst.

*V letech 2019 a 2020 byly v dotazníku zvlášť možnosti „pravidelně, skoro každý týden“ a „téměř každý den“ (zde již sloučené), v roce 2021 byla v dotazníku použita pouze kategorie ve znění „Pravidelně, skoro každý týden či den“

Užívání digitálních technologií (2021) podle pohlaví

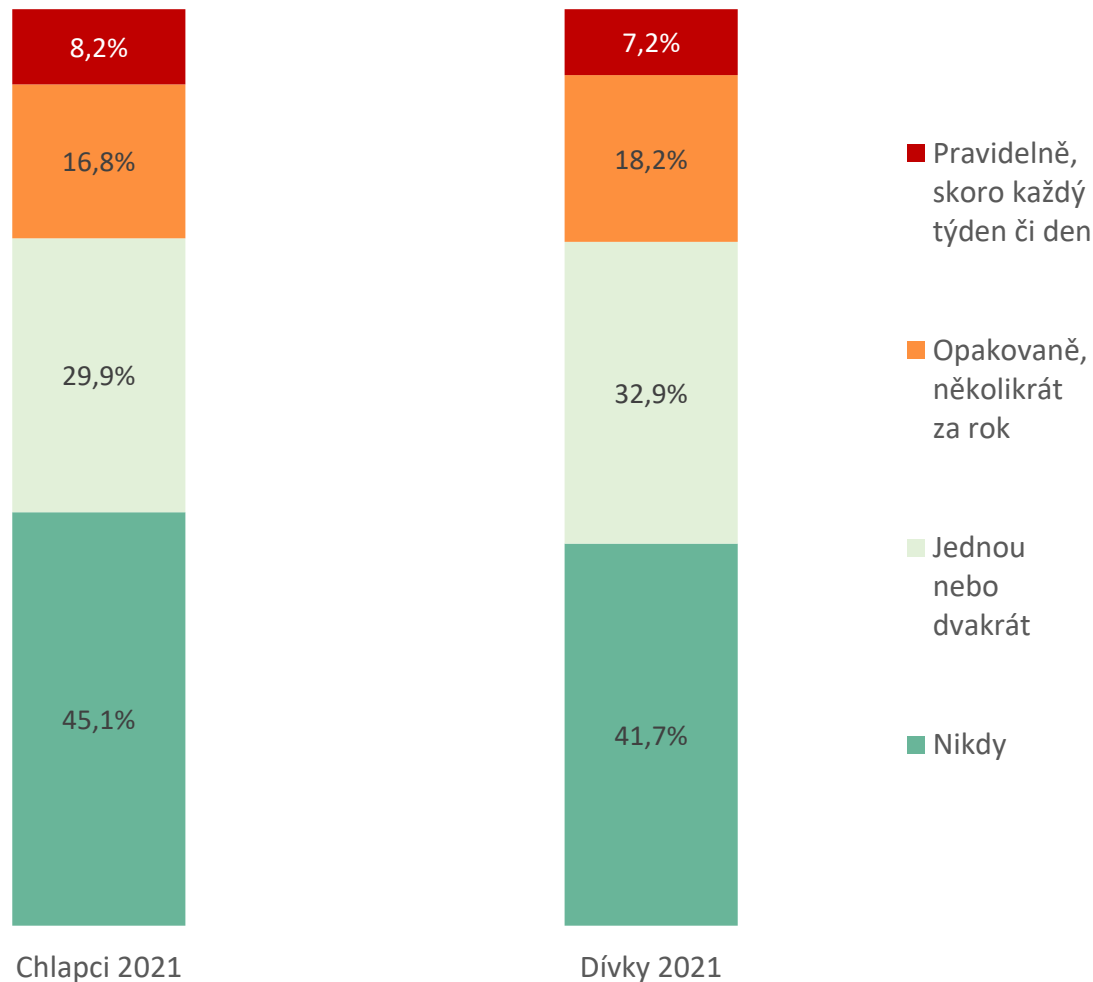
Kvůli času strávenému sledováním videí měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Způsoby trávení času na digitálních technologiích jsou samozřejmě silně genderově závislé.

U sledování videí statisticky významný rozdíl mezi pohlavími nenacházíme.

U chlapců vidíme výrazně častější problémy spojené s časem stráveným hraním digitálních her a sledování erotického obsahu.

Dívky převyšují chlapce v podílu osob, které měli nějaký problém kvůli času strávenému na sociálních sítích.

Užívání digitálních technologií (2021) podle pohlaví

Kvůli času strávenému na sociálních sítích měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Způsoby trávení času na digitálních technologiích jsou samozřejmě silně genderově závislé.

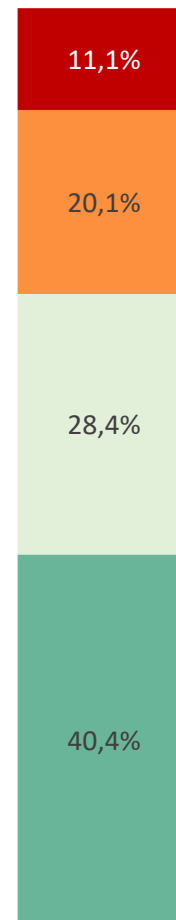
U sledování videí statisticky významný rozdíl mezi pohlavími nenacházíme.

U chlapců vidíme výrazně častější problémy spojené s časem stráveným hraním digitálních her a sledování erotického obsahu.

Dívky převyšují chlapce v podílu osob, které měly nějaký problém kvůli času strávenému na sociálních sítích.

Chlapci 2021

Dívky 2021

- Pravidelně, skoro každý týden či den
- Opakovaně, několikrát za rok
- Jednou nebo dvakrát
- Nikdy

Užívání digitálních technologií (2021) podle pohlaví

Kvůli času strávenému hraním digitálních her měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Způsoby trávení času na digitálních technologiích jsou samozřejmě silně genderově závislé.

U sledování videí statisticky významný rozdíl mezi pohlavími nenacházíme.

U chlapců vidíme výrazně častější problémy spojené s časem stráveným hraním digitálních her a sledování erotického obsahu.

Dívky převyšují chlapce v podílu osob, které měli nějaký problém kvůli času strávenému na sociálních sítích.

Chlapci 2021

Dívky 2021

- Pravidelně, skoro každý týden či den
- Opakovaně, několikrát za rok
- Jednou nebo dvakrát
- Nikdy

Užívání digitálních technologií (2021) podle pohlaví

Kvůli času strávenému sledováním erotického obsahu měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Způsoby trávení času na digitálních technologiích jsou samozřejmě silně genderově závislé.

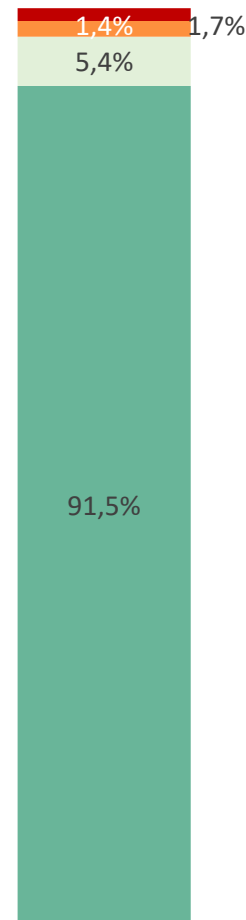
U sledování videí statisticky významný rozdíl mezi pohlavími nenacházíme.

U chlapců vidíme výrazně častější problémy spojené s časem stráveným hraním digitálních her a sledování erotického obsahu.

Dívky převyšují chlapce v podílu osob, které měly nějaký problém kvůli času strávenému na sociálních sítích.

Chlapci 2021

Dívky 2021

- Pravidelně, skoro každý týden či den
- Opakovaně, několikrát za rok
- Jednou nebo dvakrát
- Nikdy

Zkušenost s nežádoucím chováním (2021) podle pohlaví

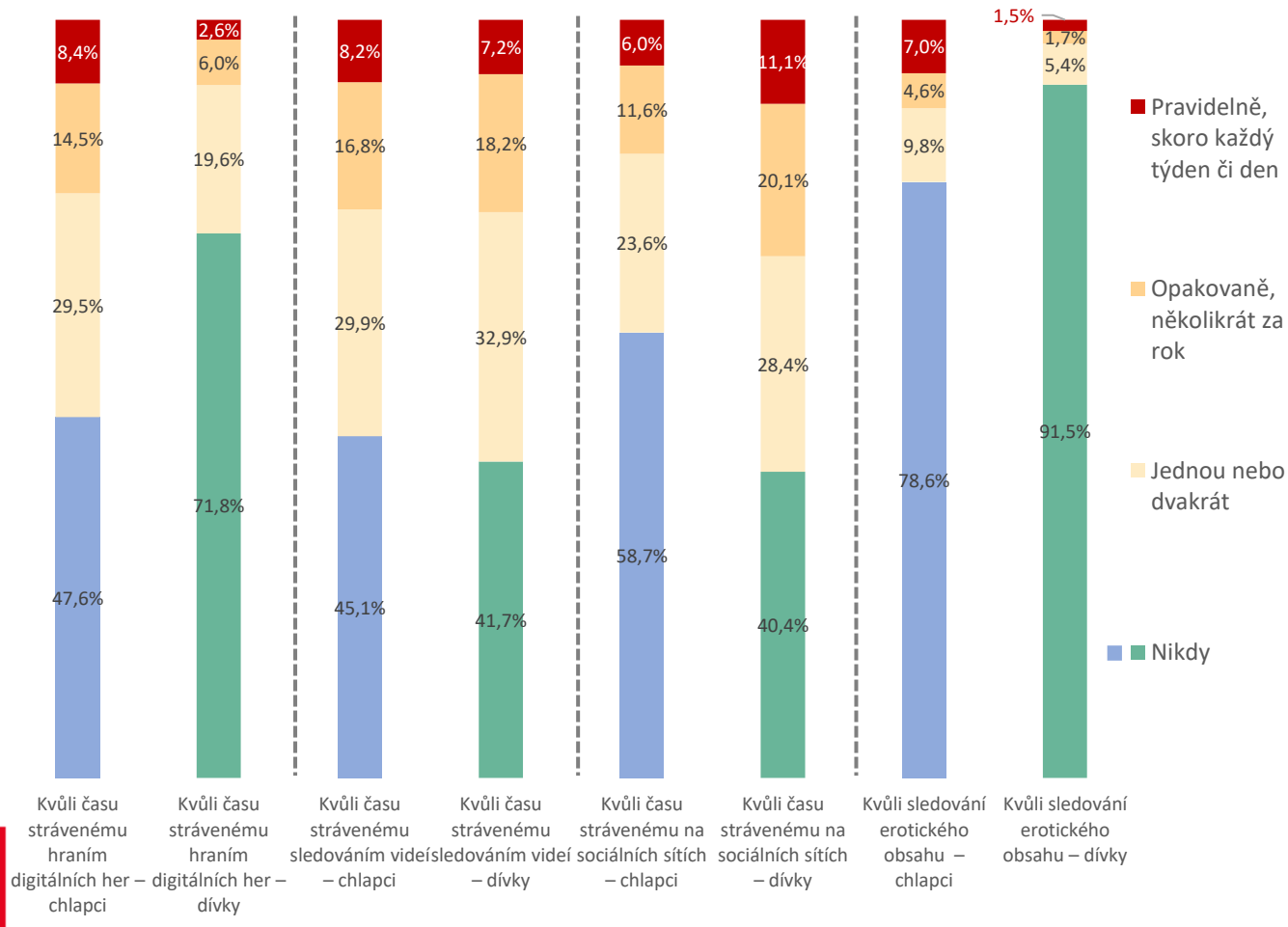
Kvůli času strávenému danou aktivitou měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Trávení času na internetu je samozřejmě silně genderově závislé.

U chlapců vidíme citelný nárůst problémů spojených s časem stráveným hraním her.

U dívek vidíme naopak skok zejména u sledování videí a času stráveného na sociálních sítích.

V průměru nám tak žáci vykazují více problémů ve všech oblastech, ale preferované aktivity mají silné genderové podmínění.

Zkušenost s nežádoucím chováním (2019–2020) podle pohlaví

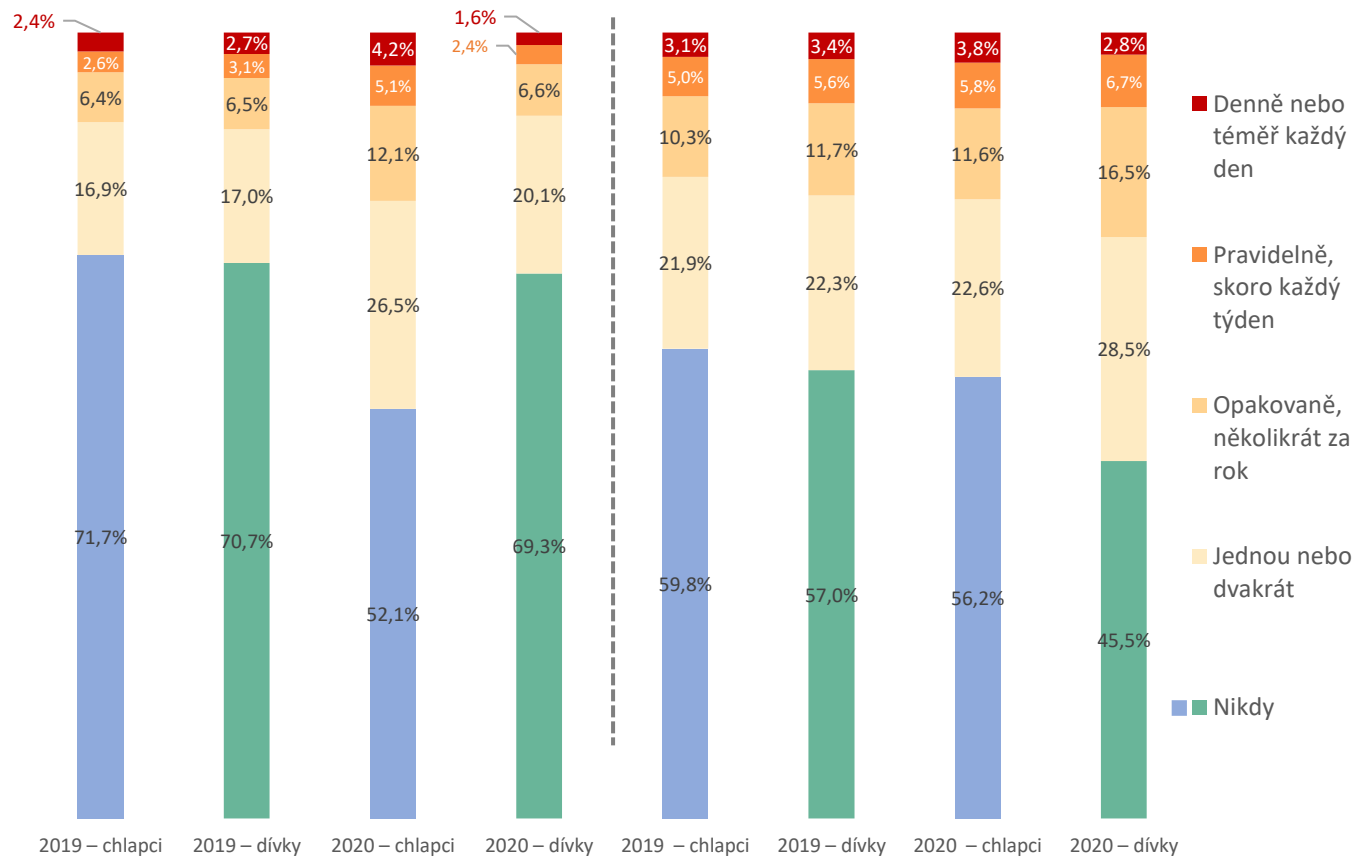
Kvůli času strávenému danou aktivitou měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Trávení času na internetu je samozřejmě silně genderově závislé.

U chlapců vidíme citelný nárůst problémů spojených s časem stráveným hraním her.

U dívek vidíme naopak skok zejména u sledování videí a času stráveného na sociálních sítích.

V průměru nám tak žáci vykazují více problémů ve všech oblastech, ale preferované aktivity mají silné genderové podmínění.

Zkušenost s nežádoucím chováním (2019–2020)

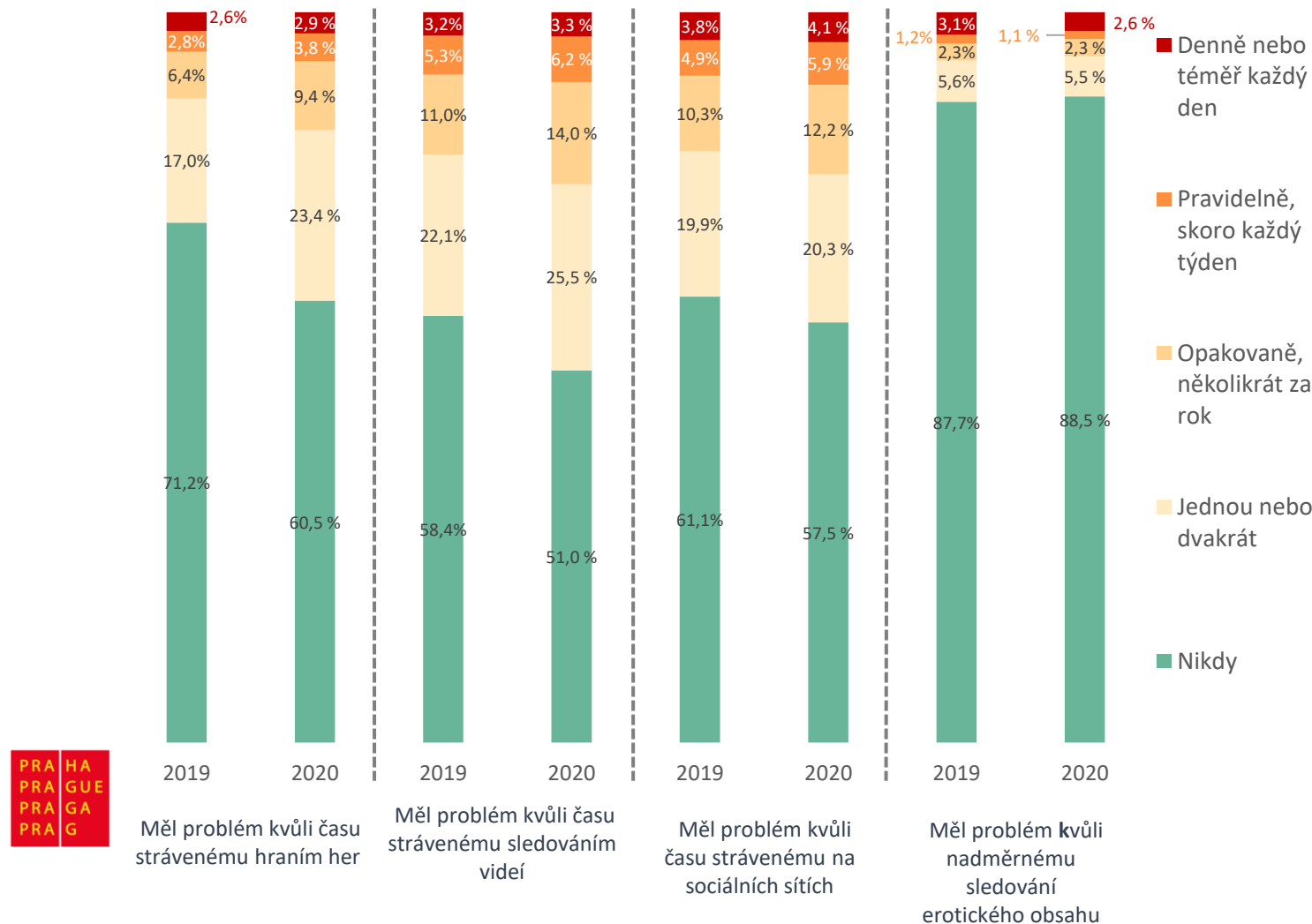
Kvůli času strávenému danou aktivitou měl/a nějaký problém (nespal/a, vynechal/a důležité aktivity)

Od roku 2019 jsou činnosti, kvůli kterým měli žáci nějaký problém, sledovány podrobněji.

Nejvíce dětí uvedlo, že nějaký problém mělo kvůli času strávenému sledováním videí (41,6 % v roce 2019 a 49 % v roce 2020).

Vysoký podíl je ale také u trávení času na sociálních sítích a hraním her. Ty vedly k problémům u dětí v 42,5 % případů, resp. 39,5 %.

Kategorie nejvíce ohrožených žáků, kteří mají problém téměř každý týden či den, činí 10 %.

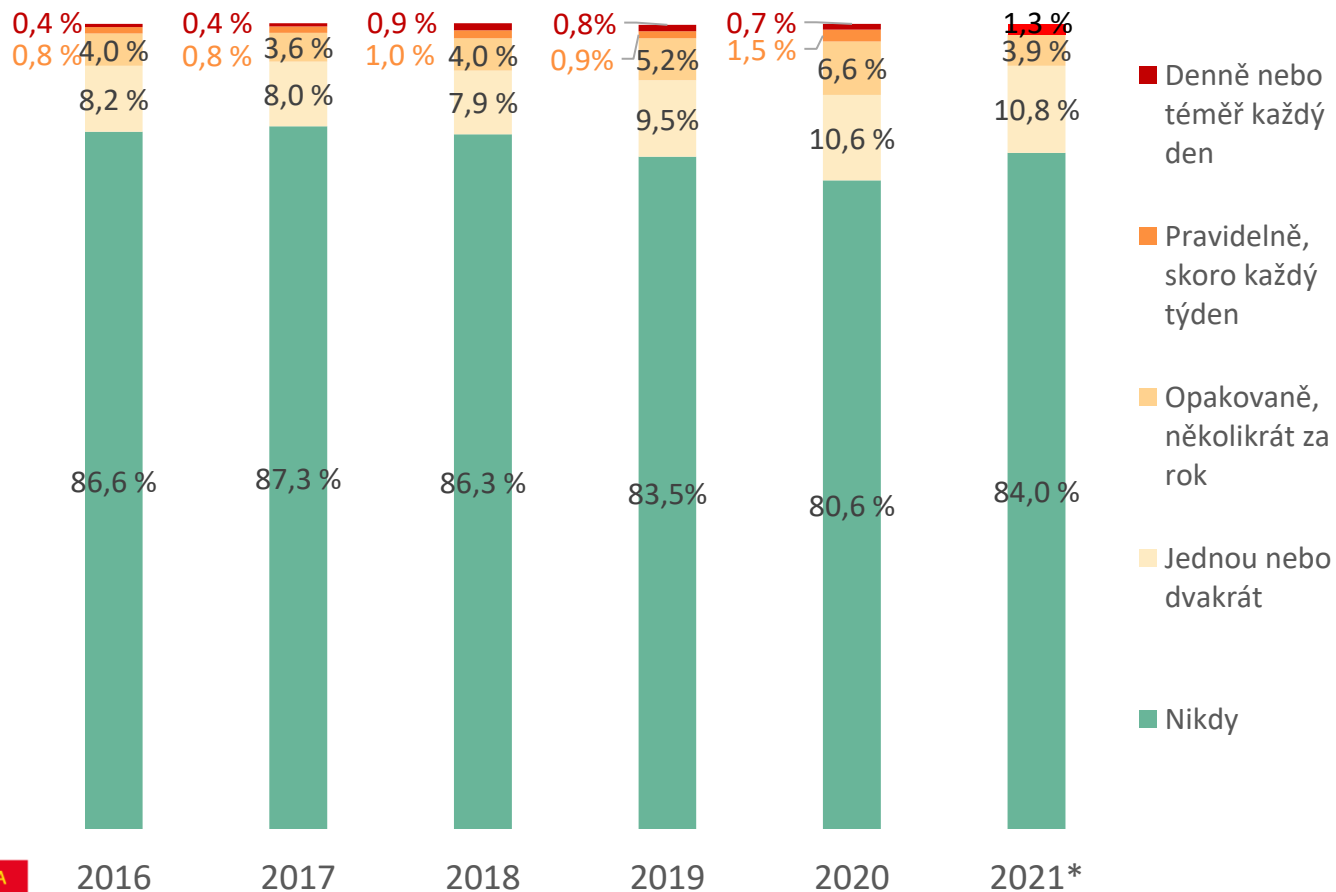
Zkušenost s nežádoucím chováním

Utratil/a na internetu více peněz, než si mohl/a dovolit:

Počty žáků, kteří pravidelně nebo opakovaně utratili na internetu více peněz, než si mohli dovolit, se ve sledovaném období mírně zvýšily.

Nejhorší výsledky vykazuje rok 2020, který byl nejvíce poznamenán epidemiologickými opatřeními a distanční výukou.

Podíl žáků, kteří utratí více peněz alespoň jednou či dvakrát za rok či častěji, byl v roce 2021 16 %.

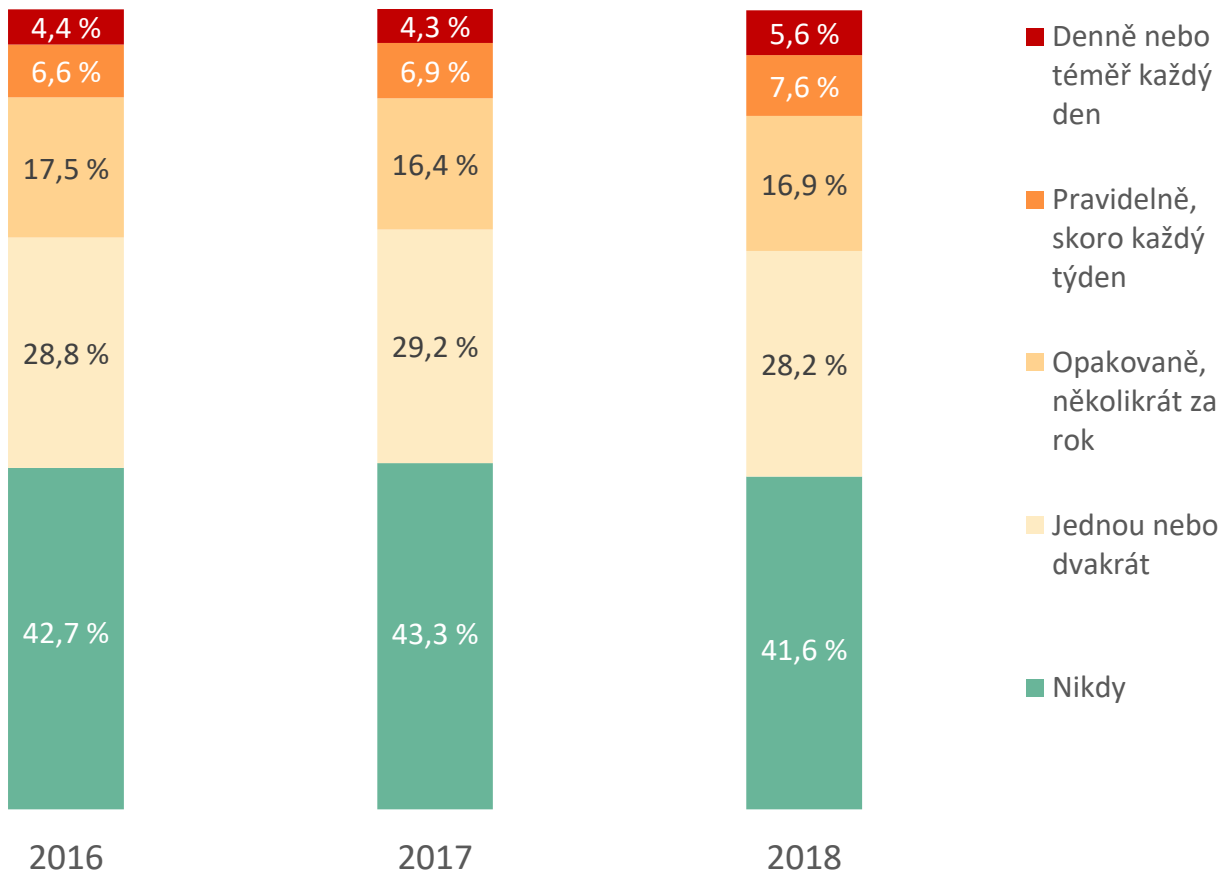
Zkušenost s nežádoucím chováním (2016–2018)

Kvůli času strávenému na internetu nebo hraním her měl/a nějaký problém:

Pozdější roky jsou podrobněji na předchozích slidech.

Problémy kvůli nadměrnému času strávenému na internetu nebo hraním počítačových a mobilních her mělo alespoň 1x za rok za sledované období průměrně více než 57 % žáků.

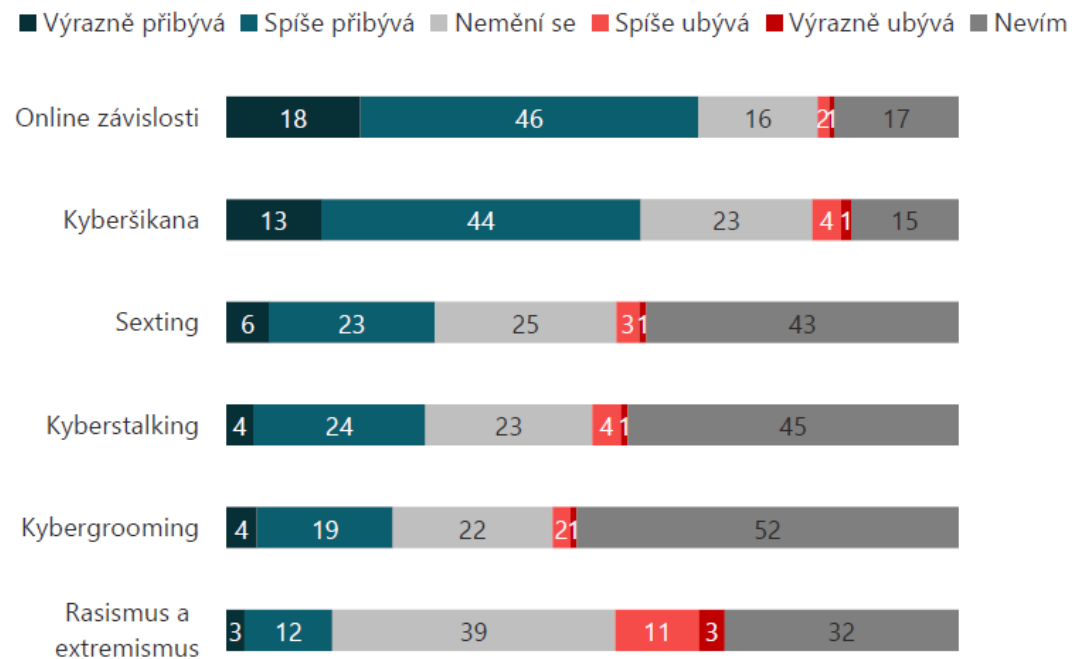
Počet žáků, kteří sami přiznávají problém kvůli času stráveném na internetu nebo hraním her, byl nejvyšší v roce 2018. V nejrizikovější kategorii téměř každý den a skoro každý týden bylo 13,2 % žáků, jednou, dvakrát či několikrát za rok mělo tuto zkušenost 45,1 % žáků. Pouze 41,6 % žáků nezaznamenalo tento problém.

Pozorujete během posledních 5 let změnu v četnosti výskytů uvedených problémů mezi žáky?

Výzkumu agentury Stem/Mark pro Jeden svět na školách se zúčastnilo 800 školních metodiků prevence ze základních a středních škol z celé republiky. Závěrečná zpráva z šetření byla vydána v prosinci 2020 a naleznete ji na odkazu níže.

Podle zkušeností školních metodiků prevence během posledních 5 let přibývají zejména problémy s kyberšikanou a on-line závislostmi (viz graf vpravo).

Všichni respondenti, n=800 [údaje v %]

Rizikové sexuální chování

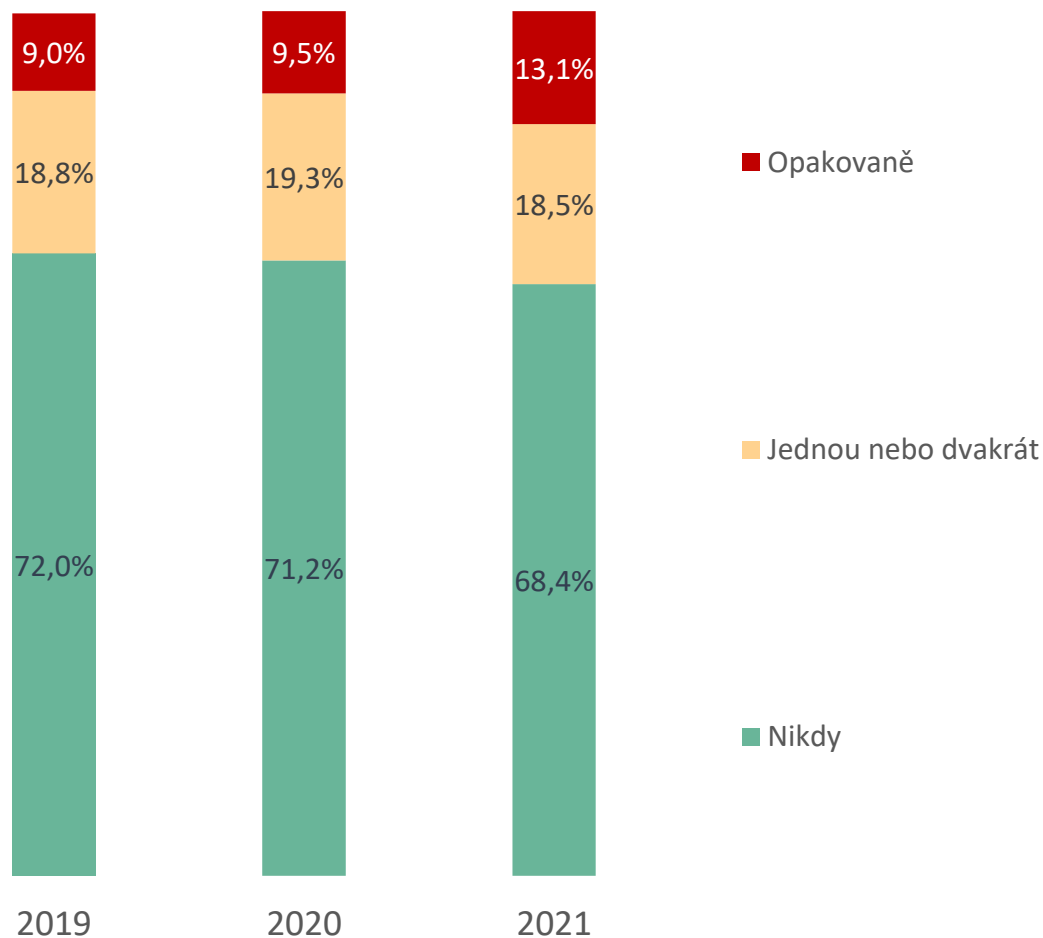
Rizikové chování na internetu

Kontaktoval Tě za uplynulý rok na internetu někdo cizí s erotickou nabídkou? (nevyžádaným chatováním o sexu, nabídkou peněz za tvoje intimní fotografie atd.)

Na otázku, zda žáky v uplynulém roce někdo cizí kontaktoval s erotickou nabídkou, odpovědělo 71,2 % žáků, že ne. 19,3 % žáků se to týkalo v uplynulém roce jednou či dvakrát a 9,5 % žáků dostalo tuto nabídku opakovaně.

Tato otázka byla sledována v roce 2019 poprvé, není tedy možné data porovnat s předchozími roky.

Data za roky 2019 a 2020 jsou prakticky beze změny. V roce 2021 ovšem pozorujeme statisticky významný posun, a to k horšímu.

Rizikové chování na internetu

Kontaktoval Tě za uplynulý rok na internetu někdo cizí s erotickou nabídkou? (nevyžádaným chatováním o sexu, nabídkou peněz za tvoje intimní fotografie atd.)

Výsledky slovenského výzkumu Sexualita v číslech provedeného na vzorku 1 380 dospívajících ve věku 16-20 let ukazují, že nežádoucí sexuální návrhy od známé (35%) nebo neznámé osoby (33%) přijímá až jedna třetina dospívajících.

Mezi další nejčastější formy sexuálního obtěžování na Facebooku a Instagramu patří fotografie se sexuálním obsahem, komentáře se sexuálním podtextem pod vlastní fotografií a nevyžádané otázky týkající se soukromého sexuálního života.

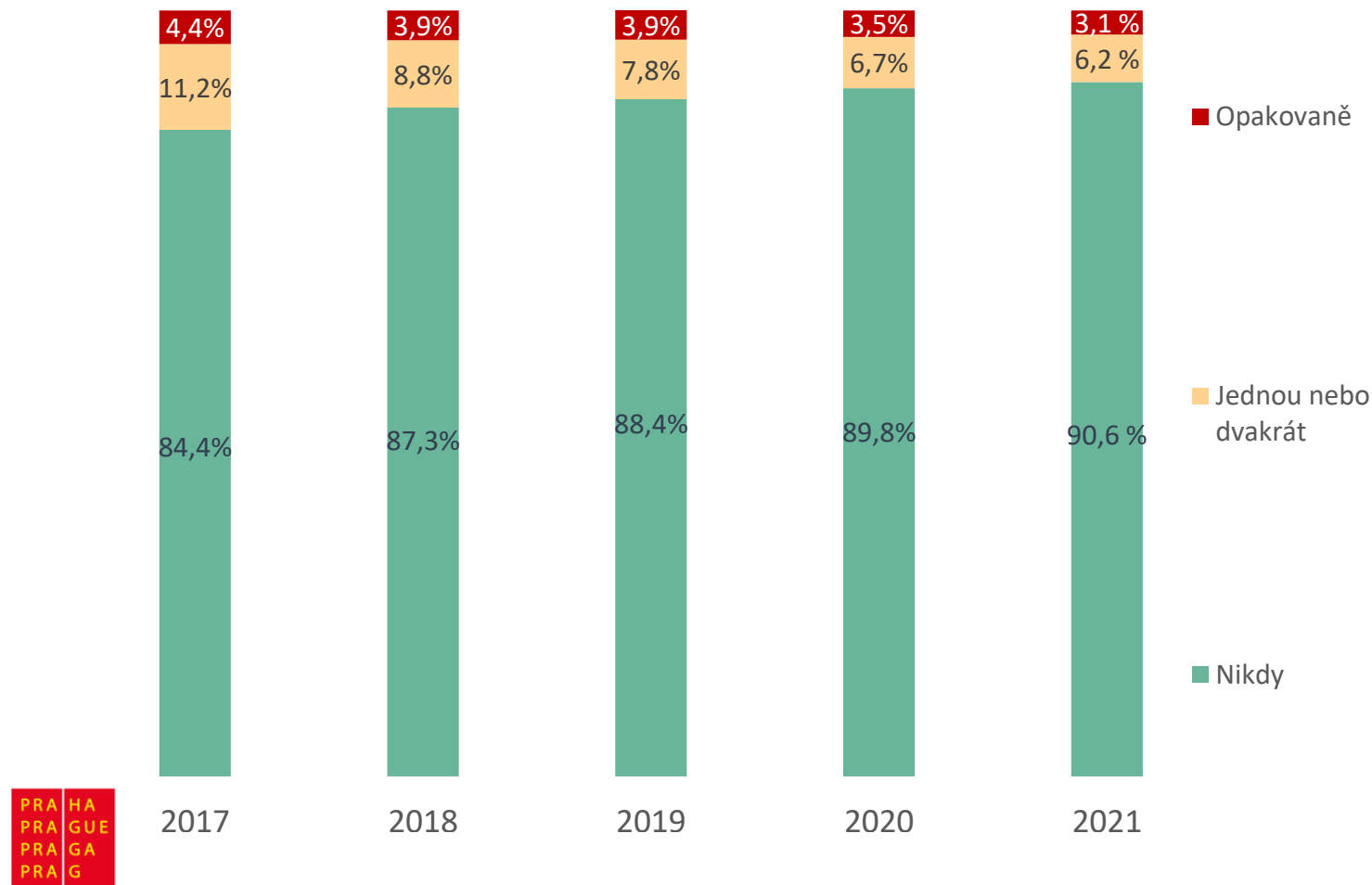
Rizikové chování na internetu

Posílal/a jsi někomu v uplynulém roce svoje fotky, videa či jiné materiály se sexuálním obsahem:

Na otázku, jestli posílali žáci v uplynulém roce někomu své fotky, videa či jiné materiály se sexuálním obsahem, odpovídají od roku 2017.

Za sledované roky se zvyšuje podíl žáků, kteří uvádějí, že v uplynulém roce toto chování nedělali. V roce 2017 to bylo 84,4 % žáků, v roce 2020 89,8 % žáků.

Zároveň se také mírně snižuje podíl žáků, kteří intimní materiály sdíleli opakovaně. V roce 2017 takový obsah odeslalo opakovaně 4,4 % žáků, v roce 2020 to bylo 3,5 % žáků. V této oblasti za rok 2021 k podstatnému zhoršení nedošlo.

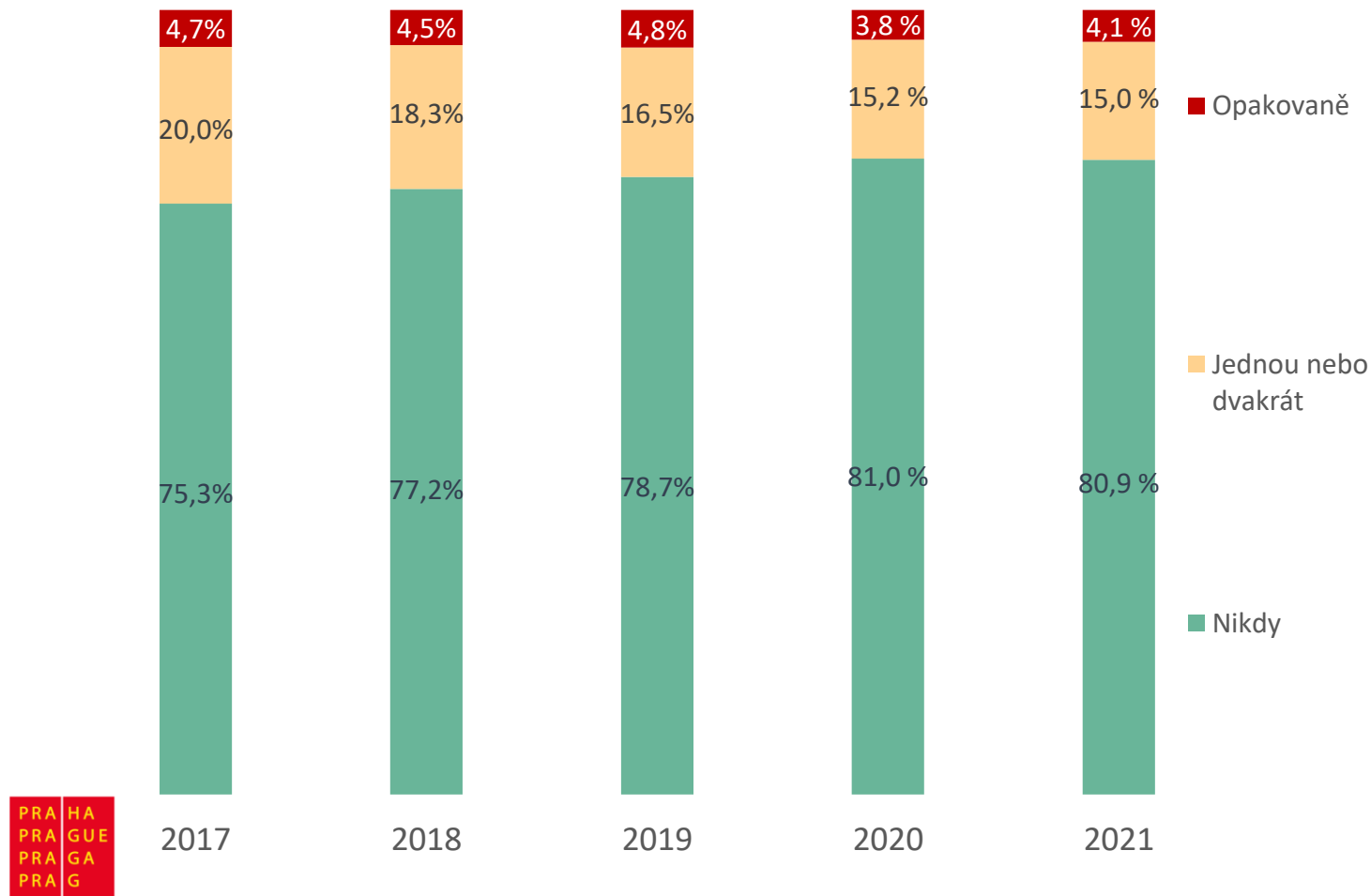
Rizikové chování na internetu

Šel/šla na schůzku s někým, s kým se seznámil/a na sociálních sítích:

Na otázku, jestli žáci šli v uplynulém roce na schůzku s někým, s kým se seznámili na sociálních sítích, odpovídají od roku 2017.

V roce 2020 odpovědělo 3,8 % žáků, že ano, opakovaně, a 15,2 % žáků, že ano, jednou či dvakrát. 81,0 % žáků odpovědělo, že nikdy.

Oproti roku 2017 tak konstantně dochází k úbytku počtu žáků, kteří šli na schůzku s někým, s kým se seznámili na sociálních sítích a naopak přibývá dětí, které na takovou schůzku nešly.

Pohlavní styk

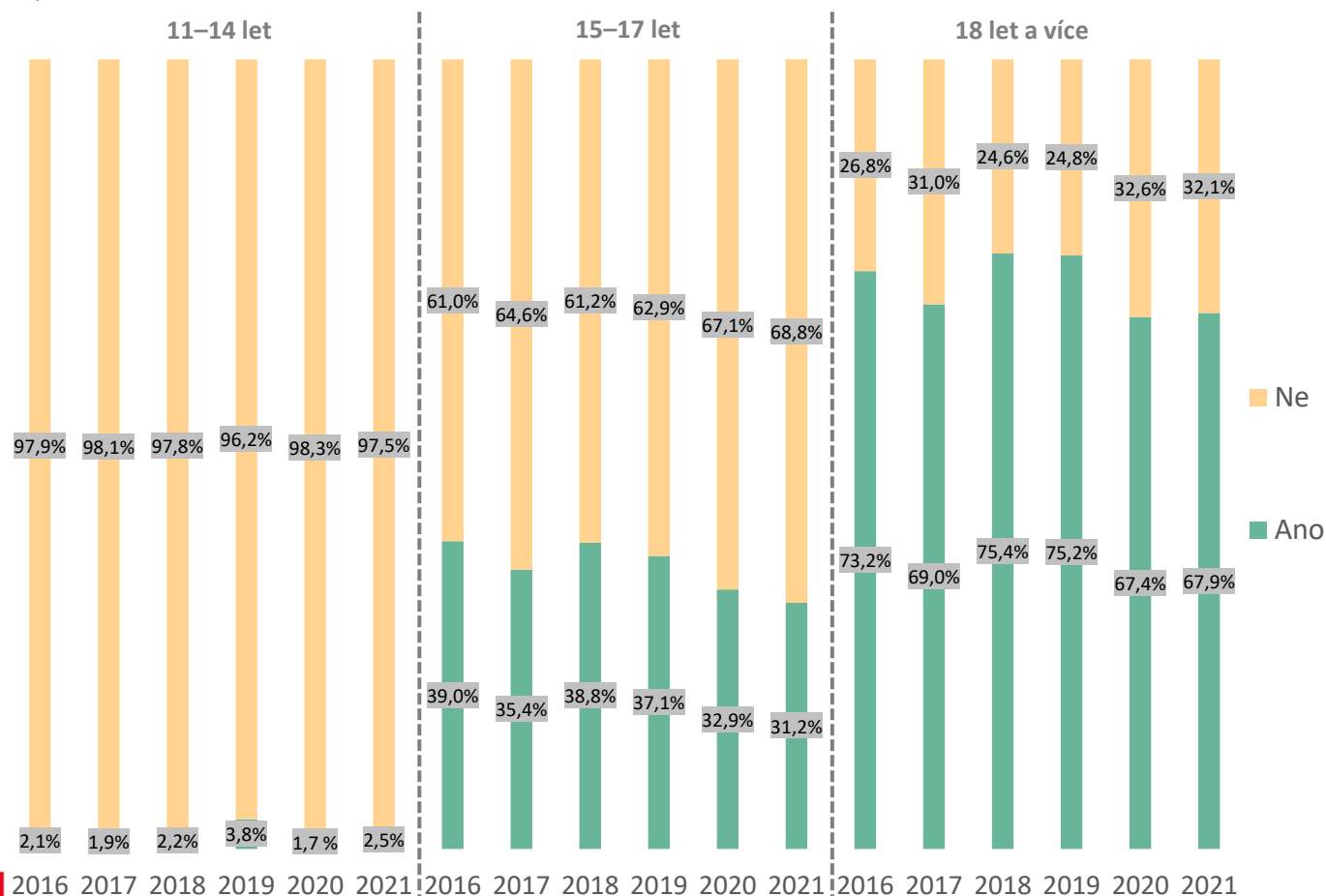
Měl/a jsi v uplynulém roce pohlavní styk?

Zobrazené grafy jsou rozděleny na žáky podle věku – první sada znázorňuje vývoj pro věkovou skupinu pod 15 let, druhá sada je pro věk 15 až 17 let včetně a zbylých pět sloupců vpravo jsou pro věkovou skupinu 18 let a více.

Všechny varianty vykazují nejnižší hodnoty v roce 2020, což může souviset s koronavirovými opatřeními. Hodnoty jsou z dlouhodobého pohledu poměrně konzistentní.

V roce 2021 uvedlo, že v uplynulém roce mělo pohlavní styk celkem 2,5 % žáků mladších 15 let, 31,2 % žáků ve věku 15 až 17 let a 67,9 % žáků starších 18 let.

Podle výzkumu „Sexuální chování v ČR“ autorů prof. PhDr. Petra Weisse, Ph.D. a doc. MUDr. Jaroslava Zvěřiny, CSc., je průměrný věk při první souloži mezi 17. a 18. rokem života.

Rizikový nechráněný pohlavní styk*

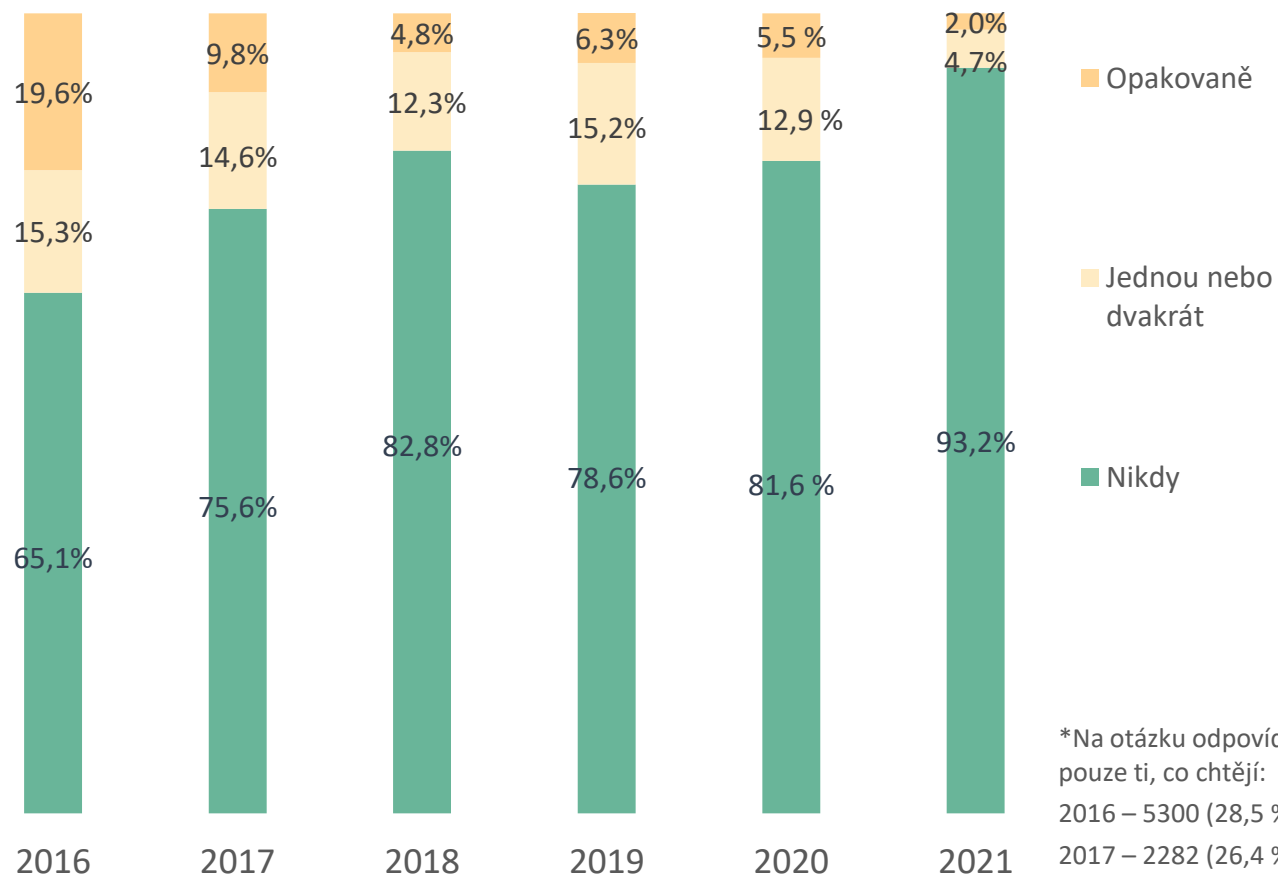
Pohlavní styk bez kondomu s někým, koho dobře neznal/a:

Většina respondentů v šetření uvedla, že na otázku týkající se pohlavního styku nechce odpovídat, nebo neměli pohlavní styk v uplynulém roce.

Graf v pravé části zobrazuje pouze odpovědi těch žáků, kteří uvedli, že měli pohlavní styk (přesný počet za jednotlivé roky je uveden vpravo dole).

V roce 2021 uvedlo 6,8 % žáků, že se jednalo o pohlavní styk bez kondomu s někým, koho dobře neznali. Žáky reportované údaje o rizikových stycích se v průběhu sledovaných let snižují.

Podle výzkumu „Sexuální chování v ČR“ autorů prof. PhDr. Petra Weisse, Ph.D. a doc. MUDr. Jaroslava Zvěřiny, CSc., bývá první pohlavní styk ve většině případů nechráněný.

*Na otázku odpovídají pouze ti, co chtějí:

2016 – 5300 (28,5 %)

2017 – 2282 (26,4 %)

2018 – 1906 (22,5 %)

2019 – 1945 (21,0 %)

2020 – 1565 (17,9 %)

2021 – 1857 (19,0 %)

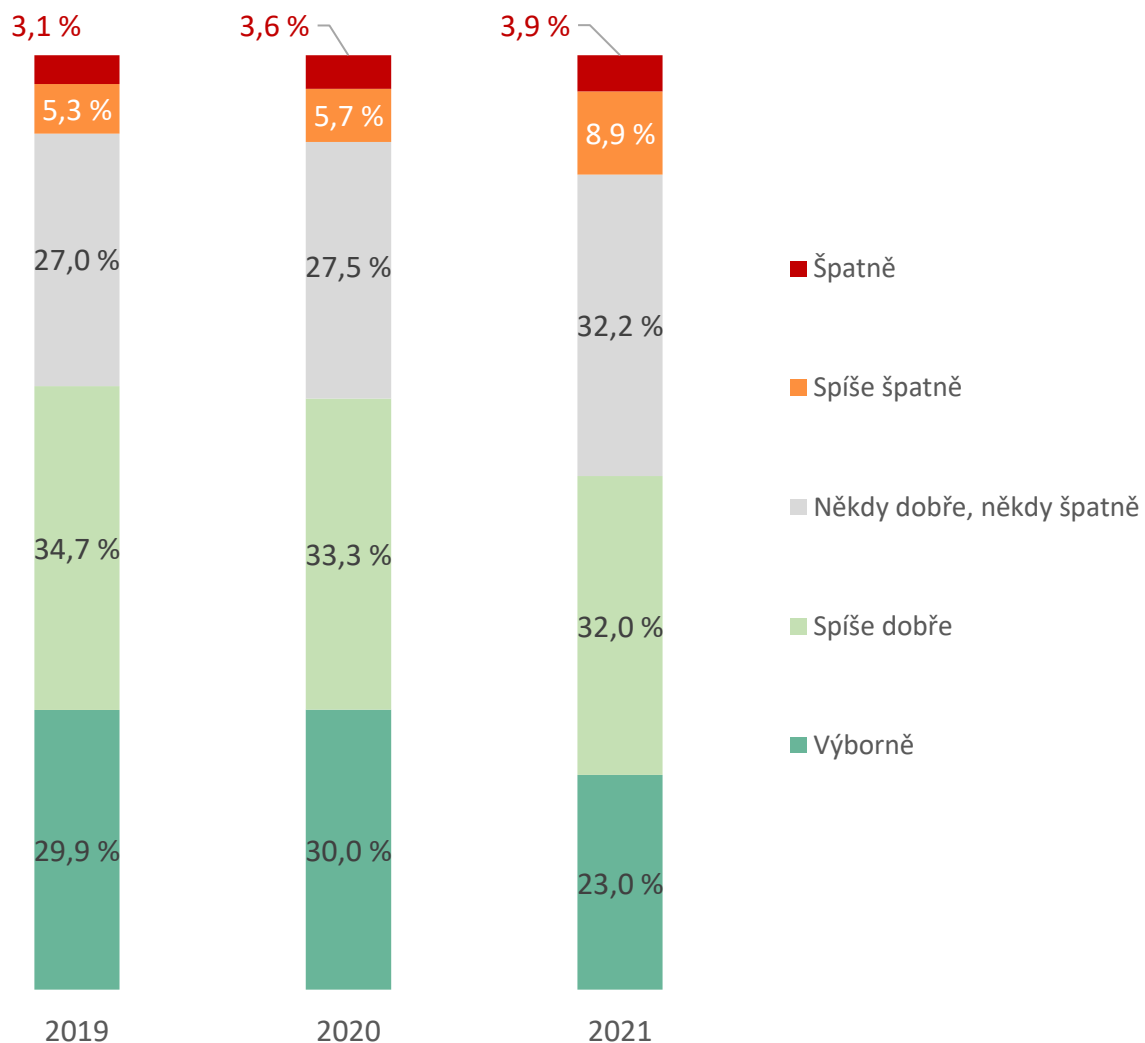
Duševní zdraví žáků

Jak se cítí celkově spokojení

Jak se cítíš celkově spokojen/a se svým životem?

Většina dětí je se svým životem spokojena výborně nebo spíše dobře, a to 64,6 % žáků v roce 2019, 63,3 % žáků v roce 2020. V roce 2021 přišlo snížení na 55 %.

Roste tak počet žáků, kteří uvádí, že se svým životem spokojeni nejsou (špatně nebo spíše špatně). Z 8,4 % v roce 2019 na 9,3 % v roce 2020 a 12,8 % v roce 2021.

Jak se cítí doma

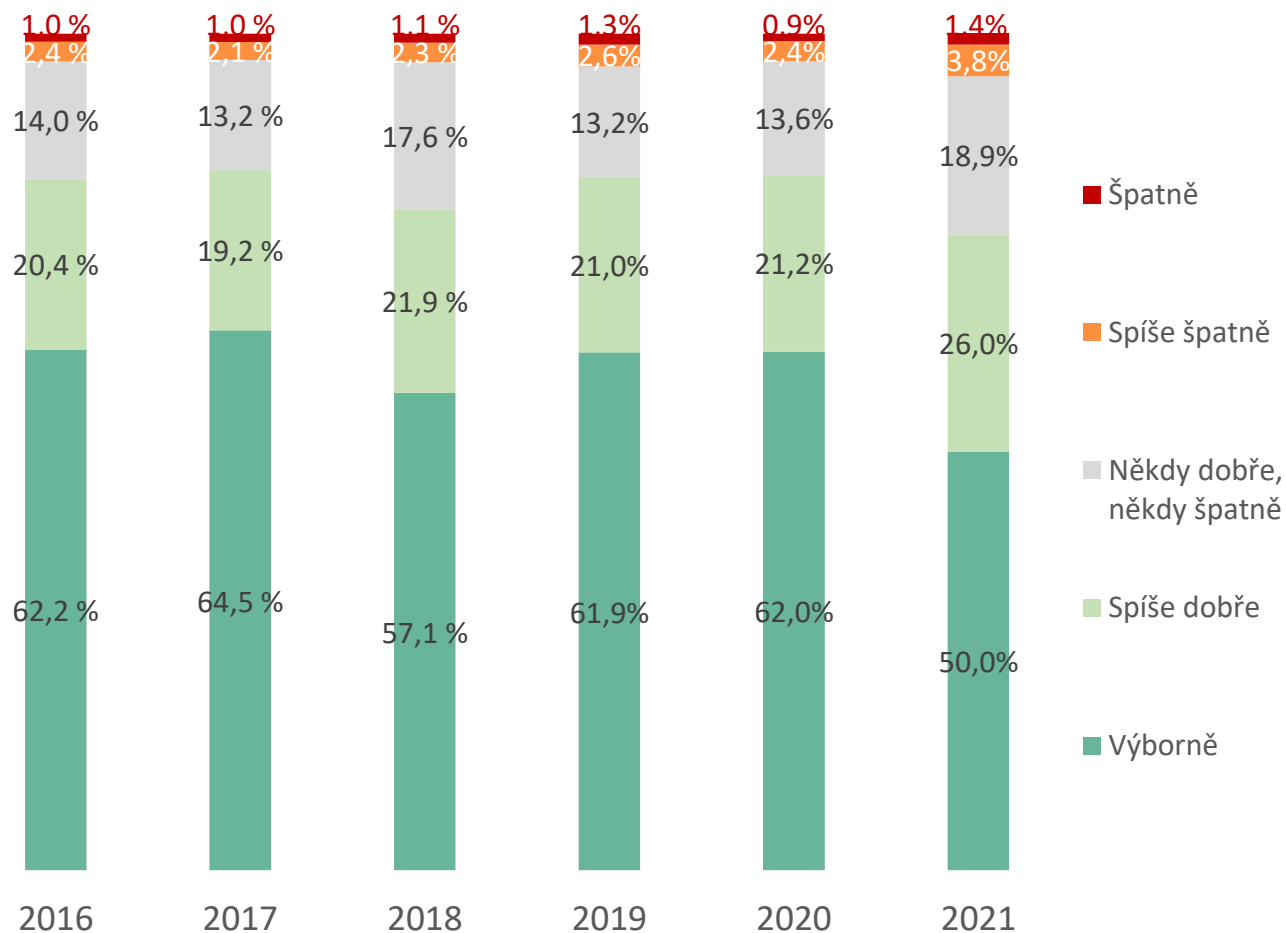
Jak se cítíš doma:

Ve sledovaném období 2016 až 2020 nebyly v ukazateli, jak se žáci cítí doma, signifikantní rozdíly. Data z roku 2021 ale přinesla zhoršení.

V roce 2016 se výborně a spíše dobře cítilo 82,6 %, zatímco špatně a spíše špatně 3,4 %.

V roce 2020 se výborně a spíše dobře cítilo 83,2 %, zatímco špatně a spíše špatně 3,3 %.

V roce 2021 se podíly změnilly na 76 % výborně a spíše dobře a 5,2 % špatně a spíše špatně.

Jak se cítí ve škole

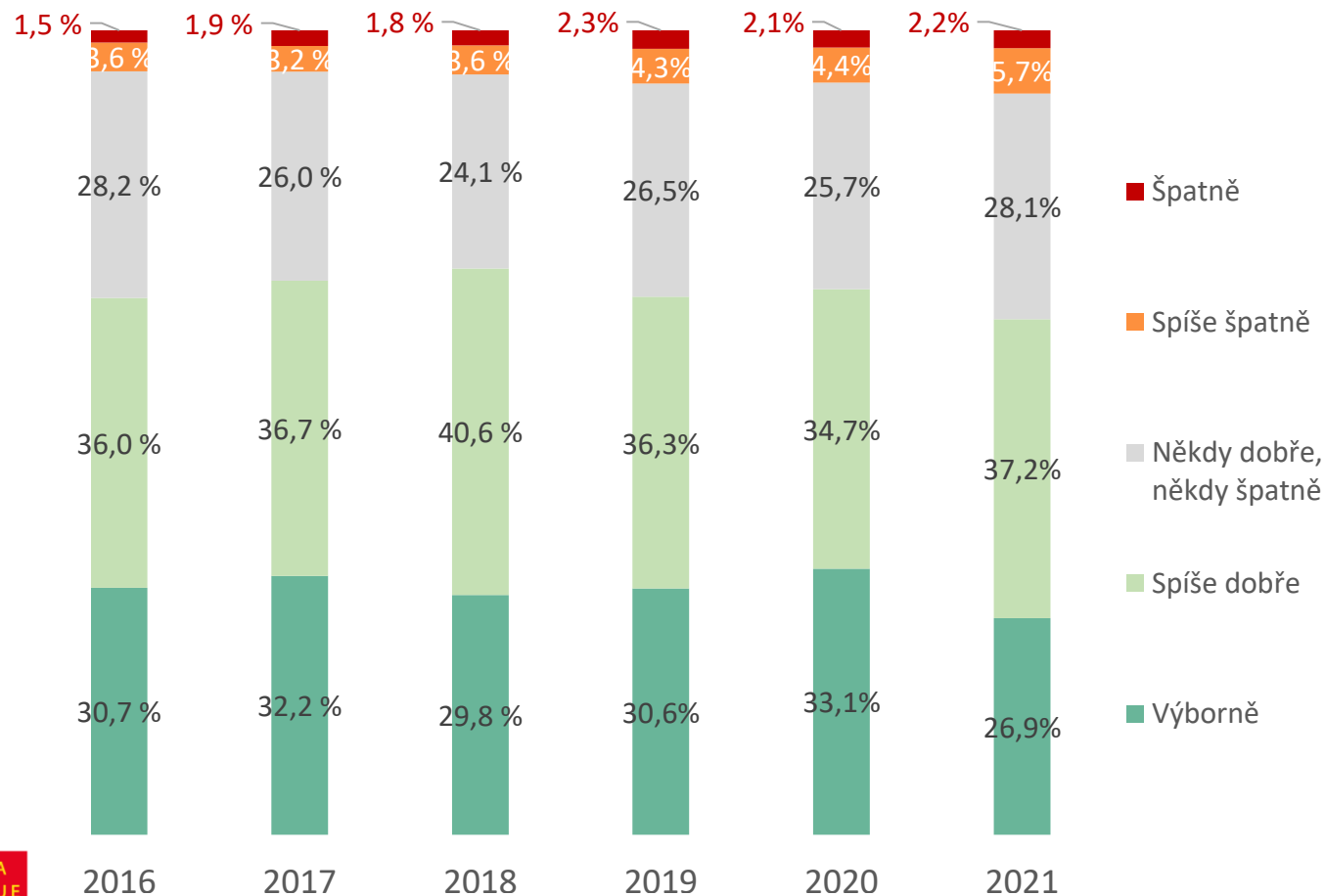
Jak se cítíš ve třídě mezi spolužáky:

Ve sledovaném období nejsou v ukazateli, jak se žáci cítí ve třídě mezi spolužáky, signifikantní rozdíly.

V roce 2016 se výborně a spíše dobře cítilo 66,7 % žáků, zatímco špatně a spíše špatně 5,1 % z nich.

V roce 2021 se výborně a spíše dobře cítilo 64,1 %, zatímco špatně a spíše špatně 7,9 % žáků.

V porovnání s jinými otázkami došlo u tohoto ukazatele v roce 2021 k „menšímu zhoršení“.

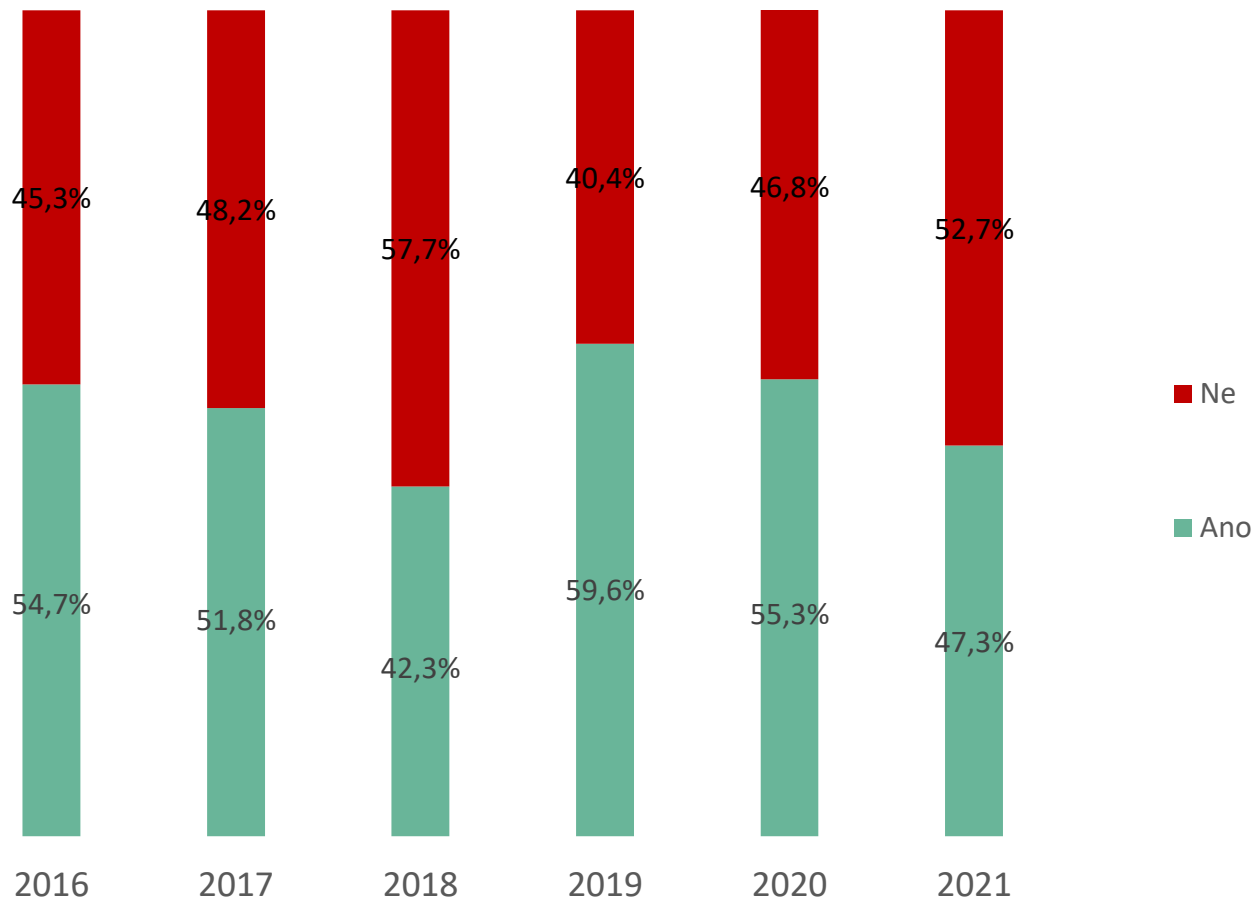

Důvěra k pedagogům

Mám ve škole někoho dospělého, komu bych se svěřil/a s problémem:

Počet žáků, kteří uvedli, že mají ve škole někoho dospělého, komu by se svěřili se svým problémem, mezi lety 2019 a 2021 poklesl, nicméně nepřekonal nejnižší výsledek za sledované období, ten je z roku v roce 2018.

Přibližně polovina žáků aktuálně uvádí, že má ve škole někoho dospělého, komu by se svěřil/a se svým problémem.

Komparace dat z šetření rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze (2016–2021)

Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky o roli školy v péči o duševní zdraví dětí? (505 rodičů přes CAWI na online panelu)

Duševní zdraví – wellbeing (WHO-5)

WHO-5 – celkové skóre (2021)

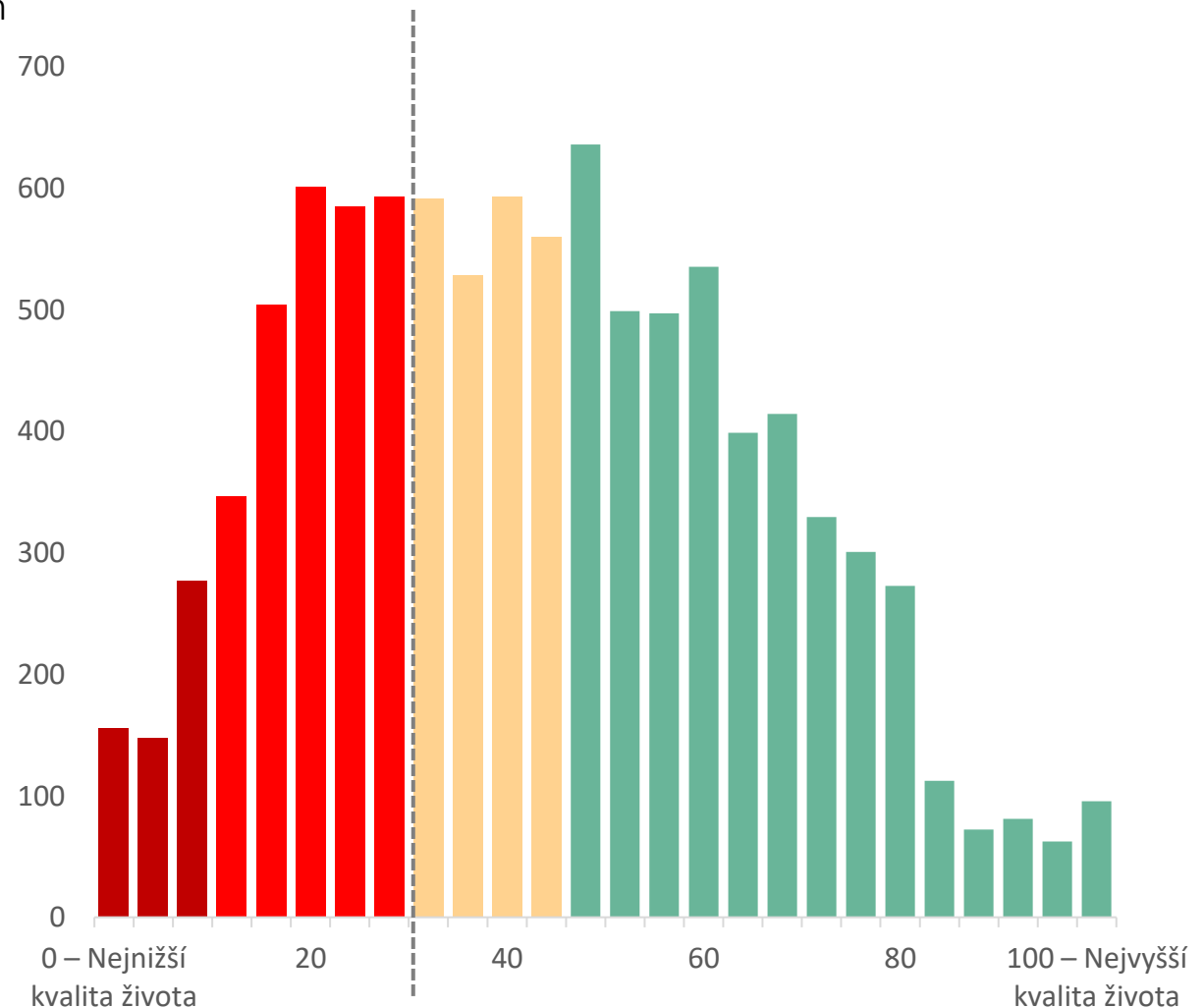
Vyhodnocení škály WHO-5 – histogram

WHO-5 je nástroj, který se ve světě široce používá pro monitorování well-beingu.

Obsahuje 5 otázek, u každé je na výběr 6 variant odpovědi (bodovaných 0-5 body). Výpočtem se konstruuje výsledný skóre v rozmezí od 0 do 100 bodů (součet bodů se vynásobí 4x). Čím vyšší výsledek, tím vyšší well-being.

Skóre nižší než 50 bodů naznačuje nedostatečný well-being, při skóre nižším než 32 bodů je vhodná další diagnostika či konzultace s odborníkem (může značit např. příznaky deprese).

Průměrná hodnota za celkový výběrový soubor v činí 43,04 bodů (stat. chyba 0,22 bodu). Medián se rovná 40 bodům.

WHO-5 – celkové skóre dle pohlaví (2021)

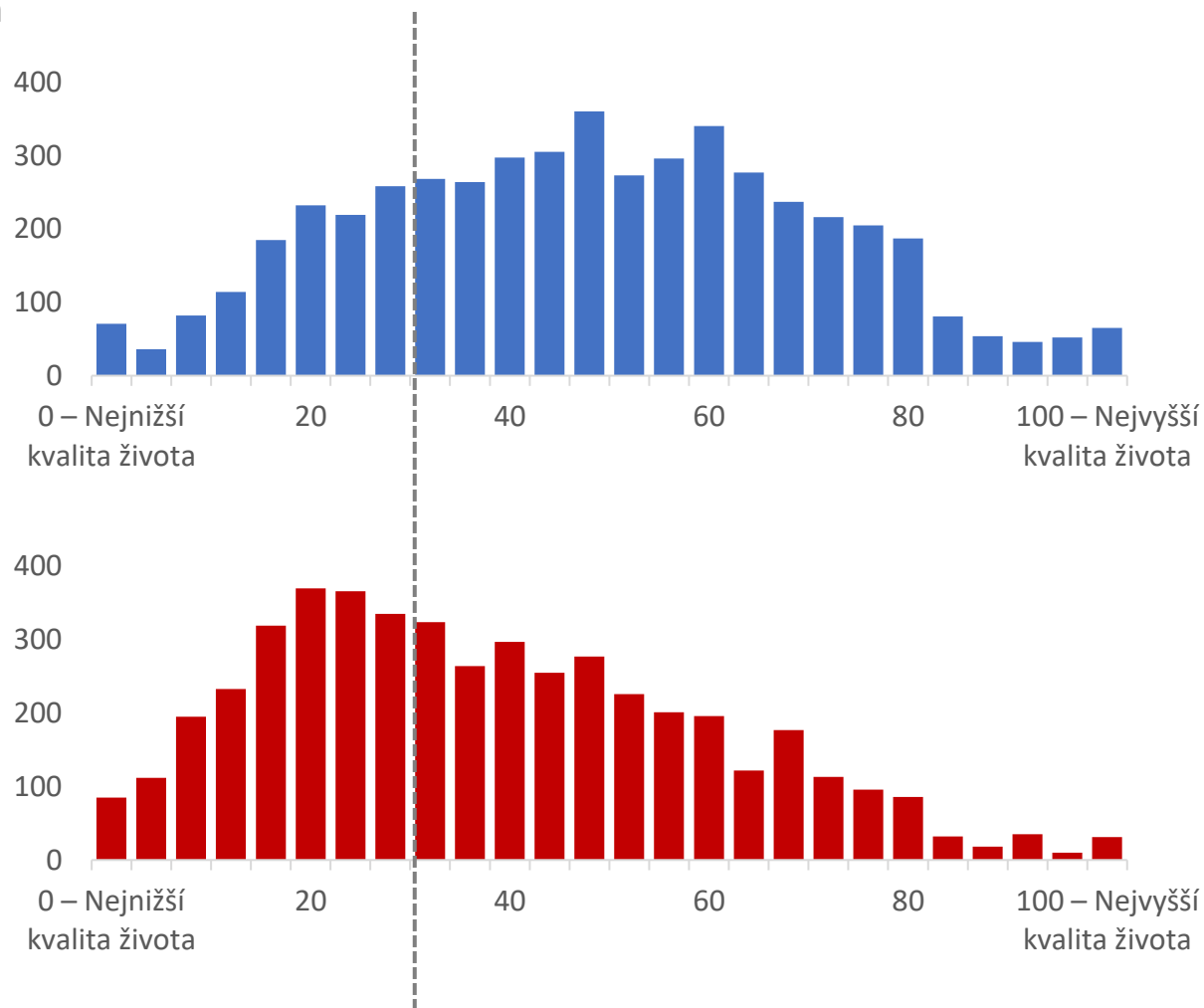
Vyhodnocení škály WHO-5 – histogram

Z hlediska pohlaví vidíme výrazný rozdíl v rozložení histogramu u chlapců (modře) a dívek (červeně).

Průměrná hodnota u chlapců (modře) činí 48,06 bodů (stat. chyba 0,32 bodu). Medián se u chlapců rovná 48 bodům.

U dívek (červeně) průměrná hodnota dosahuje 37,75 bodu (stat. chyba 0,31). Medián se u dívek rovná 36 bodům.

Významný segment dívek je tedy v kategorii méně než 32 bodů, které poukazuje na riziko nízké (subjektivně prožívané) kvality života.

WHO-5 – průměrné skóre dle věku (2021)

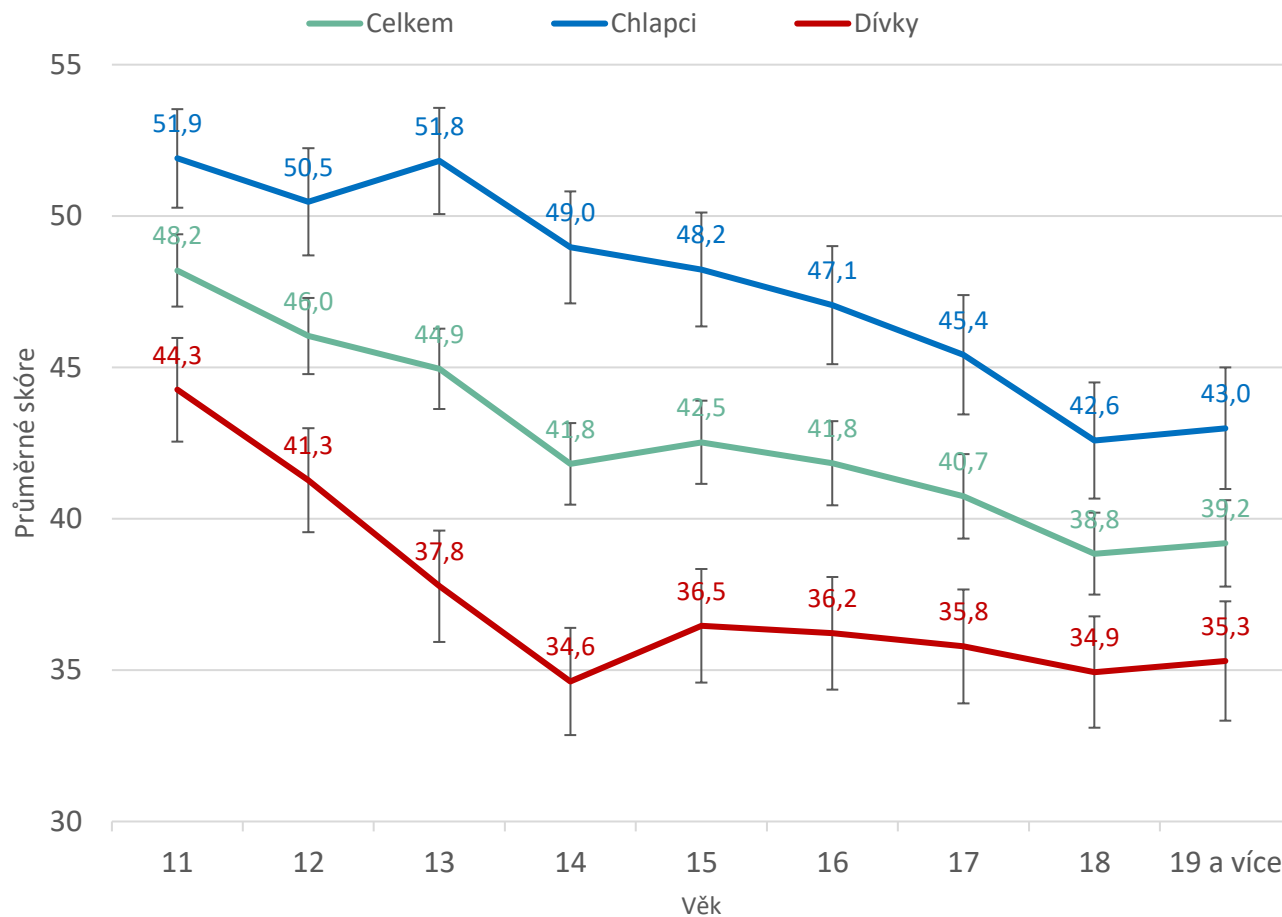
Vyhodnocení škály WHO-5 dle věku a pohlaví

Z provedené analýzy rozptylu je patrné, že statisticky významný předěl nastává mezi 13. a 14. rokem věku žáka a obecně lze říci, že skupina čtrnáctiletých a starších školáků vykazuje statisticky významně horší skóre na škále WHO-5, než skupina třináctiletých a mladších.

Vertikální úsečky vedle průměrných hodnot označují 95% konfidenční intervaly, ze kterých lze vizuálně odvodit, kde se mohou populační průměry shodovat.

U chlapců klesají hodnoty skóre pozvolnějším tempem, ale zhruba od 16. roku nabývá skóre stat. významně nižších hodnot. U dívek tento zlom přichází již u 13. roku, ale dále už s věkem statisticky významně neklesá.

Je však nutno upozornit, že charakter naší studie je průřezový. Tedy při uváděných tvrzeních o stoupajícím věku a s tím spojenou úrovní proměnné je třeba brát na vědomí skutečnost, že reálně se trend může vyvíjet jinak a toto je pouze aktuální výsek situace.

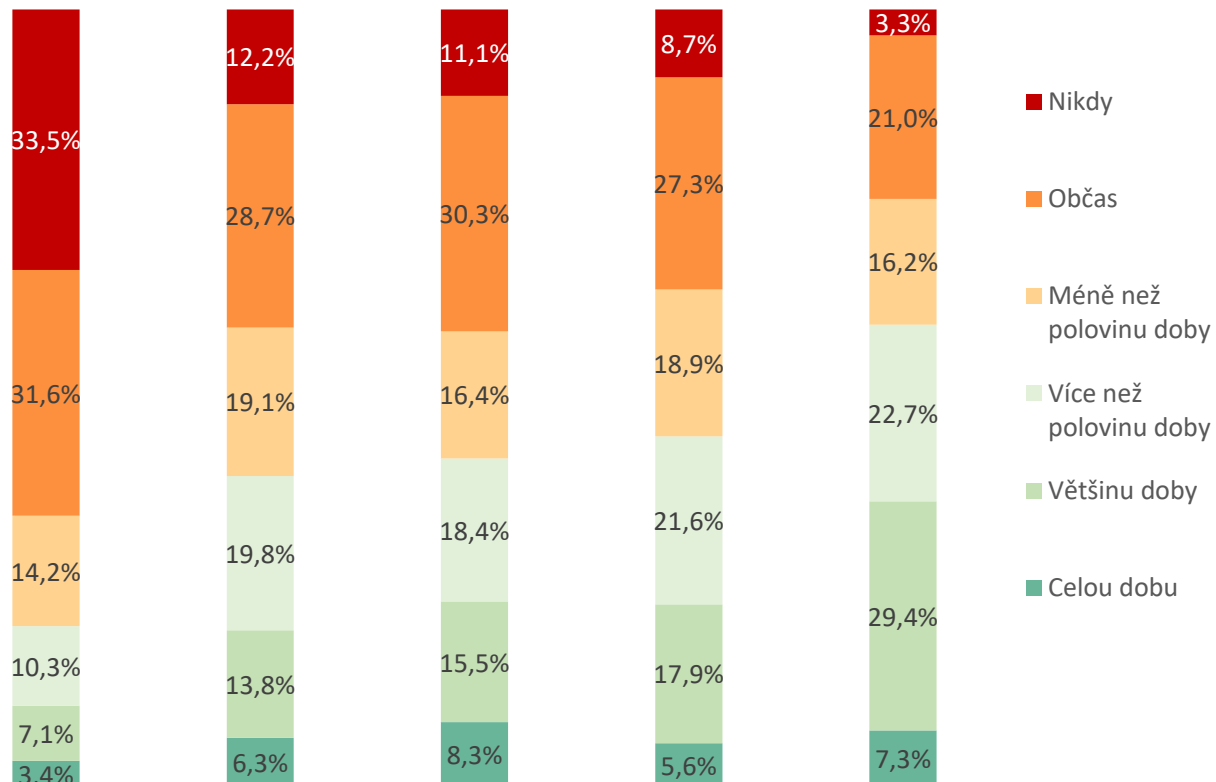
WHO-5 – jednotlivé otázky (2021)

V posledních dvou týdnech:

Nástroj WHO-5 tvoří celkem 5 otázek. Graf ukazuje rozložení odpovědí v jednotlivých otázkách.

„Nejhůře“ vychází žáci v otázce na probouzení se odpočinutý/osvěžený.

Ohrožená je především skupina dětí o velikosti cca 10 % ze vzorku, která opakovaně odpovídala „nikdy“ a „občas“ u více otázek.

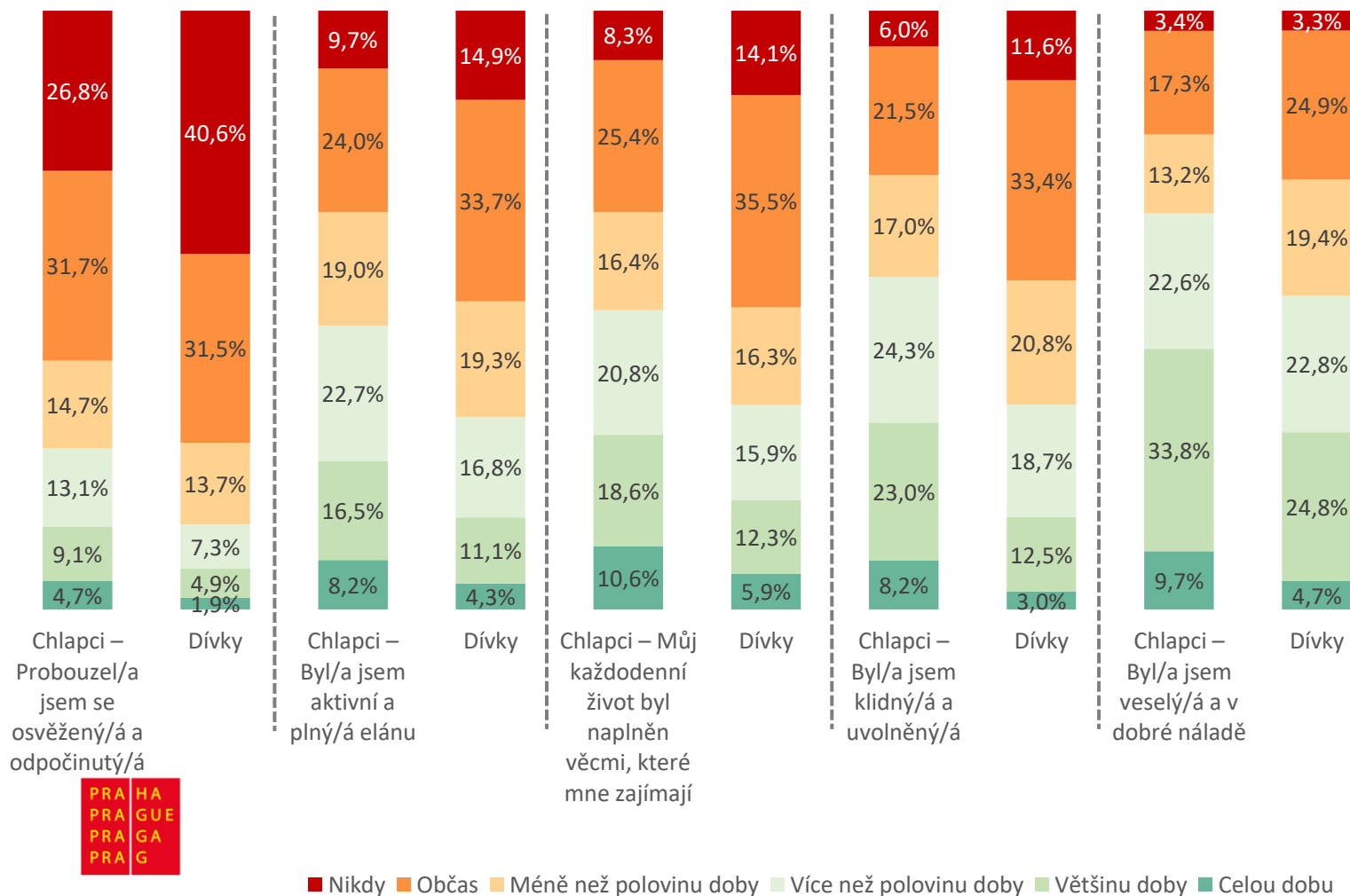
Probouzel/a jsem se osvěžený/á a odpočinutý/á
 Byl/a jsem aktivní a plný/á elánu
 Můj každodenní život byl naplněn věcmi, které mne zajímají
 Byl/a jsem klidný/á a uvolněný/á
 Byl/a jsem veselý/á a v dobré náladě

WHO-5 – jednotlivé otázky – dle pohlaví (2021)

V posledních dvou týdnech:

Rozložení odpovědí v jednotlivých otázkách podle pohlaví ukazuje, že ve všech dílčích otázkách reportují horší výsledky dívky oproti chlapcům.

Největší rozdíl je u otázek „Probouzel/a jsem se osvěžený/á a odpočínutý/á“ a „Byl/a jsem klidný/á a uvolněný/á“.

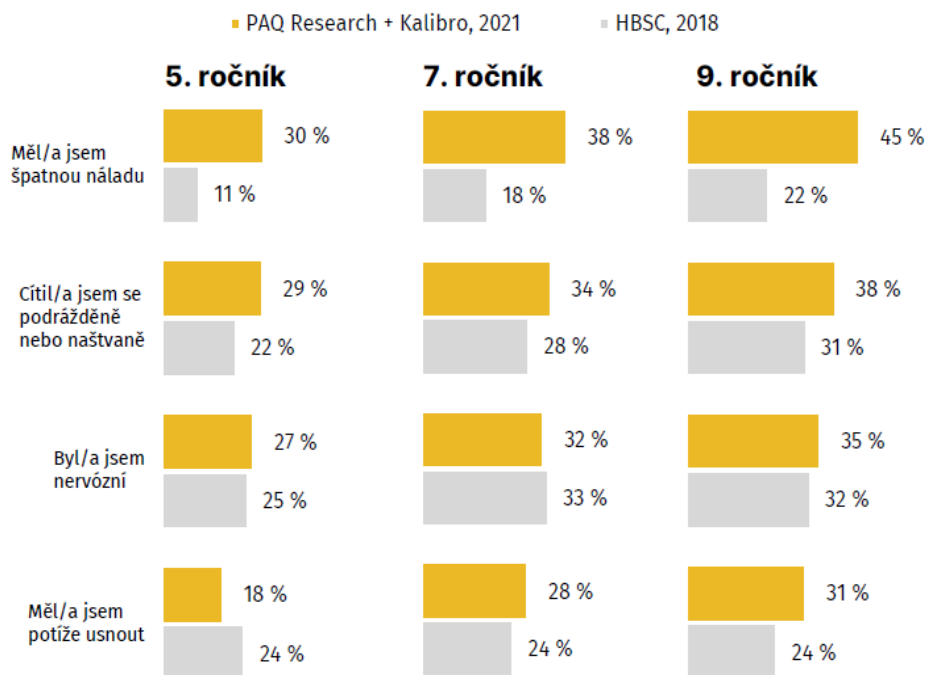

Porovnání s jinými výzkumy well-beingu žáků

Odpovědi respondentů

Jak se změnil wellbeing žáků 5., 7. a 9. ročníků během distanční výuky?

Podíl odpovědí častěji než jednou týdně

Žáci ve všech ročnících pocítují vyšší duševní nepohodu než před pandemií.

Žáci ve všech třech porovnávaných ročnících v roce 2021 deklarují častější duševní nepohodu oproti výsledkům studie HBSC z roku 2018. Nejvýraznější zhoršení je u frekvence špatných nálad. Více než jednou týdně je pocítuje 30 % pátáků a téměř polovina deváťáků! To je nárůst ve všech kategoriích o 20 p. b. oproti době před pandemií covid-19.

Nárůst duševních problémů jsme v minulých výzkumech sledovali u učitelů i matek s dětmi v domácnosti v době lockdownu. Náš výzkum ukazuje, že děti (žáci) nejsou v tomto trendu výjimkou.

Well-being a úkoly pro české školství

Dopady na duševní zdraví žáků, stejně jako učitelů a rodičů, mohou být stejně podstatné jako ztráty v učení a osvojení dovedností. Proto je zcela zásadní systémově stabilizovat, personálně a finančně zajistit školní poradenská pracoviště prostřednictvím podpory specializovaných pozic a především dalších pedagogických pracovníků – speciálních pedagogů, školních psychologů, sociálních pedagogů atd. Dále je nutné personálně, finančně a metodicky podpořit i síť školských poradenských zařízení a taktéž systémově posilovat kapacity odborných zdravotních služeb (kliničtí psychologové, dětské psychiatry). Naprosto klíčoví jsou však učitelé a jejich profesní růst a další vzdělávání v těchto oblastech spojené např. s tématem osobnostní a sociální výchovy a dalšími. K dalším opatřením viz [např. zde](#).

Rozvoj učitelů, školního a dalších poradenství se nedá zvládnout z roku na rok, a proto by finance plánované například z Národního plánu obnovy a Operačního programu Jan Ámos Komenský měly být doplněny stabilním financováním z národních zdrojů v dalších letech, které by měly zaměřeny na vyšší podporu potřebným cílových skupinám.

Jak často jsi měl/a následující pocity v posledních šesti měsících?

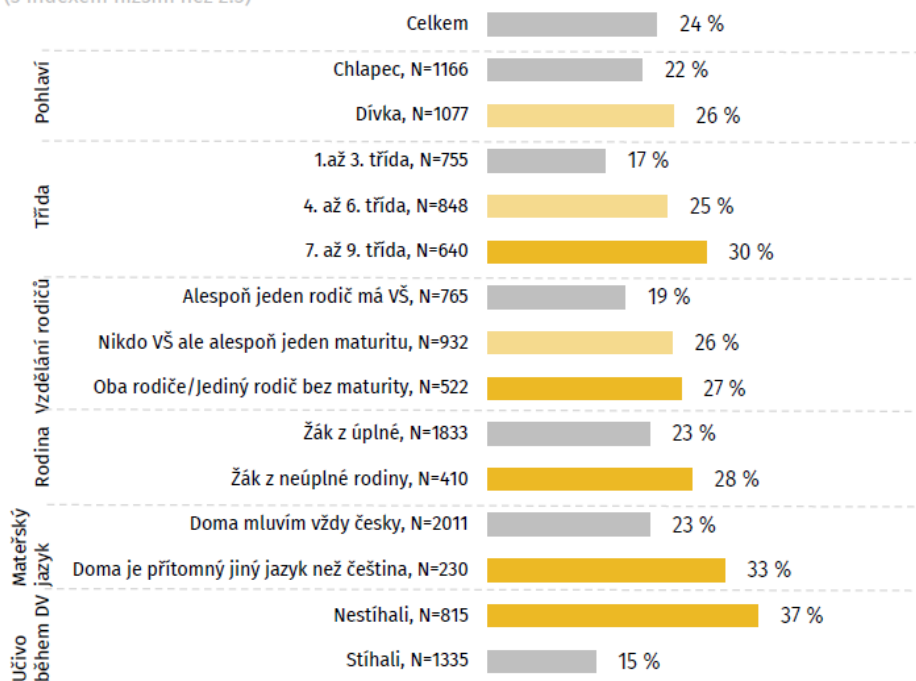
Zdroj: Dopady pandemie covid-19 na žáky, N = 2243 (z toho žáci 5. ročníků: N= 559; 7. ročníků: N= 253 a 9. ročníků: N= 167), dotazováno k 7. 7. 2021

Porovnání s jinými výzkumy well-beingu žáků

Odpovědi respondentů

Jaké je zastoupení žáků s omezeným well-beingem?

Podíl žáků se špatným indexem well-beingu (s indexem nižším než 2.5)

Čtvrtina žáků je v duševní nepohodě

Čtvrtina žáků základních škol deklaruje projevy duševní nepohody. Pravděpodobnost psychických problémů roste s věkem a častěji je uvádějí dívky. Rozdíl mezi chlapci a dívkami je v souladu se studii před pandemií i z našich výzkumů během pandemie na dospělé populaci.

Duševní nepohoda souvisí s nestiháním učiva během lockdownu

Výskyt duševních potíží je častější u dětí z neúplné rodiny a u dětí méně vzdělaných rodičů. Třetina žáků pocházející z domácností, kde je přítomný jiný jazyk než čeština, se vyznačuje špatným well-beingem. To může vysvětlovat i dříve zmíněná skutečnost, že tyto žáci častěji pocítují nezapadnutí do své školy. Mezi žáky s duševními potížemi jsou nadprůměrně zastoupeni ti, kteří nestíhali probíranou látku (rozdíl 14 p. b. oproti celé populaci žáků).

Index well-beingu: výpočet indexu je založený na tom, jak často měl žák v posledních šesti měsících následující pocity: Měl/a jsem špatnou náladu; Cítil/a jsem se podrážděně nebo naštvane; Byl/a jsem nervózní; Měl/a jsem potíže usnout. (Nabývá hodnot od 1 do 5, kdy čím vyšší tím lepší a tedy 1=nejhorší a 5=nejlepší)

Professor Margarida Gaspar de Matos,
psychologist, University of Lisbon

Portugalské děti během covidu:

- stoupl „ScreenTime“
- duševní zdraví se obecně zhoršilo
- kleslo užívání návykových látek
- stouplо užívání i zneužívání léků
- více zasaženy jsou dívky
- dopady na děti byly citelnější než na rodiče

**Průběžná zpráva
o integraci a vzdělávání
ukrajinských dětí a žáků**
Tematická zpráva

Česká školní
inspekce

„V řadě škol zaznívaly výraznější obavy spojené s negativními dopady této mimořádné situace na well-being a motivaci učitelů, i se zdůrazněním toho, že učitelé prošli velmi náročným a dlouhým obdobím distančního vzdělávání a dalších komplikací souvisejících s pandemií nemoci covid-19 a aktuální události na toto období téměř bezprostředně navázaly. Přístup vedení navštívených škol k podpoře učitelů byl přitom různý a **ve významném podílu škol byla přijímaná opatření** směřující k podpoře motivace a well-beingu učitelů **omezená nebo chyběla úplně.**“
(strana 11)

Duševní zdraví – depresivní poruchy (PHQ-9)

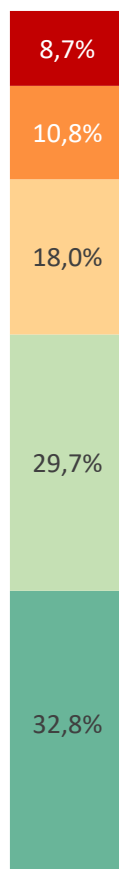
PHQ-9 – celkové skóre (2021)

Vyhodnocení škály PHQ-9 na „závažnost deprese“ celkem a dle pohlaví

PHQ-9 (Patient Health Questionnaire-9) je celosvětově rozšířenou metodou pro screening depresivní poruchy v populaci. Vychází z kritérií DSM-IV pro depresivní poruchu.

Škálu tvoří 9 otázek se 4 variantami odpovědí, za které se uděluje 0 až 3 bodů, celkový výsledek je tedy v rozmezí 0 až 27 bodů.

Výsledek vyšší než 9 bodů se považuje za vhodný k dalšímu řešení (diagnostice či intervenci). Výsledek vyšší než 19 bodů znamená riziko těžké závažnosti deprese.

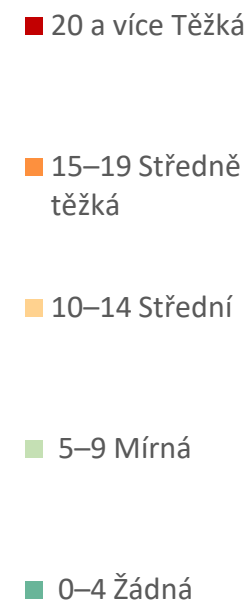
Celkem

Chlapci

Dívky

PHQ-9 – celkové skóre dle věku (2021)

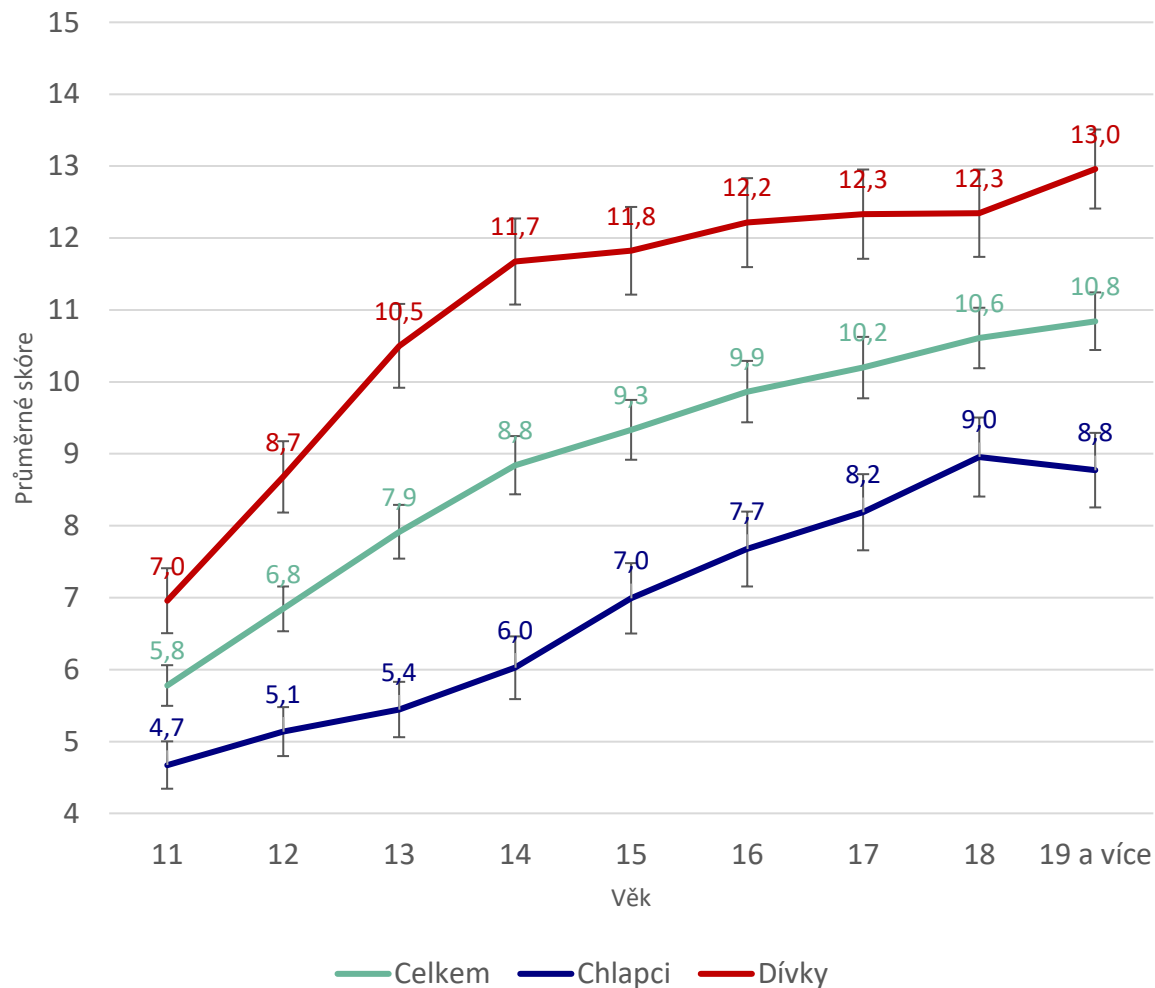
Průměrné hodnoty skóre PHQ-9 dle věku a pohlaví :

V tomto grafu vidíme průměrné hodnoty skóre PHQ-9 za jednotlivé roky věku školáků (možné hodnoty jsou 0 až 27). Celkově je zhruba do 17 let průměrné skóre statisticky významně vyšší za každý rok věku.

Vertikální úsečky vedle průměrných hodnot označují 95% konfidenční intervaly, ze kterých lze vizuálně odvodit, kde se mohou populační průměry shodovat.

Co se týče rozdílů mezi dívkami a chlapci v hodnotách skóre PHQ-9, můžeme na základě analýzy rozptylu pozorovat obdobný trend jako u škály WHO-5. V případě dívek dochází k nárůstu od 11. do 14. roku věku a následně už se hodnoty stat. významně nezhoršují (s výjimkou dívek starších 19 let). U chlapců je nárůst hodnot pozvolnější, přičemž do 14. roku věku nenarážíme na stat. významné zhoršení, ale dále hodnoty stat. významně narůstají (až do 18 let).

Vzhledem ke středně silné negativní korelaci (-0,56), kterou výsledky indexů WHO-5 a PHQ-9 v našem šetření vykazují, není tato podobnost s výsledky indexu WHO-5 překvapivá.

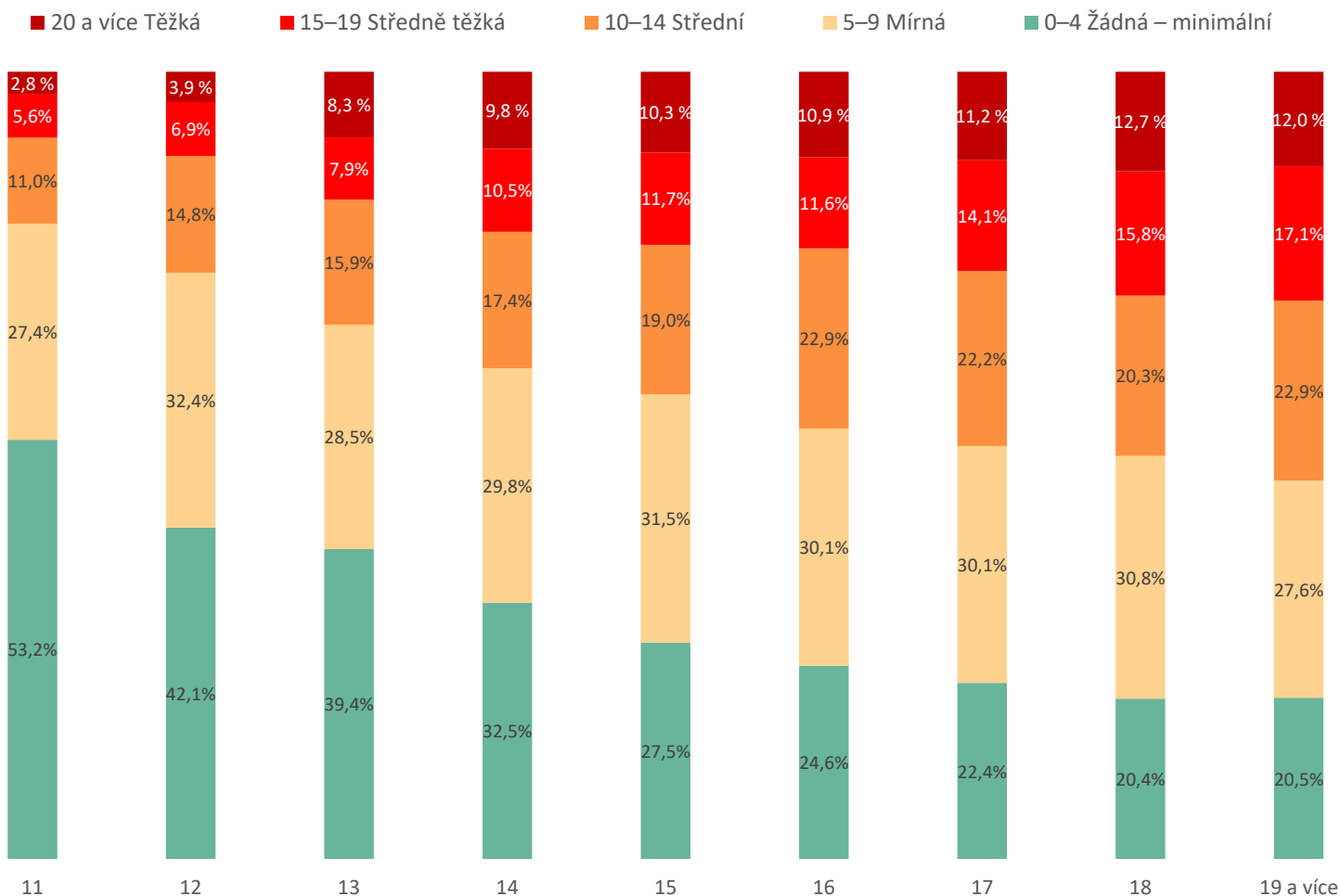

PHQ-9 – celkové skóre dle věku (2021)

Jak často tě trápil některý z uvedených problémů v posledních 2 týdnech:

Zhoršující se trend, co se týče vyššího věku, je patrný také z relativních četností jednotlivých kategorií závažnosti deprese v jednotlivých věkových skupinách (viz graf).

Tento poznatek podporují i výsledky analýzy rozptylu provedené přímo na skóre PHQ-9, nabývajících hodnot od 0 do 27. Zhruba do 17 let je průměrné skóre statisticky významně vyšší za každý rok věku, přičemž nad 17 už průměrné skóre přestává narůstat.

PHQ-9 – jednotlivé otázky (2021)

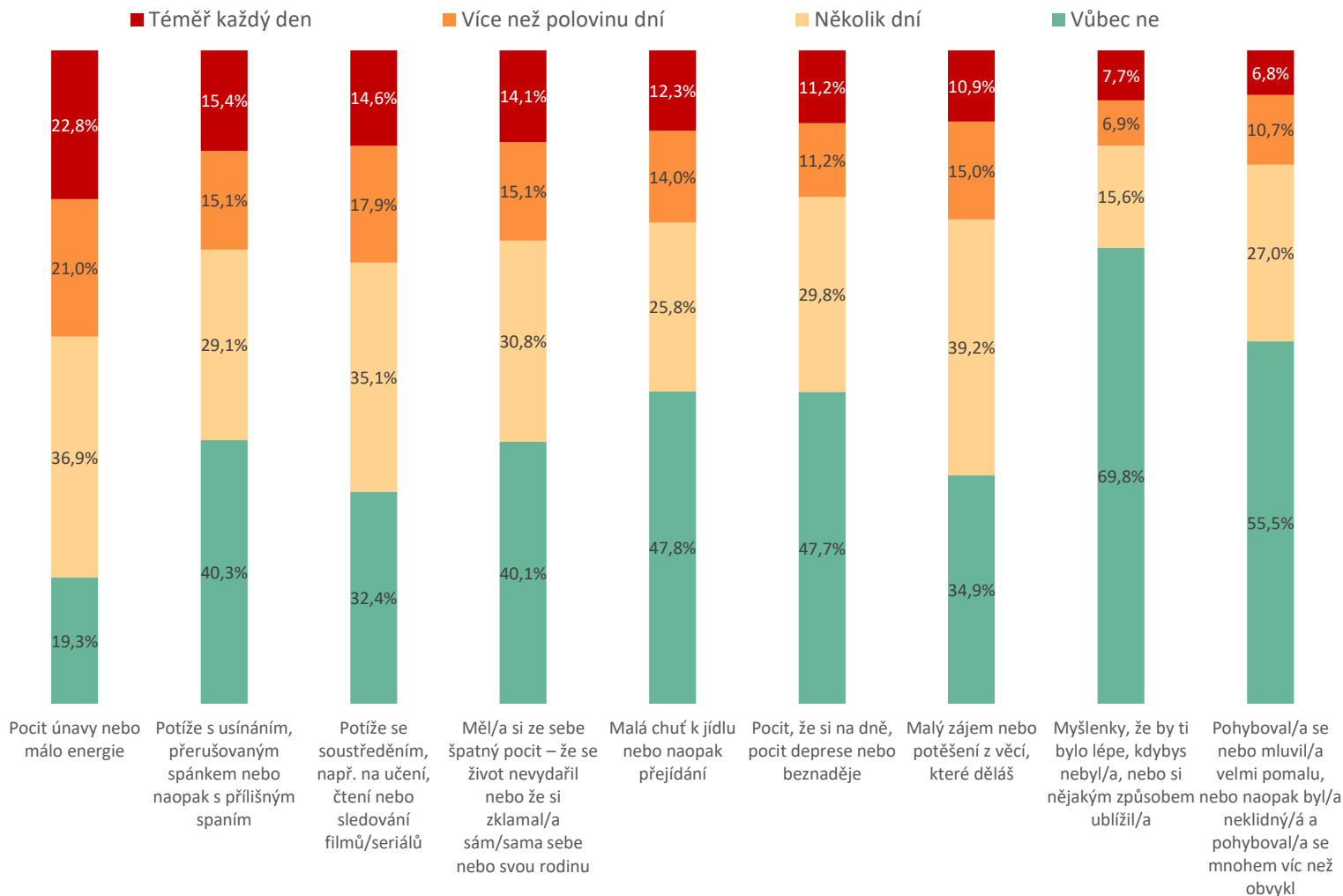
Jak často tě trápil některý z uvedených problémů v posledních 2 týdnech:

Nástroj PHQ-9 tvoří celkem 9 otázek. Graf ukazuje rozložení odpovědí v jednotlivých otázkách.

„Nejhůře“ vychází žáci v otázkách na únavu, potíže se spánkem a potíže se soustředěním.

Překvapivě vysoká četnost se ale objevuje také u myšlenek „lépe, kdybys nebyl, nebo si nějakým způsobem ublížil“ (častý výskyt u 14,6 % dětí).

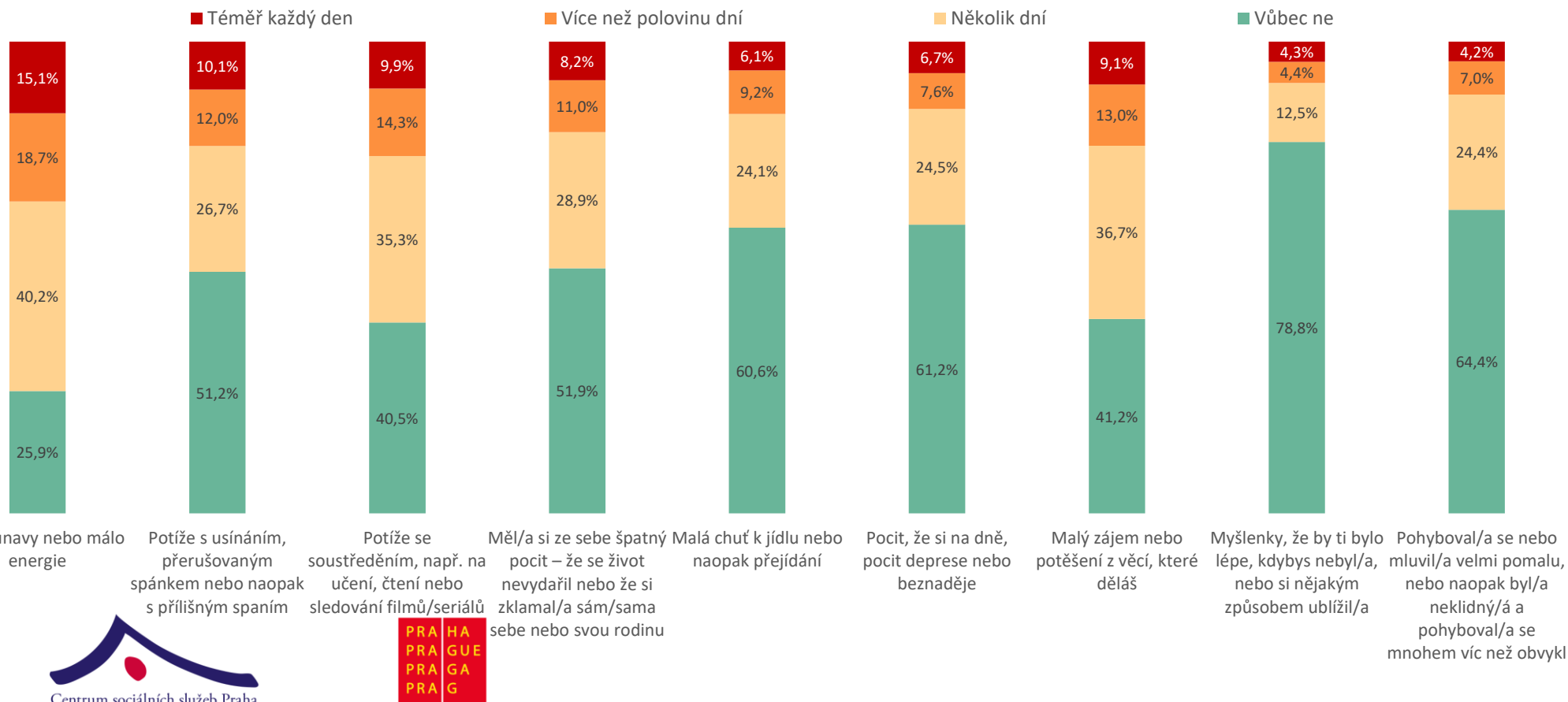
Ačkoliv je screeningová škála v zahraničí používána pro děti od 11 či 12 let, je nutné mít na paměti, že byla koncipována na základě symptomů dospělých osob a problematiku úzkostí u dětí je nutné dále zkoumat.

PHQ-9 – jednotlivé otázky – chlapci (2021)

Jak často tě trápil některý z uvedených problémů v posledních 2 týdnech:

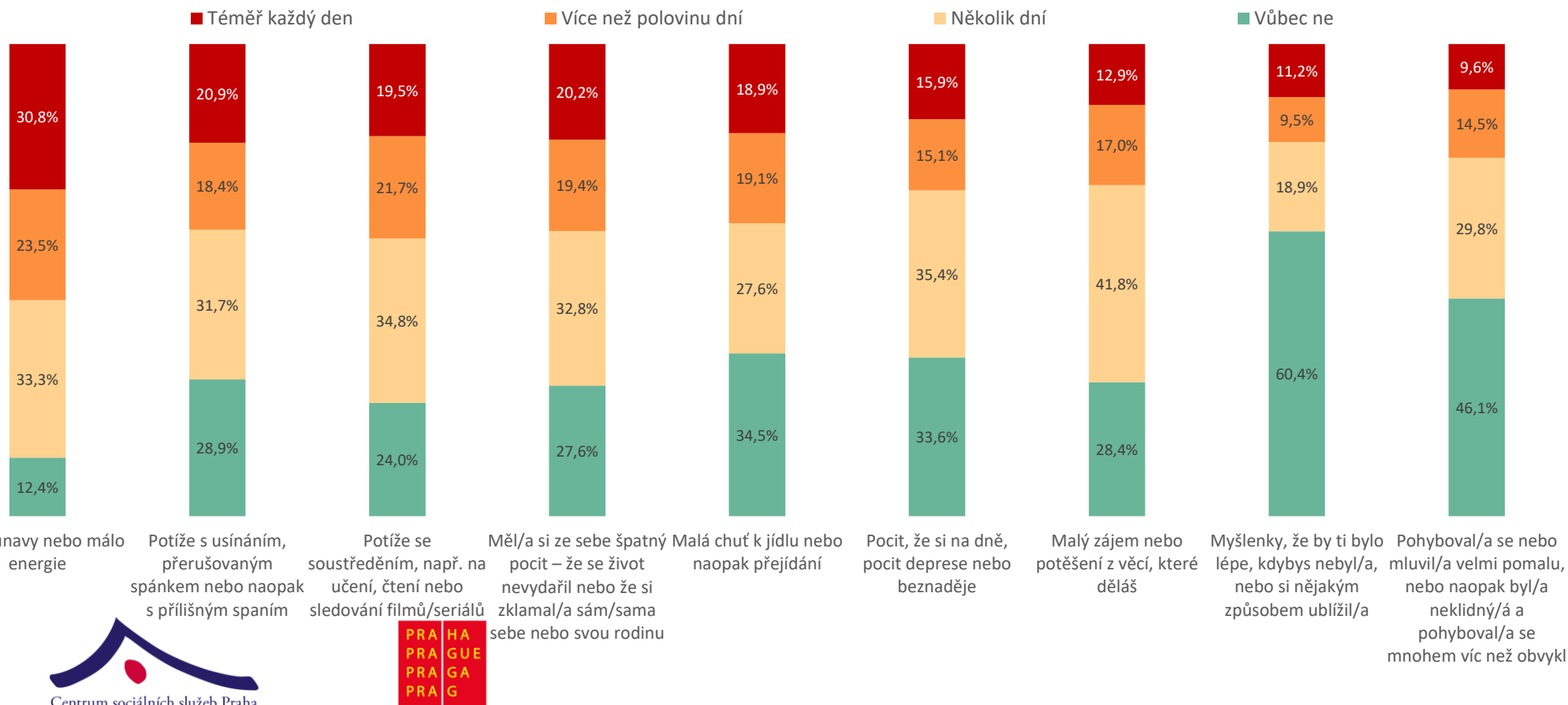
Na těchto dvou grafech vidíme, že „horší“ výsledky vychází dívkám a to u každé jednotlivé otázky.

PHQ-9 – jednotlivé otázky – dívky (2021)

Jak často tě trápil některý z uvedených problémů v posledních 2 týdnech:

Na těchto dvou grafech vidíme, že „horší“ výsledky vychází dívkám a to u každé jednotlivé otázky.

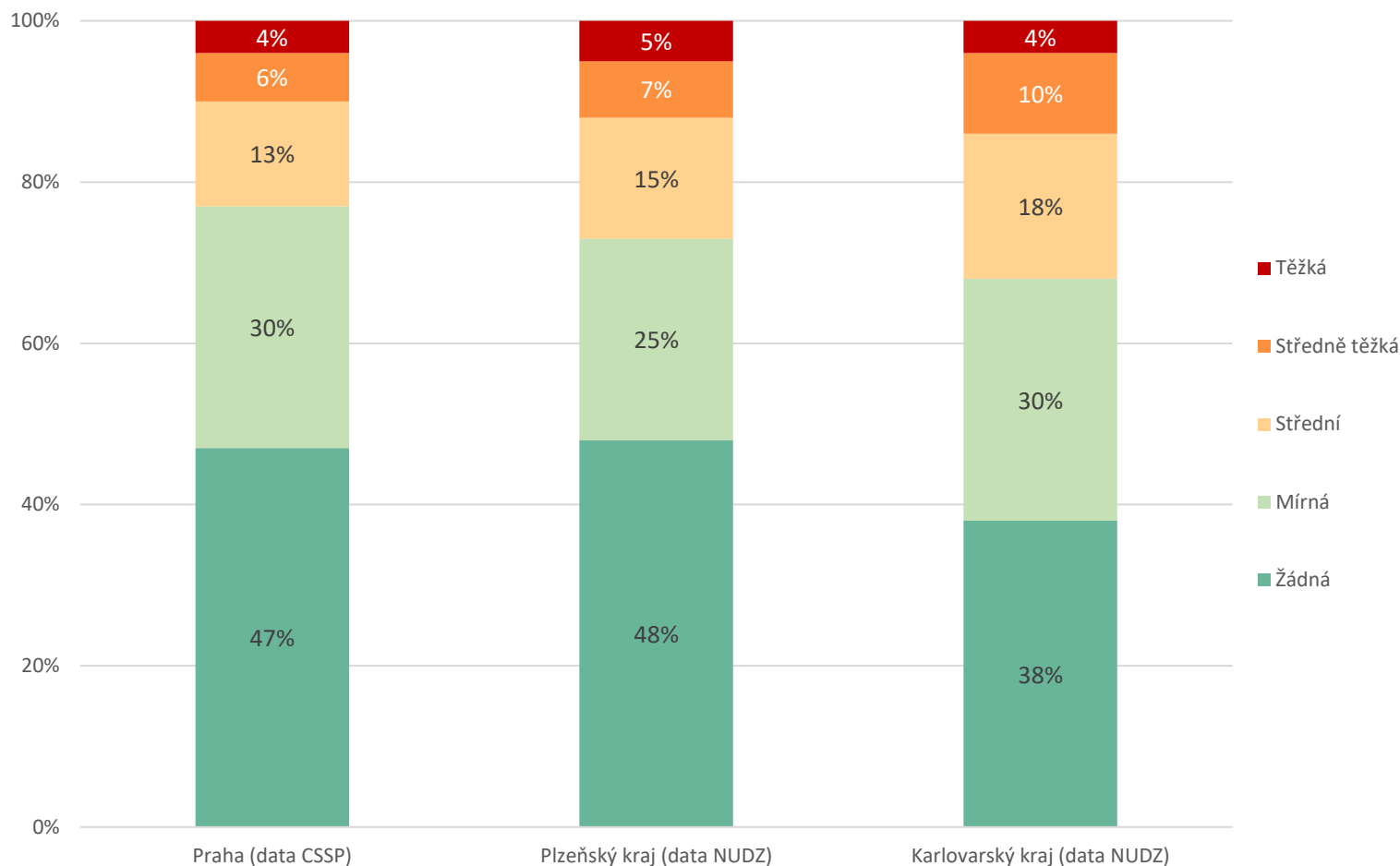
PHQ-9 – Srovnání žáků 6. a 7. tříd v různých krajích (2021)

Jak často tě trápil některý z uvedených problémů v posledních 2 týdnech:

Národní ústav duševního zdraví shromáždil data od stovek žáků 6. a 7. tříd z Plzeňského a Karlovarského kraje, kteří odpovídali na škálu PHQ-9.

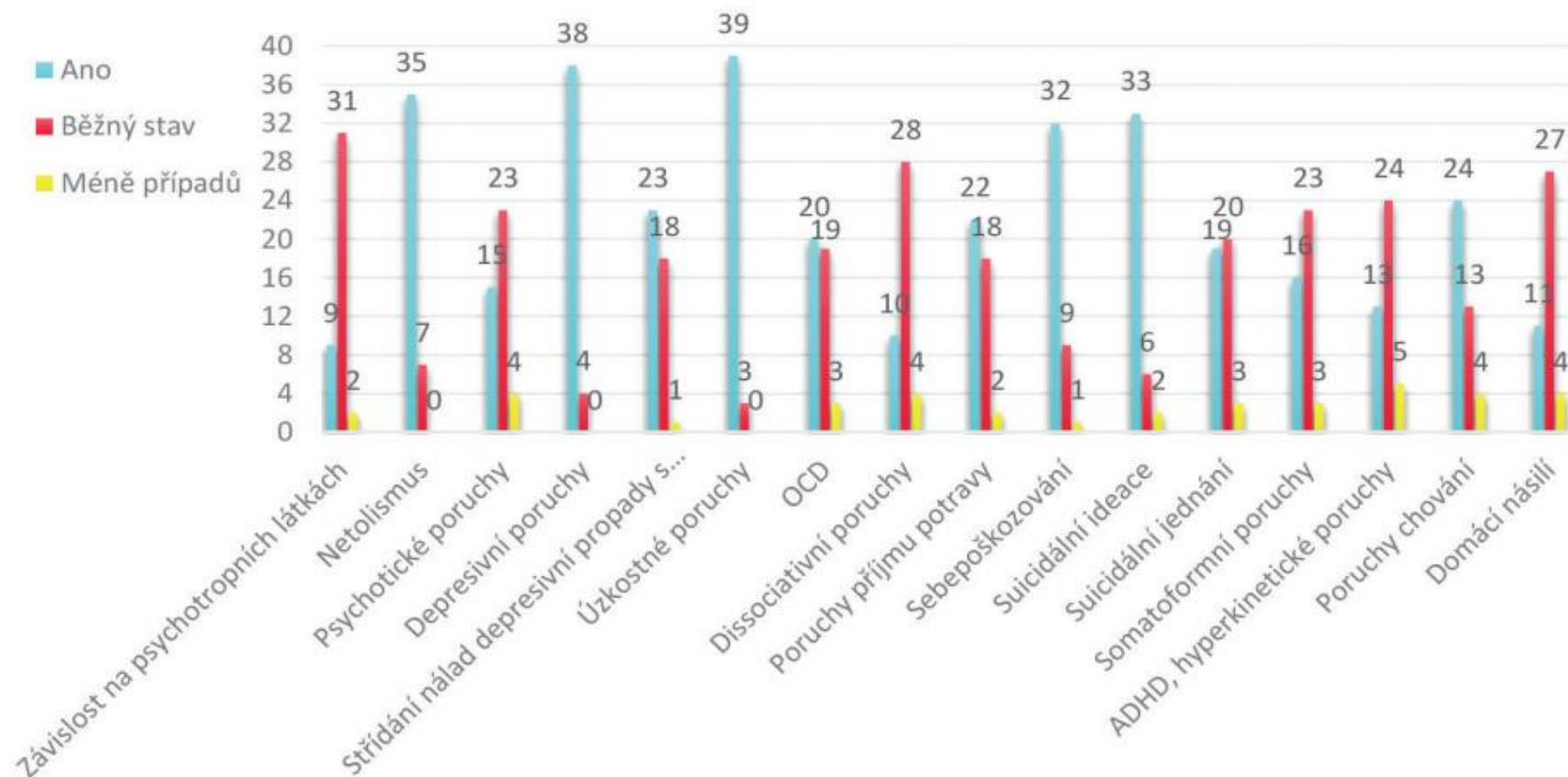
Následující srovnání je nicméně nutné brát s rezervou, metodologicky se jednalo o jiné sběry dat, některé otázky měly lehce jinou formulaci, atd.

Ze srovnání vidíme, že rozložení žáků v Praze a Plzeňském kraji je prakticky totožné. Naopak Karlovarský kraj vychází statisticky významně hůře.

Výsledky ankety mezi dětskými a dorostovými psychiatry (2021)

Graf 4. Zaznamenali jste v době druhého lockdownu od října 2020 do dubna 2021 u svých pacientů nárůst výskytu následujících psychických poruch a onemocnění, popř. jejich zhoršení u stávajících pacientů?

Poruchy příjmu potravy (SCOFF)

SCOFF – informace k nástroji

Dotazník SCOFF byl vyvinut v roce 1999 a je využíván jako nástroj pro screening poruch příjmu potravy, konkrétně mentální anorexie a mentální bulimie. V původní studii (Morgan, Reid and Lacey, 2000) byla testována jeho validita na pacientech na psychiatrických odděleních poruch příjmu potravy. Doporučení pro vyhodnocení bylo, pokud respondent uvedl dvě a více kladných odpovědí, byl vyhodnocen jako v riziku poruch příjmu potravy a bylo doporučeno diagnostické vyšetření.

Zdroj: Morgan, J. F., Reid, F., & Lacey, J. H. (2000). The SCOFF questionnaire: a new screening tool for eating disorders. The Western journal of medicine, 172(3), 164–165. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1070794/>)

V současné době je SCOFF využíván jako screeningový nástroj, který lze použít i v běžné populaci k identifikaci osob, které mohou být v riziku rozvinutí poruch příjmu potravy nebo již trpět poruchou příjmu potravy. Doporučen je "cut-off point" 3 a více kladných odpovědí. Pokud tedy respondent uvede 3 a více kladných odpovědí, je v riziku rozvinutí poruch příjmu potravy, nebo již poruchou příjmu potravy může trpět, a je tak doporučeno další dotazování, případně individuální diagnostika.

Zdroj: <https://www.psychtools.info/scoff/>

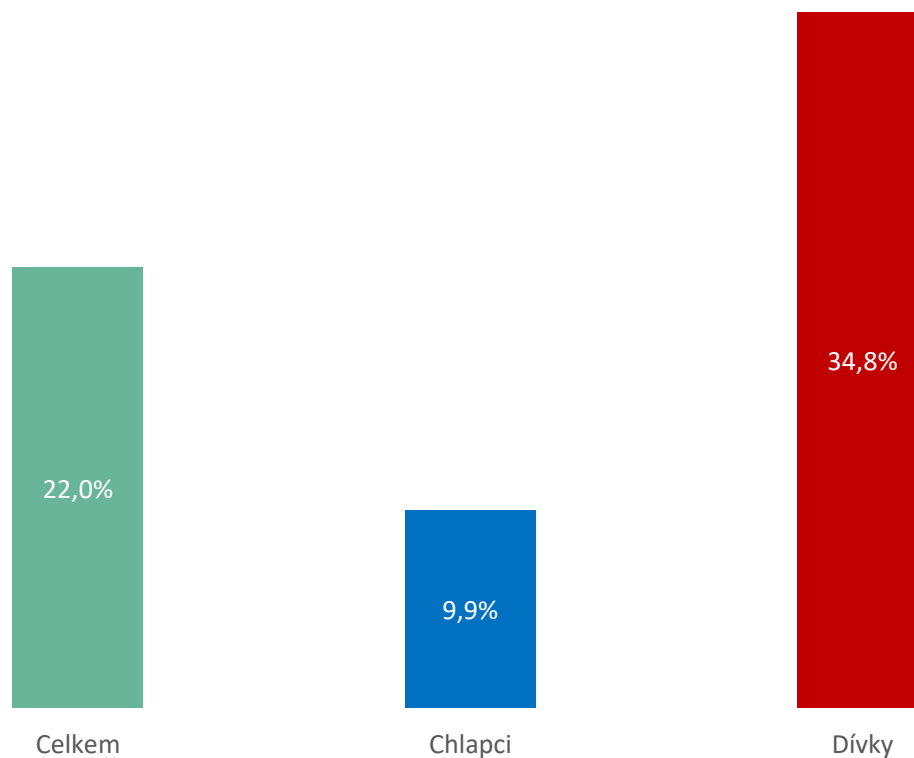
SCOFF – celkové vyhodnocení dle pohlaví (2021)

SCOFF je celosvětově rozšířenou screeningovou metodou pro posouzení rizika poruch příjmu potravy.

Škálu tvoří 5 otázek s variantami odpovědí ano a ne. Uvedení tří a více odpovědí ano je považováno za signál rizikového přístupu k příjmu potravy a měla by následovat individuální diagnostika.

V našich datech reportuje tři a více odpovědí ano z baterie pěti otázek 22 % žáků a to 9,9 % chlapců a 34,8 % dívek.

SCOFF – Třikrát a více „Ano“

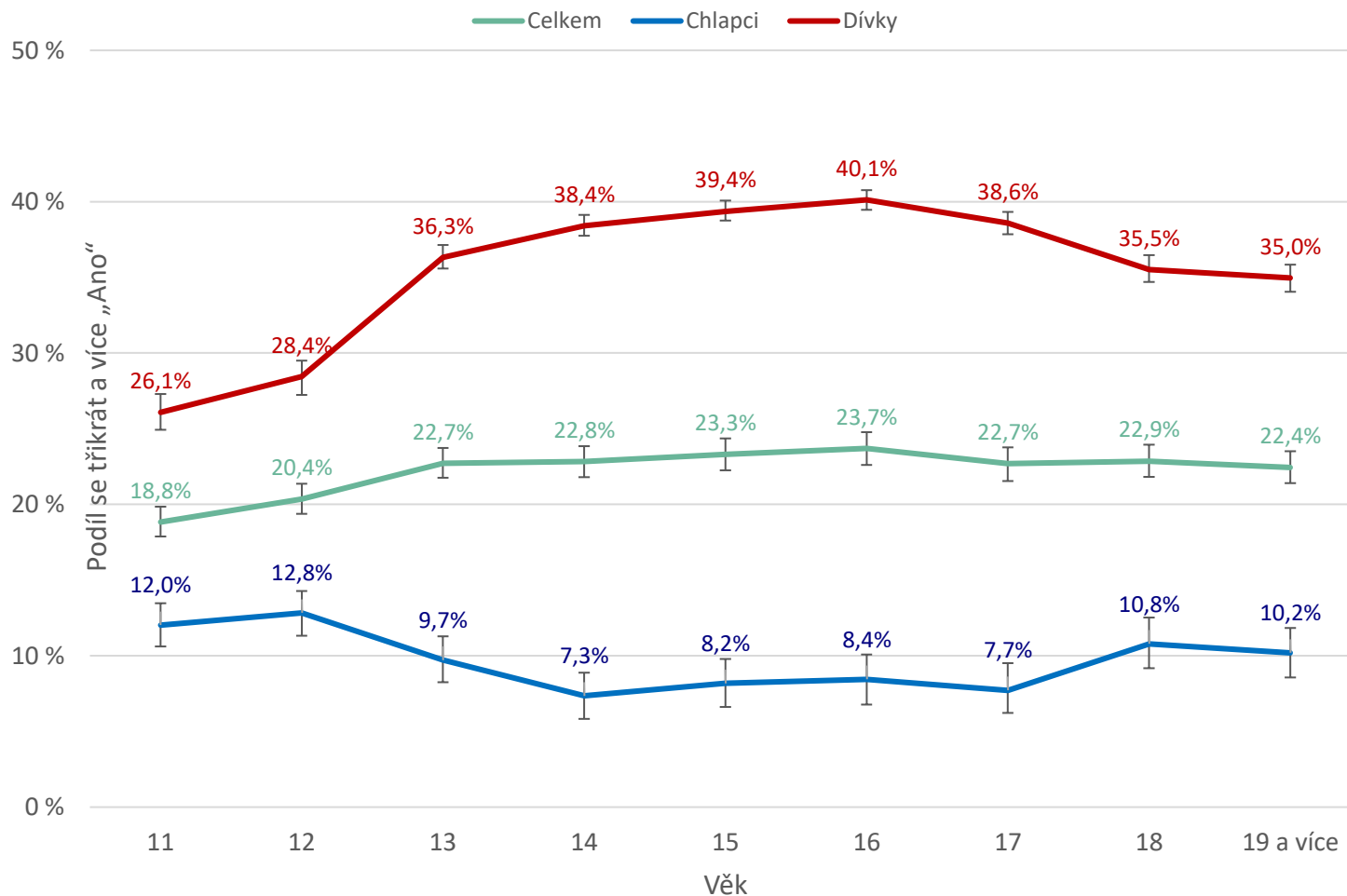
SCOFF – vyhodnocení dle věku (2021)

Relativní četnost celkem a podle pohlaví, rozděleno podle věku (uvedli třikrát a více „ano“)

Jak je patrné z předchozího grafu, dívky zodpoví kladně na tři a více otázek až několikanásobně častěji než chlapci, a to v každém věku. Je také zřejmé, že významně ohroženější jsou v porovnání s mladšími ročníky dívky starší 13 let.

U chlapců se trend zdá být spíše obrácený a ohroženější mohou být chlapci okolo 18. roku. Je však nutno vzít na vědomí, že graf neznázorňuje vývoj v čase, nýbrž pouze výsek stavu v době průzkumu.

Vertikální úsečky vedle průměrných hodnot označují 95% konfidenční intervaly, ze kterých lze vizuálně odvodit, kde se mohou populační průměry shodovat.

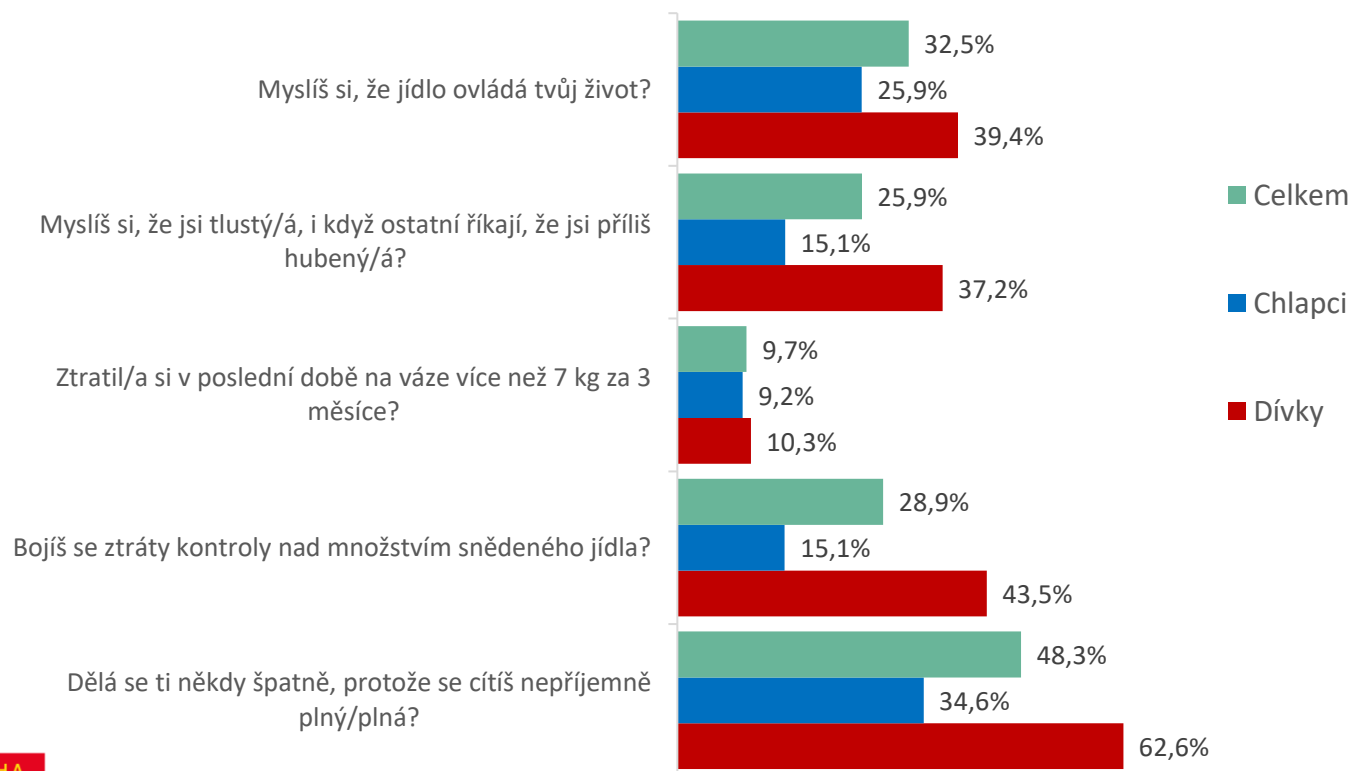
SCOFF – jednotlivé otázky dle pohlaví (2021)

Nástroj SCOFF tvoří 5 otázek. U každé otázky reportují dívky „horší“ výsledky než chlapci.

Největší nepoměr je v otázkách „Myslíš si, že jsi tlustý/á, i když ostatní říkají, že si příliš hubený/á?“ a „Bojíš se ztráty kontroly nad množstvím snědeného jídla?“

Naopak jen minimální rozdíl je v otázce „Ztratil/a jsi v poslední době na váze více než 7 kg za 3 měsíce?“

SCOFF – jednotlivé otázky dle pohlaví (uvedl/a „Ano“)

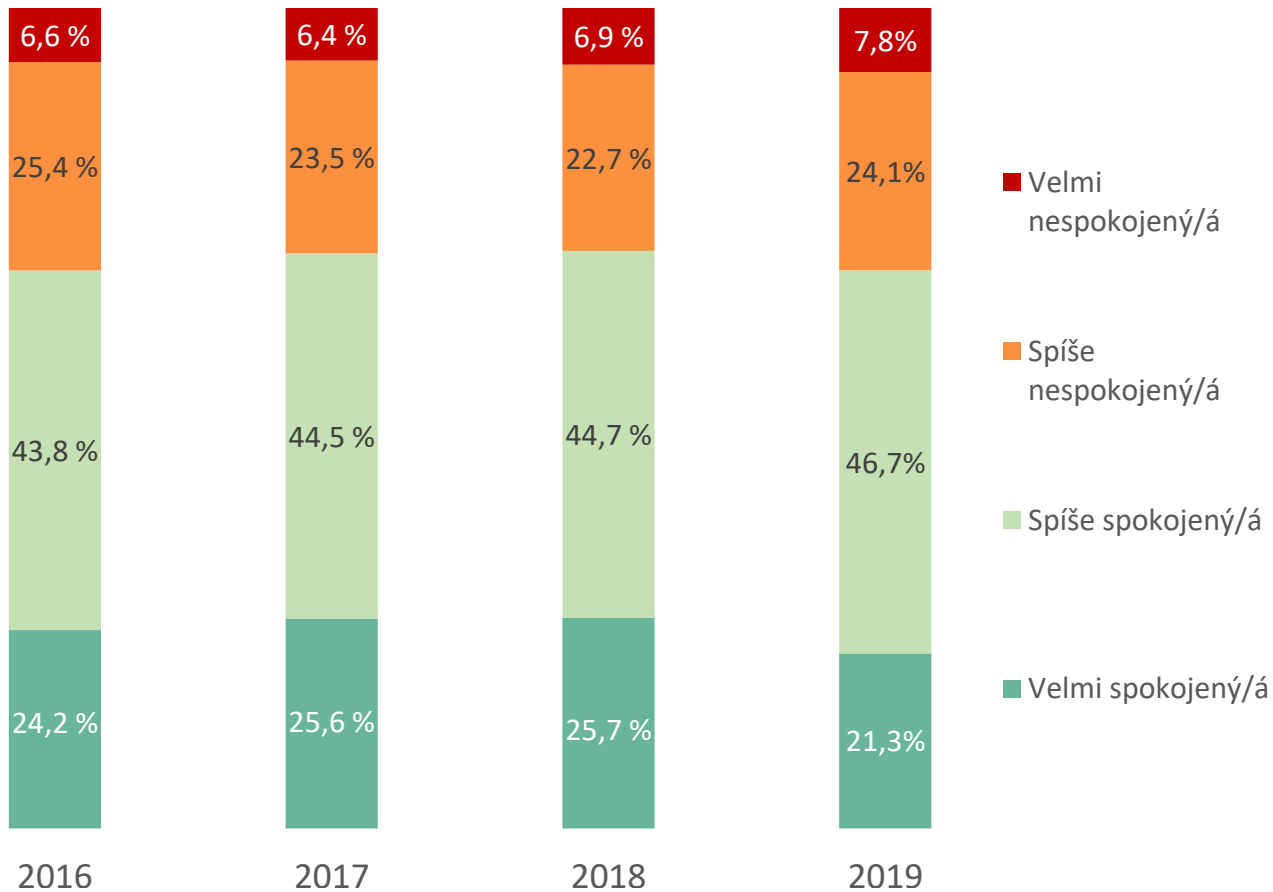
Duševní zdraví – spokojenost s váhou a postavou (2016 až 2019)

Jsi spokojený/á se svou váhou a postavou?

Procenta žáků, kteří uvádějí, že jsou spíše spokojeni či velmi spokojeni se svou váhou a postavou, byla v jednotlivých letech velmi podobná.

V roce 2019 mírně stoupl podíl žáků, kteří jsou se svou váhou spíše nespokojeni či velmi nespokojeni v porovnání s rokem 2018, a to na 31,9 % oproti 29,6 %, ale téměř totožná hodnota to byla v roce 2016, konkrétně 32 % žáků, z dlouhodobého pohledu tak nedochází k nárůstu ani poklesu.

V letech 2020 a 2021 tato otázka nebyla zařazena.

Trávení času během karantény

V roce 2020 byly do dotazníku nově zařazeny otázky:

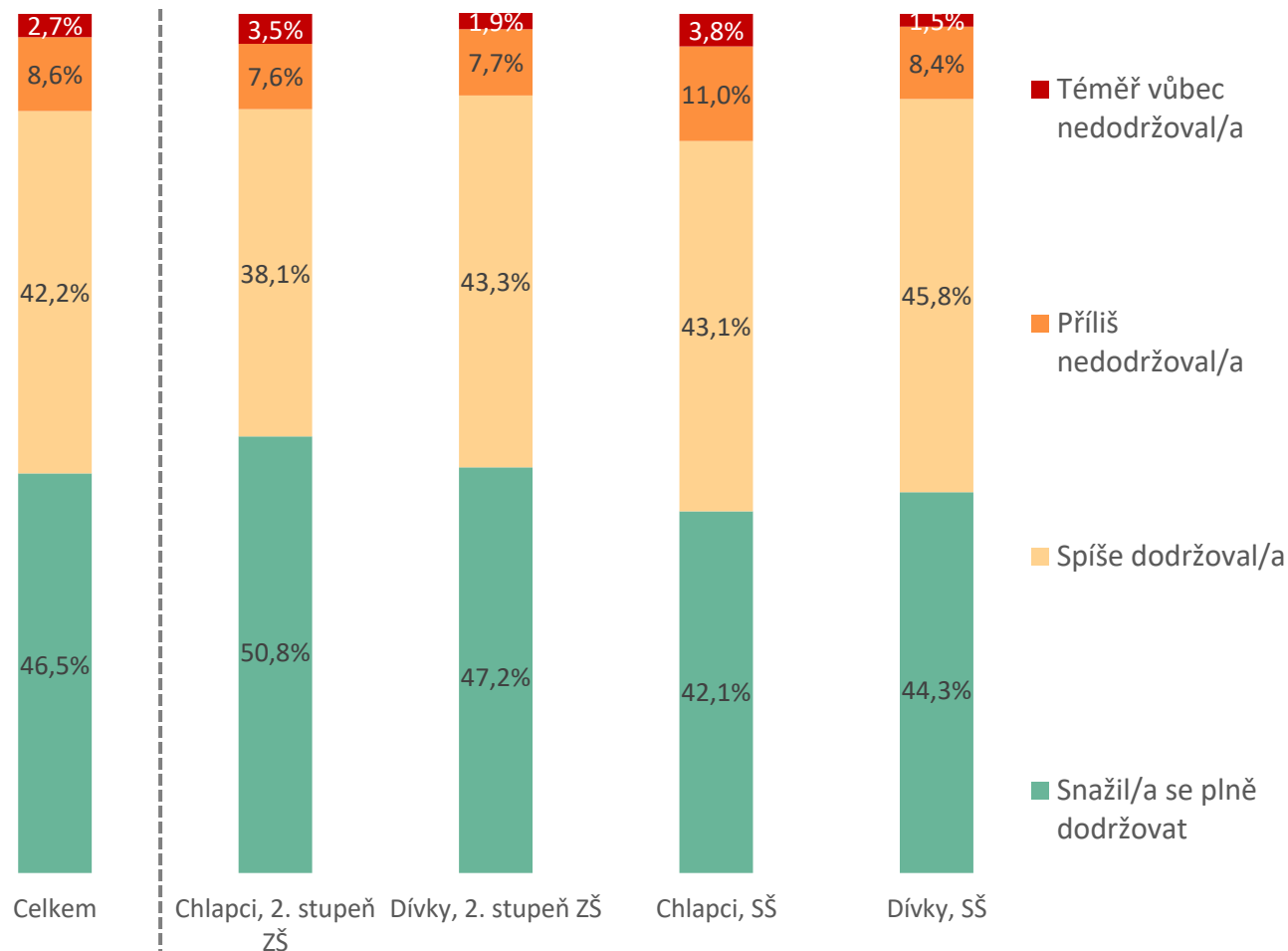
1. Dodržel si dobrovolně pravidla proti šíření covid-19?
2. Zažil jsi během karantény a distanční výuky něco z uvedeného více než jindy?
3. Co ti pomáhalo cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

Trávení času během karantény

Dodržoval/a si dobrovolně pravidla proti šíření covid-19 (nošení roušek, omezení setkávání se s jinými lidmi, neobjímat se, nepít z jedné lahve atd.)?

Přibližně 89 % žáků uvedlo, že se během roku 2020 snažili, dobrovolně dodržovat pravidla proti šíření covid-19 (nošení roušek, omezení setkávání se s jinými lidmi, neobjímat se, nepít z jedné lahve atd.).

Dívky obecně dodržovaly opatření o něco více než chapci. Největší podíl žáků, kteří opatření příliš či téměř nedodržovali, nalezneme u středoškolských chlapců.

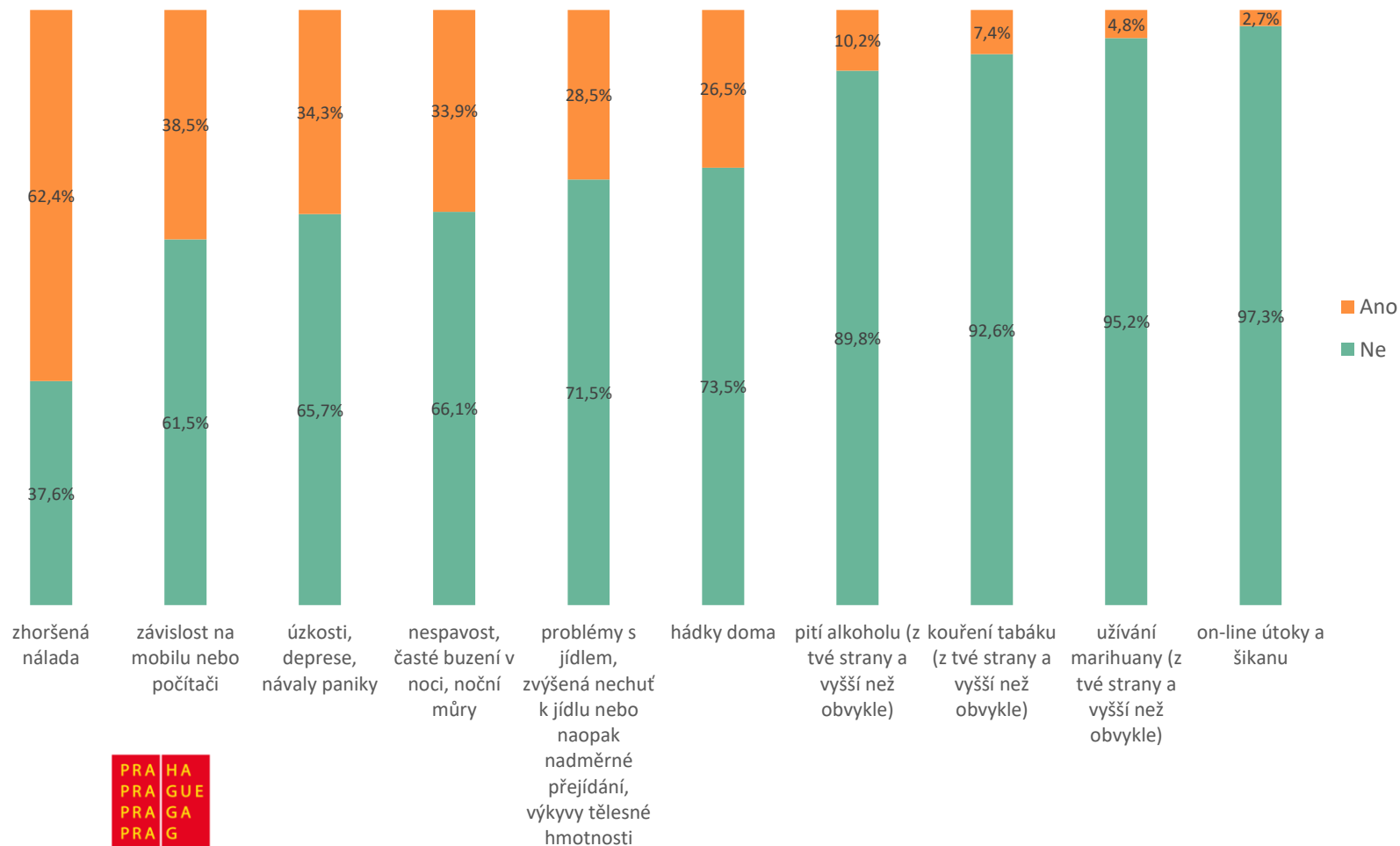
Trávení času během karantény – celkem

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

Žáci se během karantény a distanční výuky potýkají ve velkém procentu případů se zhoršenou náladou (62 %), úzkostmi a depresivními stavy (34 %) a nespavostí či buzení v noci (34 %).

Jako nejčastější rizikové chování chování uváděli žáci závislost na mobilu či počítači (39 %) a problémy související s příjmem potravy (29 %).

Nárůst užívání návykových látek uvádělo jen malé procento žáků.

Trávení času během karantény – celkem

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

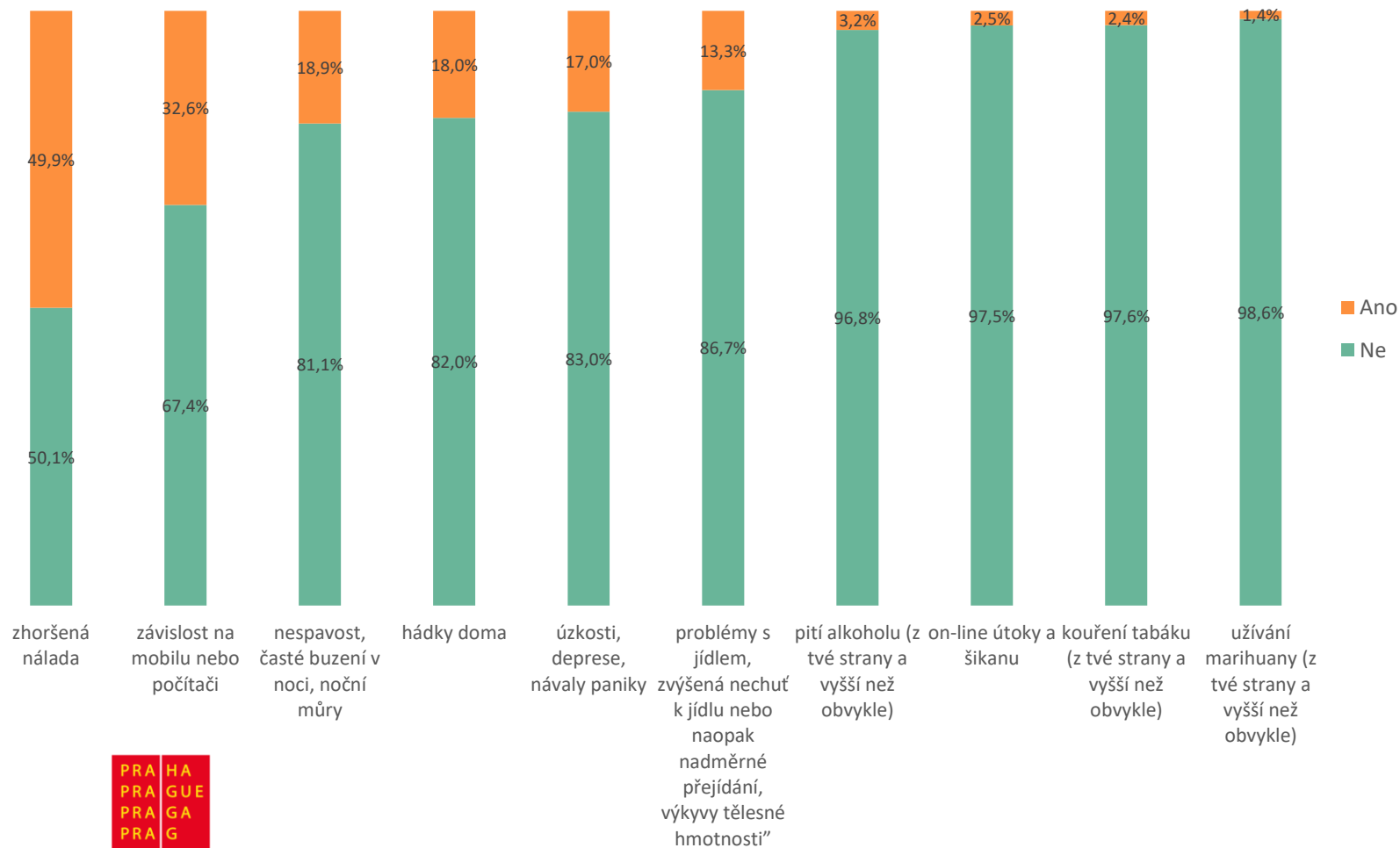
- Odpovědi u „závislosti na mobilu nebo počítači“ korelují s věkem a pohlavím respondentů. S rostoucím věkem stoupá výskyt kladných odpovědí a to cca o 6,7 % za každý ročník. Podle výsledků logistické regrese se dívky s tímto problémem během karantény setkávají nově nebo více než jindy až o třetinu častěji než chlapci.
- U úzkostí, depresivních stavů či návalů paniky je signifikantní korelace s pohlavím, ročníkem (věkem) a rodinným zázemím. S těmito obtížemi se během karantény nově nebo více než jindy častěji setkávají dívky, a to až o 60 % více než chlapci. Výskyt kladných odpovědí také stoupá s rostoucím věkem. Žáci žijící v domácnosti s oběma rodiči trpí těmito obtížemi o třetinu méně než žáci z jiných typů domácností.
- U vyššího než obvyklého pití alkoholu je nejvýraznější vliv ročníku (věku). Žití v domácnosti s oběma rodiči opět funguje jako protektivní faktor (tito žáci během karantény konzumovali alkohol ve zvýšené míře až o polovinu méně často než ostatní). Protektivním faktorem u starších žáků je také studium na gymnáziu v porovnání s ostatními typy škol.

Trávení času během karantény – chlapci, 2. stupeň ZŠ

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

Chlapci z 2. stupně základních škol se potýkají se sledovanými problémy a riziky méně než ostatní skupiny.

Dominantní jsou pro ně problémy s časem stráveným na technologiích.

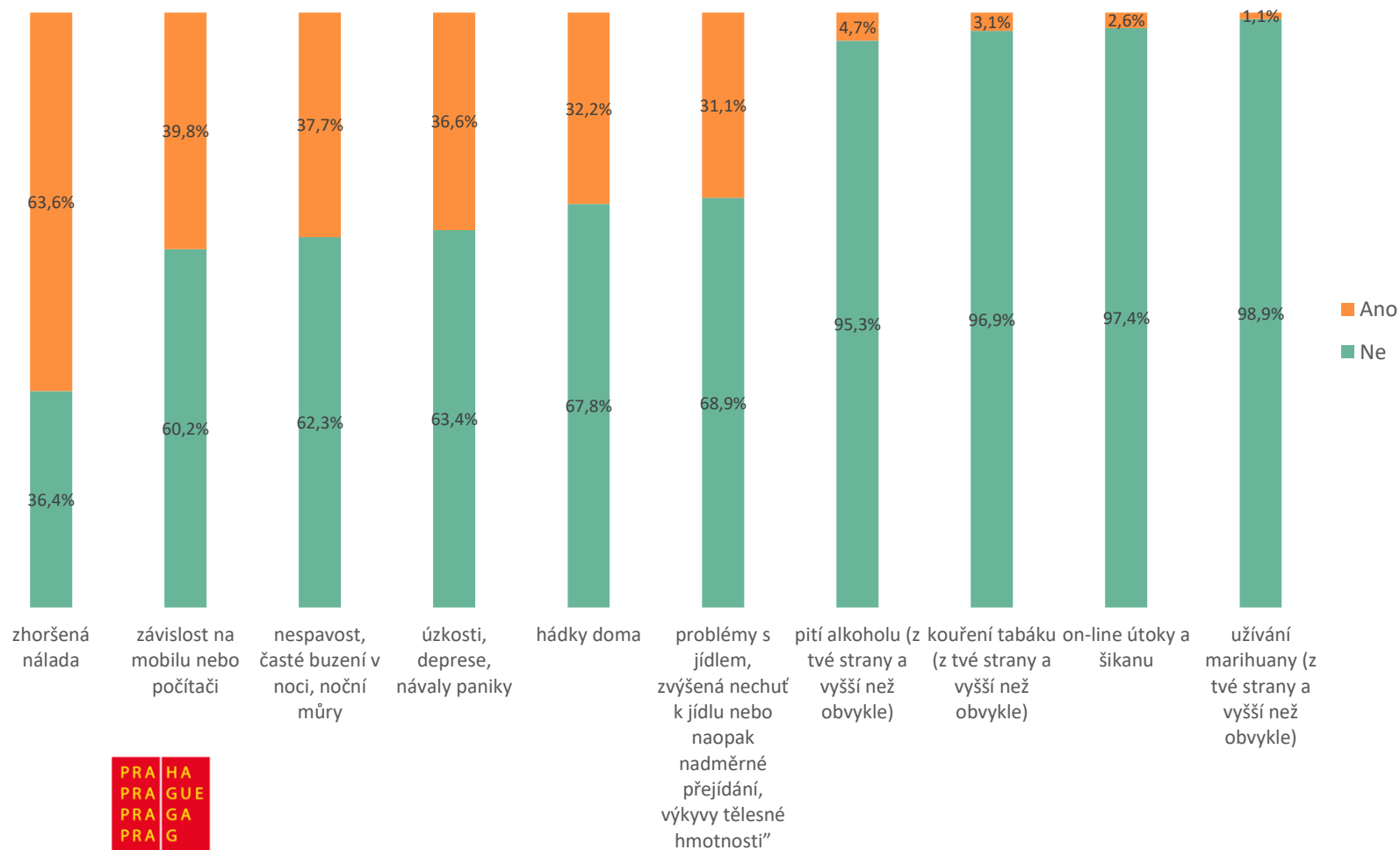

Trávení času během karantény – dívky, 2. stupeň ZŠ

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

Dívky z 2. stupně základních škol se potýkají se zhoršením nálad, nespavostí (38 %) a úzkostnými či depresivními stavy (37 %).

Silně zastoupené jsou ale také problémy s časem stráveným na technologiích.

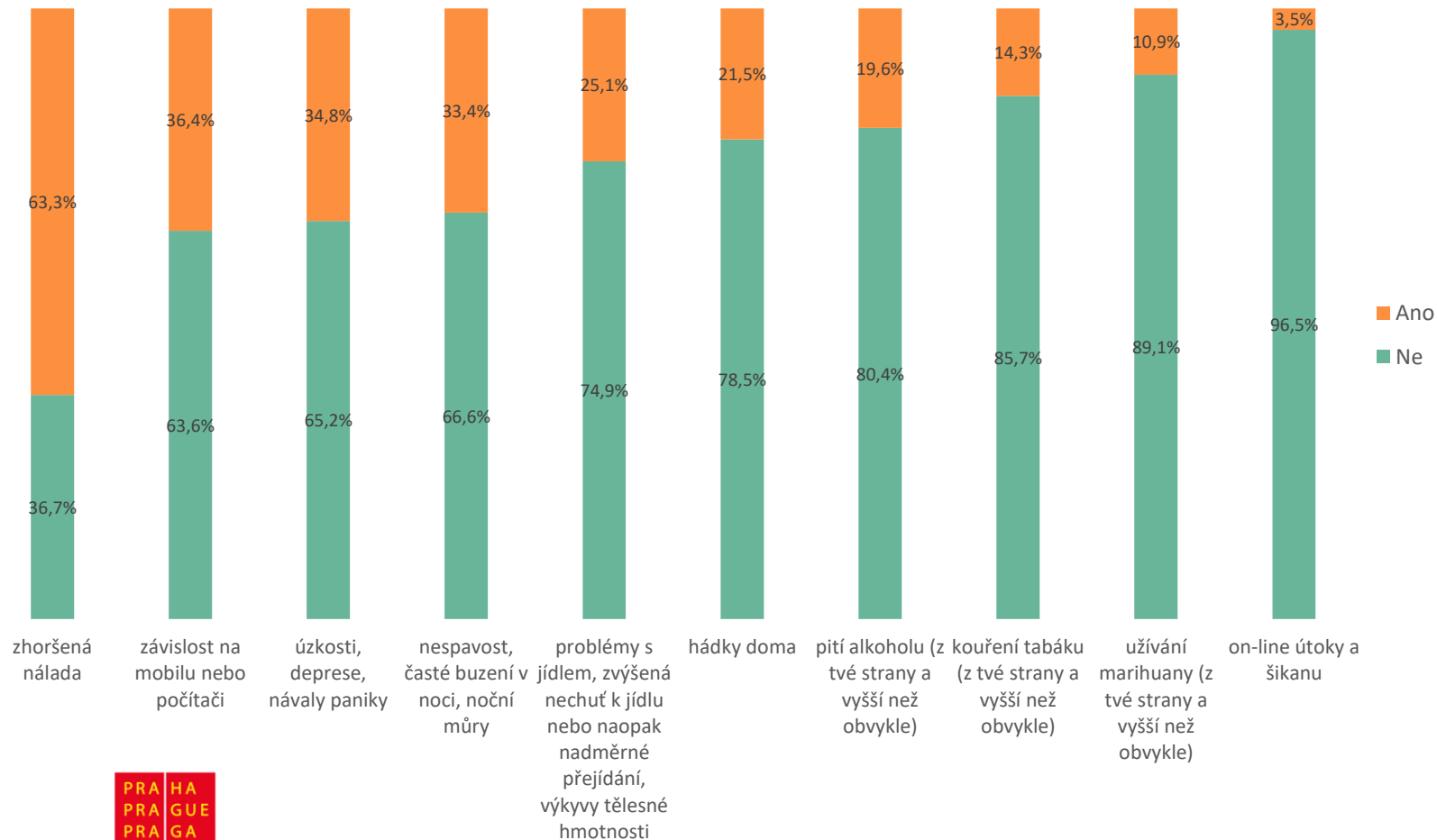

Trávení času během karantény – chlapci, SŠ

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

Chlapci ze středních škol se vedle zhoršených nálad potýkají nejčastěji s problémy s časem stráveným na technologiích.

V této skupině nicméně za pozornost stojí necelých 20 % u vyšší konzumace alkoholu.

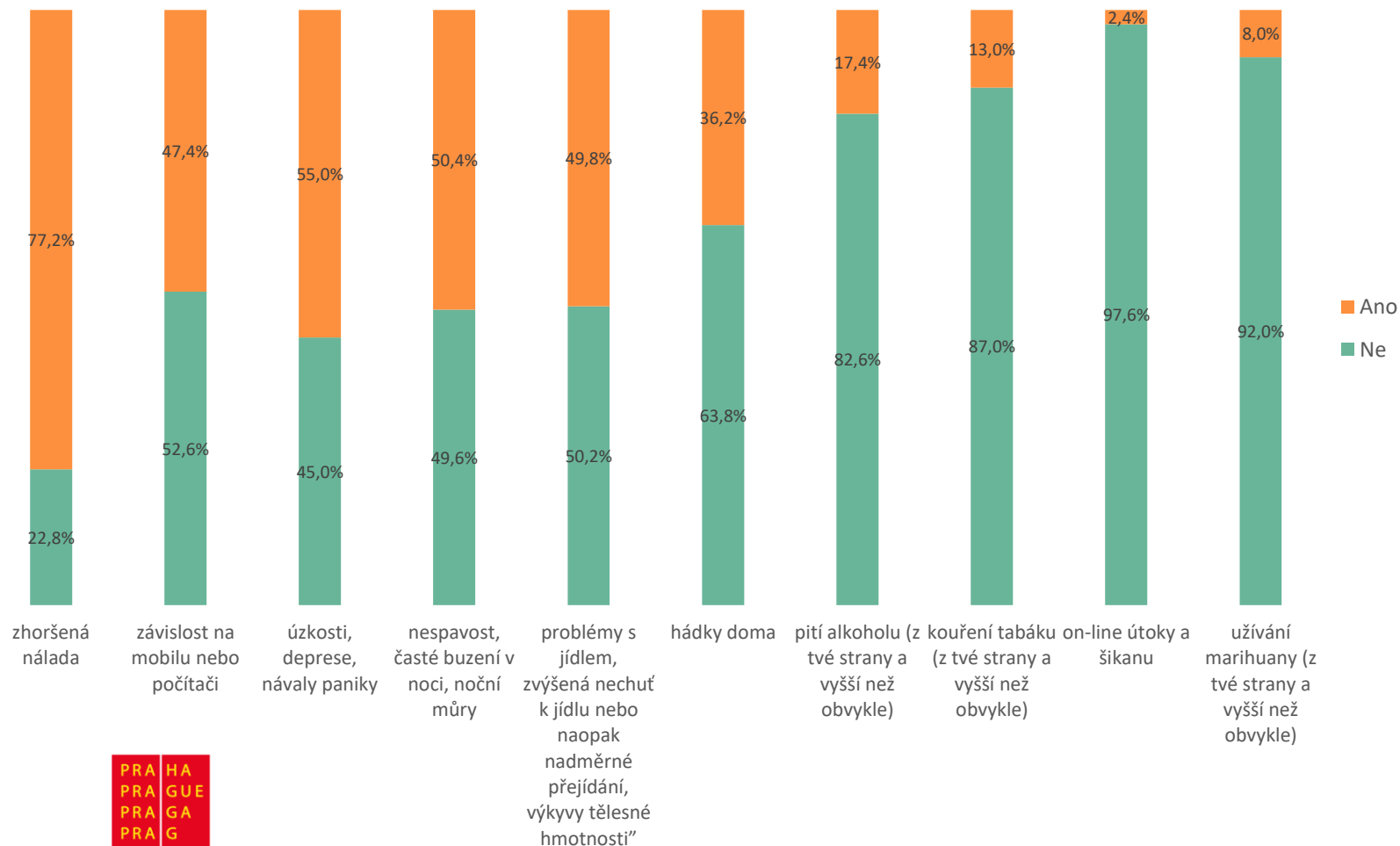
Trávení času během karantény – dívky, SŠ

Zažil/a jsi Ty sám/sama během karantény a distanční výuky něco z uvedeného nově nebo více než jindy?

Dívky ze středních škol vykazují nejvyšší čísla ze všech rozlišovaných skupin.

Více než polovina uvedla výskyt úzkostí (55 %) či problémů s nespavostí (50 %).

Ve velké míře (50 %) také uváděli problémy související s příjmem potravy.

Trávení času během karantény – celkem

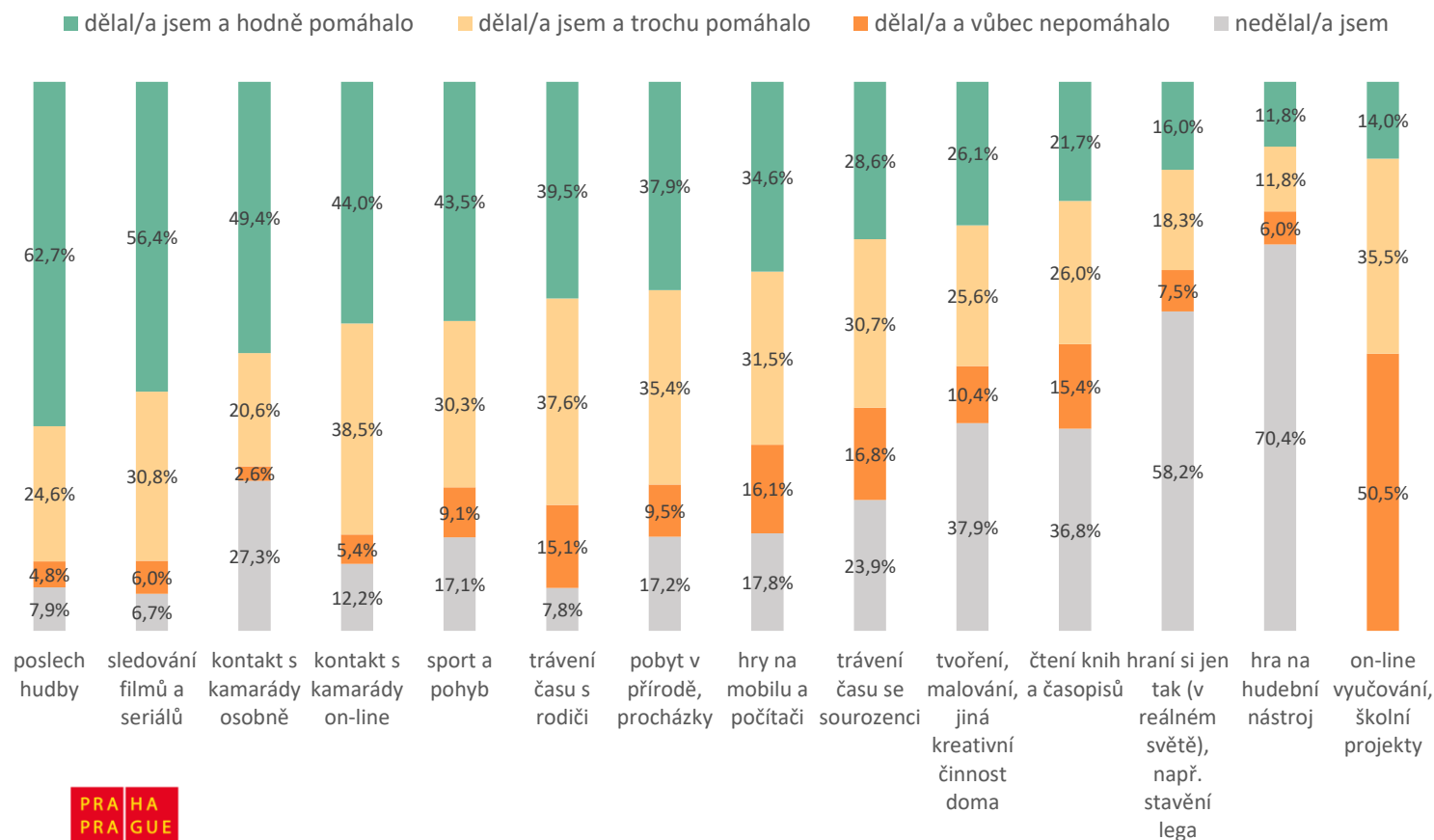
Co ti pomáhalo/pomáhá cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

Žáci mezi aktivitami, co jim během karantény nejvíce pomáhají cítit se dobře, nejčastěji uváděli:

- 1) poslech hudby
- 2) sledování filmů a seriálů
- 3) osobní kontakt s přáteli

Mezi dále užitečné činnosti řadili sport a pohyb, pobyt v přírodě a procházky či kontakt s kamarády on-line.

Nejméně nápomocné bylo podle žáků trávení času se sourozenci, čtení knih a časopisů, hraní si a především pak on-line vyučování, které pro cítění se dobře vůbec nepomáhalo většině žáků.

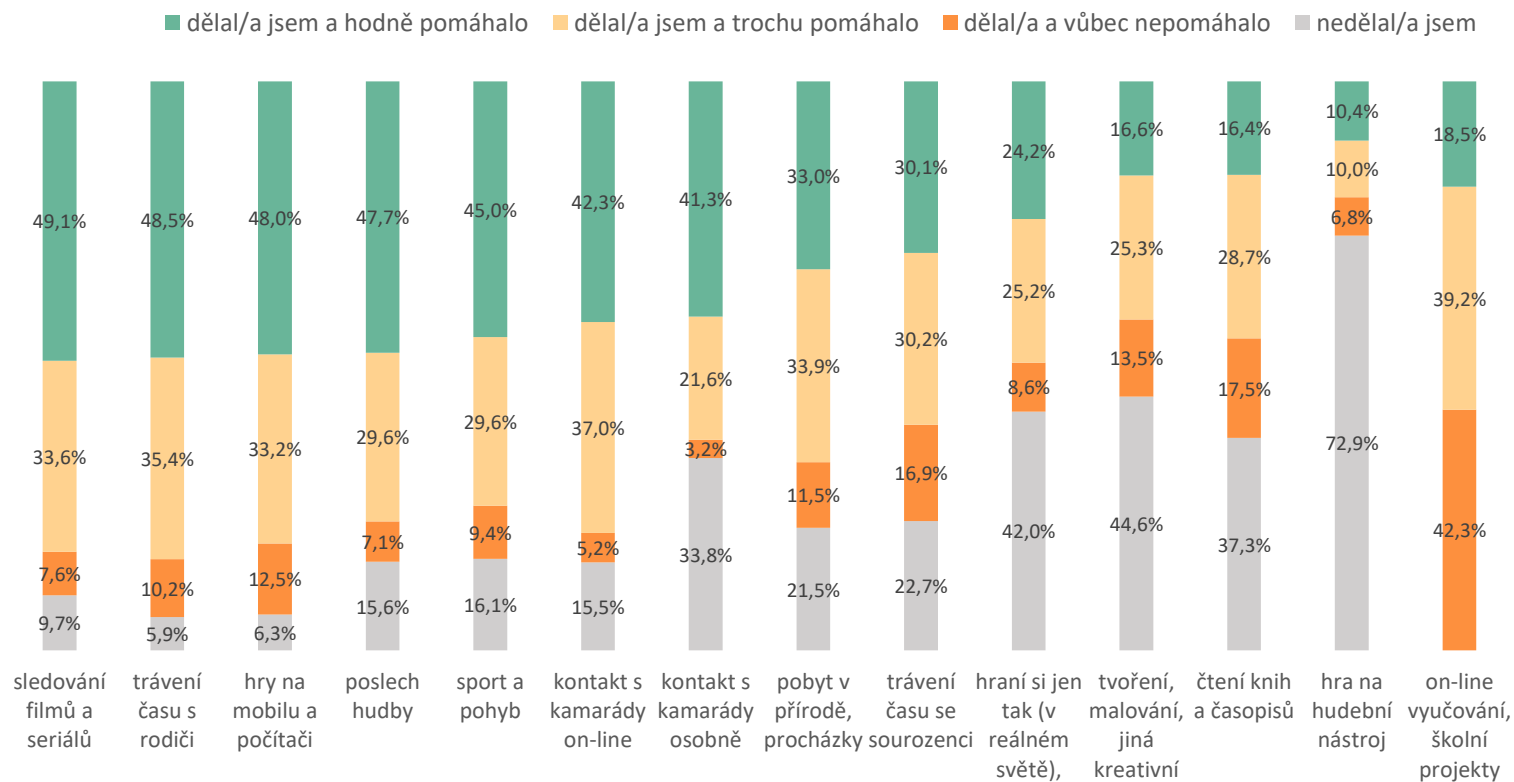

Trávení času během karantény – chlapci, druhý stupeň ZŠ

Co ti pomáhalo/pomáhá cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

Chlapcům z 2. stupně základních škol pomáhá sledování filmů a seriálů stejně jako ostatním pracovním skupinám.

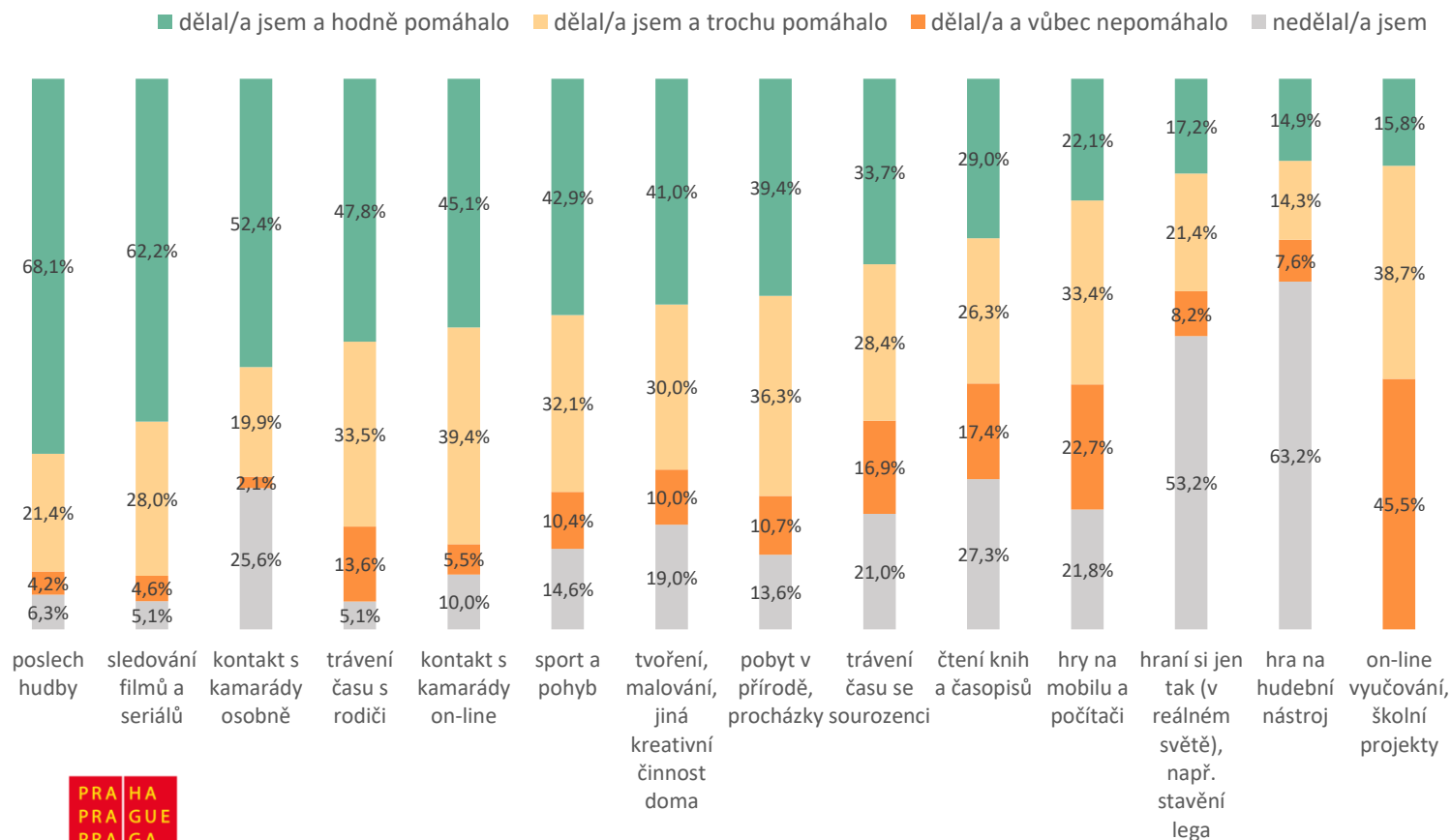
Na rozdíl od starších dětí jim ale také pomáhá trávení času s rodiči a mezi aktivitami, které jim pomáhají cítit se dobře, uvádí také hry na mobilu či počítači.

Trávení času během karantény – dívky, druhý stupeň ZŠ

Co ti pomáhalo/pomáhá cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

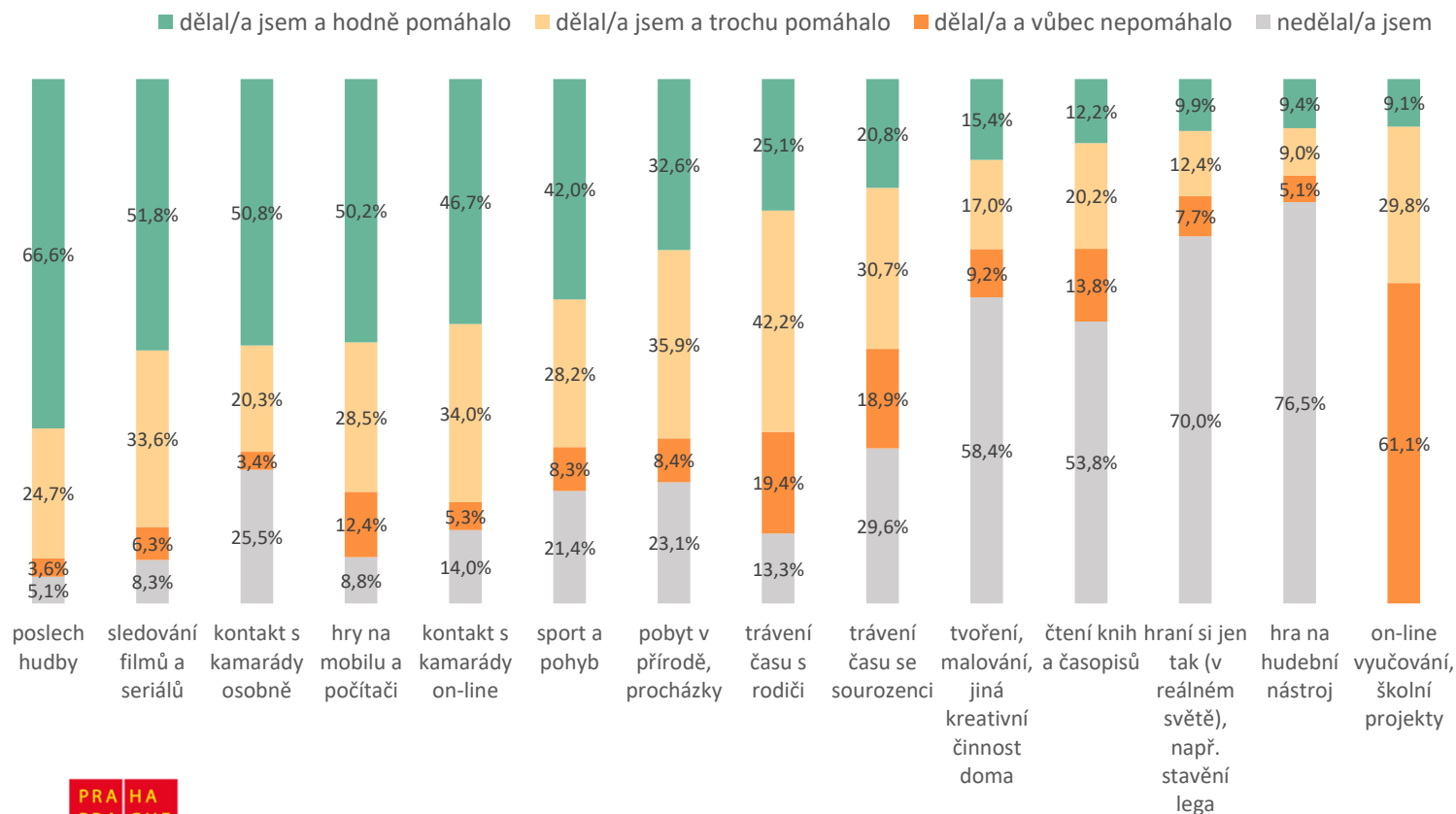
Dívčákům z 2. stupně základních škol pomáhá poslech hudby, sledování filmů a seriálů či kontakt s kamarády osobně.

Trávení času během karantény – chlapci, SŠ

Co ti pomáhalo/pomáhá cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

Chlapcům ze středních škol pomáhá poslech hudby a sledování filmů a seriálů stejně jako ostatním pracovním skupinám.

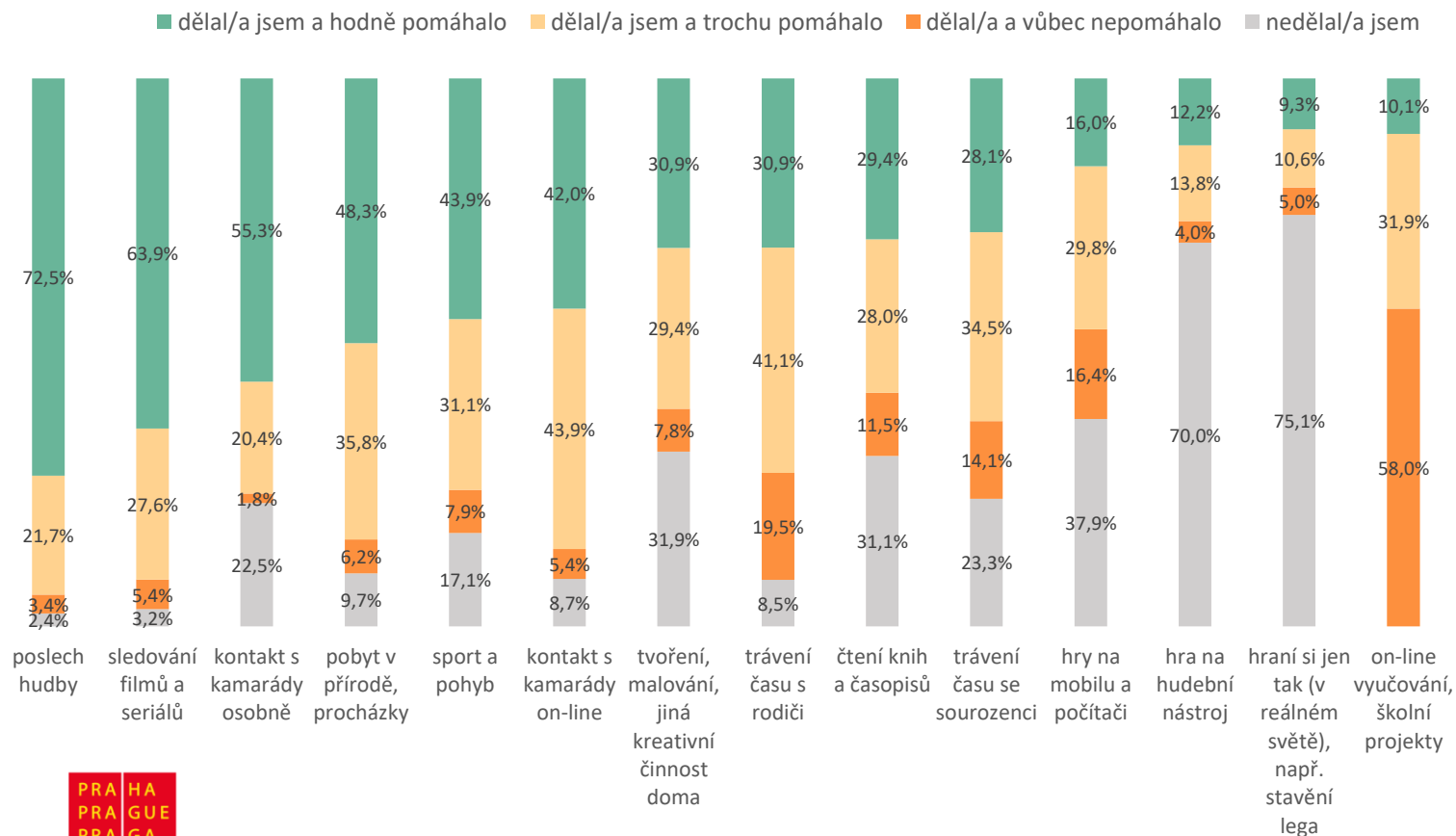

Trávení času během karantény – dívky, SŠ

Co ti pomáhalo/pomáhá cítit se dobře během karantény a distanční výuky?

Dívkám ze středních škol pomáhá poslech hudby a sledování filmů a seriálů stejně jako ostatním pracovním skupinám.

Na rozdíl od ostatních skupin uvádí častěji také tvoření, malování a kreativní činnosti.

Kontakt na autory:

Bc. Roman Petrenko

roman.petrenko@csspraha.cz

Mgr. Miroslav Líbal

mirek.libal@gmail.com

Kompletní zprávy ze všech ročníků šetření rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze naleznete na:

www.prevence-praha.cz/index.php/vyzkumy-cssp-pcpp.html